

## Nr 18

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ökat statligt stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärnet; given Stockholms slott den 20 februari 1970.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av protokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

## GUSTAF ADOLF

*Sven Andersson*

---

### Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ökat statligt stöd och ändrade utbildningssystem för de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärnet. De föreslagna utbildningssystemen syftar till att ge berörd personal bättre förutsättningar och ökade kunskaper för uppgifter inom totalförsvaret. För att täcka behovet av frivilliga föreslås åtgärder för att förbättra rekryteringen, bl. a. genom att utbildningen görs attraktivare.

På grund av den ökade kompetens som krävs av personalen och som ett led i rekryteringsarbetet föreslås förbättrade ekonomiska förmåner. Vidare föreslås ett utökat olycksfallsförsäkringsskydd för personal som deltar i frivillig försvarsverksamhet. Förmånerna ansluter i princip till vad som gäller för värnpliktiga.

De nya utbildningssystemen och åtgärderna för att förbättra rekryteringen föreslås införas successivt under två år med början den 1 juli 1970. De nya förmånerna föreslås utgå i full utsträckning från den 1 juli 1970.

För budgetåret 1970/71 föreslås ett ökat statligt stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna med 5,2 milj. kr. och till hemvärnet med 5,3 milj. kr. Ca 70 % av de föreslagna ökningarna hänför sig till förbättrade förmåner under utbildning m. m. För bidrag till de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärnet begärs för budgetåret 1970/71 anslag om sammanlagt 36 559 000 kr.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 20 februari 1970.*

**Närvarande:**

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ökat statligt stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärnet, m. m.* och anför.

### **Inledning**

1966 års värnpliktskommitté (VK 66) — utredningsman riksdagsmannen Bengt Gustavsson — som lillsattes i maj 1966 för att utreda frågor rörande utbildningen av värnpliktiga i specialtjänst och den frivilliga befälsutbildningen m. m. har i november 1968 avlämnat betänkandet Frivilligförsvaret 1 (SOU 1968: 54) och i november 1969 betänkandet Frivilligförsvaret 2 (SOU 1969: 40).

Över betänkandena har yttranden avgetts av överbefälhavaren (1—2)<sup>1</sup>, chefen för armén (1—2), rikshemvärnschefen (1—2), chefen för marinen (1), chefen för sjövärnsskåren (1), chefen för flygvapnet (1), försvarets civilförvaltning (1—2), försvarets materielverk (1—2), värnpliktsverket (1—2), militärpsykologiska institutet (1), civilförsvarsstyrelsen (1—2), beredskapsnämnden för psykologiskt försvar (1—2), försvarets rationaliseringsinstitut (2), försvarets fabriksverk (2), försvarets personalvårdsnämnd (1), Hemvärnets centrala förtroendenämnd (2), Hemvärnsbefälets riksförbund (2), Centraförbundet för befälsutbildning (1—2), Flygvapenföreningarnas riksförbund (1), Frivilliga automobilkåren (1), Frivilliga motorcykelkåren (1), Frivilliga radioorganisationen (1), Riksförbundet Sveriges lottakårer (1—2), Svenska aeroklubben (1), Svenska blå stjärnan (1), Sveriges civilförsvarsförbund (1), Svenska fallskärmsklubben (1), Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund (1), Svenska röda korset (1—2), Svenska sportskytteförbundet (1), Svenska pistolskytteförbundet (1), Skytteförbundens överstyrelse (1—2), Frivilligorganisationernas samarbetskommitté (1), Kust-

---

<sup>1</sup> Inom parentes anges vilket eller vilka betänkanden remissinstansen har yttrat sig över

artilleriets reservofficersförbund (1), Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbund (1) och Svenska flottans reservofficersförbund (1) genom Reservofficerarnas centralorganisation (1), Svenska reservunderofficersförbundet (1), socialstyrelsen (1), postverket (2), televerket (2), statens järnvägar (2), statens vägverk (2), statens vattenfallsverk (2), statskontoret (1), transportnämnden (1), skolöverstyrelsen (1), universitetskanslersämbetet (1), lantbruksstyrelsen (1), statens jordbruksnämnd (1), veterinärstyrelsen (1), överstyrelsen för ekonomiskt försvar (1), arbetsmarknadsstyrelsen (1—2), länsstyrelserna i Kopparbergs län (1), Norrbottens län (1), Skaraborgs län (1), Södermanlands län (1) och Värmlands län (1), civilbefälhavarna i Nedre Norrlands civilområde (1—2) och Södra civilområdet (1—2), 1964 års civilbefälhavarutredning (1), riksnämnden för kommunal beredskap (1), Värnpliktiga officerares riksförbund (1), Värnpliktiga underofficerares riksförbund (1), Centerns kvinnoförbund (1), Centerns ungdomsförbund (1), Folkpartiets kvinnoförbund (1), Folkpartiets ungdomsförbund (1), Moderata samlingspartiets kvinnoförbund (1), Moderata ungdomsförbundet (1), Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbundet (1), Riksidrottsförbundet (1), Riksförbundet landsbygdens folk (1), Statstjänstemännens riksförbund (1—2), Svenska arbetsgivareföreningen (1—2), Sveriges akademikers centralorganisation (1), Sveriges lantbruksförbund (1), Tjänstemännens centralorganisation (1—2) och Sydsvenska Kraft AB (2).

I propositionen berörs för överblickens och sammanhangets skull även vissa frågor som inte kräver beslut av riksdagen.

## Frivilligorganisationerna

### Nuvarande ordning och värnpliktskommitténs förslag

#### Allmänna synpunkter

Den frivilliga försvarsverksamheten i sin nuvarande form leder sitt ursprung till mitten av 1800-talet. De frivilliga försvarsorganisationerna redovisar idag i förhållande till befolkningens storlek ett stort antal medlemmar. Få andra länder kan uppvisa en så omfattande frivillig försvarsverksamhet.

De frivilliga insatserna har för den enskilde medborgaren främst motiverats av en allmän önskan att stärka försvarsviljan samt att skaffa sig ökad kunskap och förmåga att lösa de uppgifter som kan komma att åläggas vederbörande i krig.

Statsmakterna betraktar de frivilliga insatserna som ett värdefullt komplement till övriga försvarsåtgärder. De ökar också möjligheterna att sprida kunskaper om och intresse för vårt försvar.

I riksstaten för innevarande budgetår har under fjärde huvudtiteln anvisats ca 12,1 milj. kr. till bidrag till frivilliga försvarsorganisationer. Till

detta belopp kommer ca 1,1 milj. kr. som har anvisats under anslag på andra huvudtitlar.

Kungörelsen (1953: 737) om frivillig försvarsverksamhet ger författningsunderlag för det frivilliga försvarsarbetet.

De frivilliga försvarsorganisationerna är enligt kungörelsen följande: Centralförbundet för befälsutbildning, som är huvudorganisation för Frivilliga befälsutbildningsrörelsen, samt Flygvapenföreningarnas riksförbund, Frivilliga automobilkåren, Frivilliga motorcykelkåren, Frivilliga radioorganisationen, Frivilliga skytteväsendet, Svenska blå stjärnan, Svenska röda korset, Sveriges lottakårer, Svenska brukshundklubben, Svenska pistol-skytteförbundet, Svenska sportskytteförbundet, Sveriges civilförsvarsförbund och Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund.

Frivilliga automobilkåren, Frivilliga motorcykelkåren, Frivilliga radioorganisationen, Svenska brukshundklubben och Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund är anslutna till Centralförbundet för befälsutbildning som specialförbund.

Som frivilliga försvarsorganisationer räknas i fråga om frivillig befälsutbildning också Kustartilleriets reservofficersförbund, Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbund, Svenska flottans reservofficersförbund och Svenska reservunderofficersförbundet.

Frivilliga flygkåren, sjövärnskåren och Svenska fallskärmsklubben anses som frivilliga försvarsorganisationer men är inte upptagna i frivilligkungörelsen. Värnpliktskommittén föreslår att också dessa organisationer tas in i kungörelsen.

Förutom den personal som kan tas i anspråk med stöd av pliktlagarna — värnpliktslagen, lagen om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen och krigssjukvårdslagen — behövs inom flera områden av totalförsvaret även frivillig personal. Den frivilliga personalen tecknar ett särskilt avtal med myndighet eller frivilligorganisation varvid den frivillige förbinder sig att under längre eller kortare tid tjänstgöra vid militär eller civil totalförsvarsenhet. Sådan personal som är avsedd att ständigt tjänstgöra så länge enheten är krigsorganiserad kallas A-personal och tecknar s. k. A-avtal. Personal som är avsedd att täcka behov av tillfällig art, t. ex. i samband med krigsmaktens mobilisering och vid utrymning, kallas B-personal och tecknar s. k. B-avtal. Det finns också andra former av avtal. Värnpliktskommittén föreslår att endast A- och B-avtal skall förekomma i framtiden.

Behovet av frivilliga i krig har av berörda myndigheter uppskattats till ca 115 000 personer, varav 45 000 för ständig tjänstgöring (A-personal) och 70 000 för tillfälliga uppgifter (B-personal). År 1966 var antalet avtalsbundna frivilliga emellertid endast ca 80 000. Värnpliktskommittén anser därför att myndigheterna fortlöpande bör granska sina personalbehov och genomföra en prioritering av dessa. En ökad försvarsupplysning kan enligt kommittén också förbättra rekryteringen. Kommittén föreslår vidare bättre

förmåner till de frivilliga under utbildning och tjänstgöring i fred. Också utbildningens kvalitet och utbildningsbetingelserna bör enligt kommittén förbättras.

Värnpliktskommittén anser att de nuvarande frivilliga insatserna, bl. a. med hänsyn till deras värde ur psykologisk synpunkt, inte bör ersättas med en lagstadgad tjänstgöringsplikt förrän alla vägar att tillgodose personalbehoven på frivillig väg har visat sig oframkomliga. Den frivilliga utbildningen måste enligt kommittén utformas med hänsyn till de i skilda hänseenden skärpta förutsättningar som bedöms komma att föreligga i ett framtida krig. Vid den frivilliga befälsutbildningen måste t. ex. stor vikt läggas vid utbildningen i ledarskap, bl. a. förmågan att kunna handla självständigt i svåra situationer. Utbildningen av all personal måste genomgående ges en så hög kvalitet att totalförsvaret kan fungera omedelbart efter en krigsorganisering, eftersom det inte är rimligt att då räkna med någon tidsfrist för komplettering av tidigare brister i utbildningen.

Värnpliktskommittén framhåller vidare att kvinnornas frivilliga insatser i totalförsvaret är av väsentlig betydelse även i framtiden inte bara med tanke på totalförsvarets effekt utan också med hänsyn till att kvinnorna härigenom får möjlighet till allmänt medborgerliga insatser.

#### **Frivillig befälsutbildning**

I den frivilliga befälsutbildningen deltar främst personal som är ansluten till Centralförbundet för befälsutbildning. Utbildningen står öppen för värnpliktig personal, reservpersonal, befäl och befälsaspiranter vid hemvärnet, ungdom samt annan personal inom totalförsvaret. Utbildningen genomförs i form av centralt, regionalt eller lokalt anordnade kurser eller som frivillig tjänstgöring vid förband. Utbildningen bedrivs främst som befodringsutbildning och repetitionsutbildning. Även omskolningskurser förekommer. Dessutom förekommer särskild ungdomsutbildning. Befodringsutbildningen är avsedd främst för befäl som vill genomgå utbildning för att erhålla en högre grad. Kurser finns för befodran till samtliga befälsgrader t. o. m. värnpliktig kapten. Repetitionsutbildningen syftar till att vidmakthålla och vidareutveckla de kunskaper som har förvärvats vid tidigare obligatorisk utbildning. Omskolningskurser är avsedda att ge de kunskaper som behövs i krigsbefattning inom en annan utbildningslinje än den där grundläggande utbildning har ägt rum.

I de frivilliga befälsutbildningskurserna deltog år 1966/67 ca 9 000 värnpliktiga befäl och hemvärnsmän.

Den ungdomsutbildning som anordnas av Centralförbundet för befälsutbildning syftar till att som fritidssysselsättning ge den manliga ungdomen sådana militära kunskaper och färdigheter att den förbereds för den kommande värnpliktstjänstgöringen. Verksamheten vill också tillvarata och utveckla ungdomens försvarsvilja och försvarsintresse samt väcka intresse för befälsutbildning och för anställning vid krigsmakten.

I ungdomsutbildningen deltog år 1966/67 mer än 6 000 ungdomar.

Värnpliktskommittén har granskat behoven av frivillig befälsutbildning som komplement till det nya obligatoriska värnpliktsutbildningssystemet. Därvid har konstaterats att det torde dröja 10—15 år innan systemet helt har genomförts inom krigsorganisationen och befälet uppnått den utbildningsnivå som förutsattes när systemet infördes. Under denna period finns således övergångsvis behov av frivillig befälsutbildning. Även sedan det obligatoriska systemet har genomförts kommer vissa behov av kompletterande utbildning att kvarstå. Dessa kallas av värnpliktskommittén ständiga behov och bör till väsentlig del kunna tillgodoses genom frivillig befälsutbildning.

Värnpliktskommittén har närmare analyserat behoven av frivillig befälsutbildning vid samtliga försvarsgrenar och för samtliga befälskategorier. Analysen visar att frivillig befälsutbildning av minst nuvarande omfattning kommer att behövas. Analysen har lagts till grund för förslagen till den framtida frivilliga befälsutbildningens syfte, omfattning och genomförande.

De resurser som tilldelas den frivilliga befälsutbildningen bör enligt värnpliktskommittén i första hand utnyttjas till att direkt höja krigsförbandens användbarhet. Frivillig befälsutbildning bör emellertid också anordnas inom andra områden för att så långt det är möjligt tillgodose de frivilligas behov av utbildning inom olika områden. En väsentlig uppgift bör liksom hittills vara att stärka försvarsviljan och samhörigheten mellan folk och försvar.

Värnpliktskommittén anser att den frivilliga befälsutbildningen bör omfatta befodringsutbildning och kompletteringsutbildning. Liksom hittills bör ungdomsutbildning bedrivas i anslutning till befälsutbildningen.

Befodringsutbildningen bör enligt kommittén syfta till att kvalificera för förordnande i högre tjänstegrad och ge kompetens för krigsplacering i en högre befattning än den innehavda samt i vissa fall utgöra del av utbildning för reservanställning. Kommitténs förslag till befodringsutbildning vid armén, flottan, kustartilleriet och flygvapnet finns sammantfattade i följande tabeller (intagna på s. 7—9).

Kompletteringsutbildningen bör enligt värnpliktskommittén syfta till att vidmakthålla och vidareutveckla elevernas förmåga i allmänhet och deras förmåga att tjänstgöra i innehavd krigsbefattning. Utbildningen föreslås till sin huvuddel få en sådan allmän inriktning att den lämpar sig för all värnpliktig personal men också för annan frivillig personal och hemvärnspersonal. Kompletteringsutbildningen bör enligt kommittén omfatta krigsförbandskurser, allmän utbildning, specialutbildning, militär idrott och skytte samt försvarsupplysning. Genom att kompletteringsutbildningen i stor utsträckning bör anordnas och ledas inom de frivilliga försvarsorganisationernas förbund och lokala föreningar anses den kunna stimulera förbunds- och föreningsarbetet och utgöra en väsentlig grund för verksamheten i dessa sammanslutningar.

## Värnpliktskommitténs förslag till befodringsutbildning vid armén

| Värnpliktskommitténs förslag |          |                |                                                           | Motsvarighet i nuvarande system |                |
|------------------------------|----------|----------------|-----------------------------------------------------------|---------------------------------|----------------|
| Befodringskurs               | Skede nr | Längd (veckor) | Kvalificerar till grad                                    | Benämning                       | Längd (veckor) |
| Korpralskurs                 |          |                | 4 Korpral <sup>1,2</sup>                                  | Bk vicekorpral                  | 4 + 4          |
| Allmänt skede                | 1        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Befattningsskede             | 2        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Furirkurs <sup>3</sup>       |          |                | 4 Furir                                                   | Bk furir                        | 4              |
| Allmänt skede                | 1        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Befattningsskede             | 2        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Sergeantkurs                 |          | ca 10          | Sergeant <sup>1</sup>                                     | Bk sergeant                     | 6              |
| Fanjunkarkurs <sup>3</sup>   |          | 5              | Fanjunkare                                                | Bk fanjunkare                   | 6              |
| Kompendieskede               | 1        | 1              |                                                           |                                 |                |
| Allmänt skede                | 2        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Befattningsskede             | 3        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Fänrikskurs 1                |          |                | 8 Fänrik (efter avslutande del av kadettskola — 5 veckor) | Saknas                          |                |
| Kompendieskede               | 1        | 1              |                                                           |                                 |                |
| Kompendieskede               | 2        | 1 <sup>4</sup> |                                                           |                                 |                |
| Allmänt skede                | 3        | 2 <sup>4</sup> |                                                           |                                 |                |
| Befattningsskede             | 4        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Befattningsskede             | 5        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Löjtnantskurs <sup>3</sup>   |          |                | 5 Löjtnant                                                | Bk löjtnant                     | 6              |
| Kompendieskede               | 1        | 1              |                                                           |                                 |                |
| Allmänt skede                | 2        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Befattningsskede             | 3        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Kaptenskurs                  |          |                | 10 Kapten <sup>1</sup>                                    | Bk kapten                       | 10             |
| Korrespondensskede           | 1        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Allmänt skede                | 2        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Allmänt skede                | 3        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Allmänt skede                | 4        | 2              |                                                           |                                 |                |
| Befattningsskede             | 5        | 2              |                                                           |                                 |                |

<sup>1</sup> Efter genomförd krigsförbandsövning i avsedd befattning<sup>2</sup> Förordnande till vicekorpral efter kursens slut<sup>3</sup> Villkor för tillträde till kurs är bl. a. att krigsförbandskurs (ca fyra dagar) eller annan kompletteringskurs med motsvarande innehåll har genomförts<sup>4</sup> Samma innehåll som skede 1 och 2 i fanjunkarkurs

## Värnpliktskommitténs förslag till befodringsutbildning vid flottan

| Befodringskurs                                   | Skede nr | Längd (veckor) | Kvalificerar till grad                                  |
|--------------------------------------------------|----------|----------------|---------------------------------------------------------|
| Korpralskurs                                     |          |                | 4 Korpral <sup>1,2</sup>                                |
| Allmänt skede                                    | 1        | 2              |                                                         |
| Befattningsskede                                 | 2        | 2              |                                                         |
| Furirkurs <sup>5</sup>                           |          |                | 4 Furir                                                 |
| Allmänt skede                                    | 1        | 2              |                                                         |
| Befattningsskede                                 | 2        | 2              |                                                         |
| Underofficerskurs                                |          |                | 5—6 <sup>3</sup> Underofficer av 2. graden <sup>1</sup> |
| Flaggunderofficerskurs <sup>5</sup>              |          |                | 5 Flaggunderofficer                                     |
| Kompendieskede                                   | 1        | 1              |                                                         |
| Allmänt skede                                    | 2        | 2              |                                                         |
| Befattningsskede                                 | 3        | 2              |                                                         |
| Utbildning till värnpliktig officer <sup>4</sup> |          |                | Fänrik                                                  |

| Befordringskurs            | Skede nr | Längd<br>(veckor) | Kvalificerar till grad |
|----------------------------|----------|-------------------|------------------------|
| Löjtnantskurs <sup>5</sup> |          | 5                 | Löjtnant               |
| Kompendieskede             | 1        | 1                 |                        |
| Allmänt skede              | 2        | 2                 |                        |
| Befattningsskede           | 3        | 2                 |                        |
| Kaptenskurs                |          | 10                | Kapten <sup>1</sup>    |
| Korrespondensskede         | 1        | 2                 |                        |
| Allmänt skede              | 2        | 2                 |                        |
| Allmänt skede              | 3        | 2                 |                        |
| Allmänt skede              | 4        | 2                 |                        |
| Befattningsskede           | 5        | 2                 |                        |

<sup>1</sup> Efter genomförd krigsförbandsövning i avsedd befattning

<sup>2</sup> Förordnande till vicekorpral efter genomförda två skeden

<sup>3</sup> Enligt chefsens för marinen närmare bestämmande

<sup>4</sup> Ordinarie officerskurs om 90 dagar

<sup>5</sup> Villkor för tillträde till kurs är bl. a. att krigsförbandskurs (ca fyra dagar) eller annan kompletteringskurs med motsvarande innehåll har genomförts

*Värnpliktskommitténs förslag till befordringsutbildning vid kustartilleriet*

| Värnpliktskommitténs förslag                          |          |                   |                                 | Motsvarighet i nuvarande system |                   |
|-------------------------------------------------------|----------|-------------------|---------------------------------|---------------------------------|-------------------|
| Befordringskurs                                       | Skede nr | Längd<br>(veckor) | Kvalificerar<br>till grad       | Benämning                       | Längd<br>(veckor) |
| Korpralskurs                                          |          |                   | 4 Korpral <sup>1,2</sup>        | Bk vicekorpral                  | 4+4               |
| Allmänt skede                                         | 1        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Befattningsskede                                      | 2        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Furirkurs <sup>3</sup>                                |          |                   | 4 Furir                         | Bk furir                        | 4                 |
| Allmänt skede                                         | 1        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Befattningsskede                                      | 1        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Sergeantskurs                                         |          | ca 10             | Sergeant <sup>1</sup><br>Fänrik | Bk sergeant                     | 6                 |
| Utbildning till värn-<br>pliktig officer <sup>4</sup> |          |                   |                                 |                                 |                   |
| Flaggunderofficerskurs <sup>3</sup>                   |          |                   | 5 Flaggunderoff                 | Bk fanjunkare                   | 6                 |
| Kompendieskede                                        | 1        | 1                 |                                 |                                 |                   |
| Allmänt skede                                         | 2        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Befattningsskede                                      | 3        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Löjtnantskurs <sup>3</sup>                            |          |                   | 5 Löjtnant                      | Bk löjtnant                     | 6                 |
| Kompendieskede                                        | 1        | 1                 |                                 |                                 |                   |
| Allmänt skede                                         | 2        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Befattningsskede                                      | 3        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Kaptenskurs                                           |          | 10                | Kapten <sup>1</sup>             |                                 |                   |
| Korrespondensskede                                    | 1        | 1                 |                                 |                                 |                   |
| Allmänt skede                                         | 2        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Allmänt skede                                         | 3        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Allmänt skede                                         | 4        | 2                 |                                 |                                 |                   |
| Befattningsskede                                      | 5        | 2                 |                                 |                                 |                   |

<sup>1</sup> Efter genomförd krigsförbandsövning i avsedd befattning

<sup>2</sup> Förordnande till vicekorpral efter genomgången skolmässig utbildning

<sup>3</sup> Villkor för tillträde till kurs är bl. a. att krigsförbandskurs (ca fyra dagar) eller annan kompletteringskurs med motsvarande innehåll har genomförts

<sup>4</sup> Utbildning inom det ordinarie systemet

## Värnpliktskommitténs förslag till befodringsutbildning vid flygvapnet

| Värnpliktskommitténs förslag                     |          |                |                        | Motsvarighet i nuvarande system |                |
|--------------------------------------------------|----------|----------------|------------------------|---------------------------------|----------------|
| Befodringskurs                                   | Skede nr | Längd (veckor) | Kvalificerar till grad | Benämning                       | Längd (veckor) |
| Korpralskurs                                     |          | 4              | Korpral <sup>1,2</sup> | Bk vicekorpral och korpral      | 4 + 4          |
| Allmänt skede                                    | 1        | 2              |                        |                                 |                |
| Befattningsskede                                 | 2        | 2              |                        |                                 |                |
| Furirkurs <sup>3</sup>                           |          | 4              | Furir                  | Bk furir                        | 4              |
| Allmänt skede                                    | 1        | 2              |                        |                                 |                |
| Befattningsskede                                 | 2        | 2              |                        |                                 |                |
| Sergeantkurs <sup>4</sup>                        |          | ca 6           | Sergeant <sup>1</sup>  | Bk sergeant                     | 6              |
| Fanjunkarkurs <sup>3</sup>                       |          | 5              | Fanjunkare             | Bk fanjunkare                   | 6              |
| Kompendieskede                                   | 1        | 1              |                        |                                 |                |
| Allmänt skede                                    | 2        | 2              |                        |                                 |                |
| Befattningsskede                                 | 3        | 2              |                        |                                 |                |
| Utbildning till värnpliklig officer <sup>5</sup> |          |                |                        |                                 |                |
| Löjtnantskurs <sup>3</sup>                       |          | 5              | Löjtnant               | Bk löjtnant                     | 6              |
| Kompendieskede                                   | 1        | 1              |                        |                                 |                |
| Allmänt skede                                    | 2        | 2              |                        |                                 |                |
| Befattningsskede                                 | 3        | 2              |                        |                                 |                |
| Kaptenskurs                                      |          | 10             | Kapten <sup>1</sup>    | Bk kapten                       | 10             |
| Korrespondensskede                               | 1        | 2              |                        |                                 |                |
| Allmänt skede                                    | 2        | 2              |                        |                                 |                |
| Allmänt skede                                    | 3        | 2              |                        |                                 |                |
| Allmänt skede                                    | 4        | 2              |                        |                                 |                |
| Befattningsskede                                 | 5        | 2              |                        |                                 |                |

<sup>1</sup> Efter genomförd krigsförbandsövning i avsedd befattning<sup>2</sup> Förordnande till vicekorpral efter kursens slut<sup>3</sup> Villkor för tillträde till kurs är bl. a. att krigsförbandskurs (ca fyra dagar) eller annan kompletteringskurs med motsvarande innehåll har genomförts<sup>4</sup> Exempel på befodringsutbildning av underbefäl/kommissarie<sup>5</sup> Utbildning sker inom det ordinarie systemet

Ungdomsutbildningen av manlig ungdom bör enligt kommittén syfta till att ge en allmän orientering om totalförsvaret som samhällsfunktion och utveckla elevernas medborgarsinne. Den bör vidare ge eleverna möjlighet att allt efter intresseinriktning ägna sig åt verksamhet som kan tjäna som en förberedelse för den kommande obligatoriska värnpliktstjänstgöringen, t. ex. ledar- och instruktörsverksamhet, radiosignalering, båttjänst, motorcykelkörning m. m., eller för tjänstgöring inom hemvärnet. I kurssystemet bör enligt kommittén ingå en grundkurs som omfattar dels utbildning inom frivilligorganisationens speciella verksamhetsområde, dels utbildning av allmänorienterande art. Efter grundkursen bör lämpliga elever kunna genomgå allmän ledarkurs och därefter eventuellt särskild ledarkurs som syftar till att utbilda biträdande ledare och biträdande instruktörer inom ungdomsverksamheten. Vissa specialkurser, t. ex. kurs i vintertjänst, föreslås även ingå i systemet. Ungdomar som vill teckna avtal för tjänstgöring i hemvärnet eller inom luftbevaknings- och bastjänsten inom flyg-

vapnet måste ges särskild kompletterande utbildning i hemvärnets respektive flygvapenföreningarnas riksförbunds regi.

Den kvinnliga ungdomsutbildningen bör enligt värnpliktskommittén syfta till att ge en orientering om totalförsvaret som samhällsfunktion och utveckla elevernas medborgarsinne. Den bör vidare väcka intresse för och tjäna som en allmän förberedelse för en framtida insats inom frivilligverksamheten. Det nuvarande kurssystemet anser kommittén vara lämpligt.

#### **Utbildning av kvinnlig personal som tecknar avtal för tjänstgöring inom totalförsvaret**

Kvinnliga medlemmar ur Svenska blå stjärnan, Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund, Sveriges lottakårer och Svenska röda korset samt manliga medlemmar ur Frivilliga automobilkåren, Frivilliga motorcykelkåren, Frivilliga radioorganisationen och Svenska röda korset tecknar avtal för tjänstgöring i olika befattningar inom totalförsvaret i krig. A-avtal tecknas för ständig tjänstgöring inom krigsmakten och B-avtal för tillfällig tjänstgöring inom krigsmakten och de civila delarna av totalförsvaret. Försvarsgrenscheferna är ansvariga för utbildningen av A-personalen, medan frivilligorganisationerna svarar för utbildningen av B-personalen. B-personalens utbildning bekostas i viss utsträckning av organisationernas egna medel.

Utbildningen av A-personalen syftar till att ge eleverna de kunskaper och färdigheter som behövs för att de skall kunna krigsplaceras i befattningar som är angivna i mobiliseringstabell. För fortsatt krigsplacering krävs att A-personalen tjänstgör minst tio dagar under en fyraårsperiod. Myndigheterna eftersträvar att låta personalen fullgöra denna tjänstgöring i anslutning till slutskedet av den krigsförbandsövning som vederbörande förband genomför.

Ett stort antal av B-personalen genomgår inte särskild utbildning, eftersom vederbörande genom sitt civila yrke förutsätts ha nödvändiga kunskaper. Expeditions- och förplägnadslottor samt sjukvårdssamariter inom hemvärdet utbildas dock under 6—12 timmar per år.

Värnpliktskommittén föreslår att den frivilliga personalen också i fortsättningen indelas i två kategorier, nämligen A- och B-personal. Utbildningen för denna personal föreslås omfatta grundutbildning och repetitionsutbildning. Utbildningen bör anpassas till de starkt varierande utbildningsbehov som finns för olika befattningar eller uppgifter inom totalförsvaret. Personalen bör av den avtalsslutande myndigheten kunna få anstånd med repetitionsutbildningen efter samma grunder som gäller för värnpliktiga enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

De myndigheter som använder A-personal i sin organisation bör enligt kommittén ha ansvaret för utbildningen och utfärda erforderliga bestämmelser för denna.

Värnpliktskommittén föreslår att grundutbildningen av krigsmaktens A-personal allmänt bör syfta till att utbilda personalen så att den enskilt och i förband kan lösa de vanligen förekom-

mande uppgifterna i aktuell befattning. Grundutbildningen bör bestå av grundkurs, underbefälkurs, underofficerskurs 1 och 2 samt officerskurs. Härtill bör komma specialkurser. Personalen förutsätts behålla civilmilitär tjänsteklass med befälsrätt uteslutande över kvinnlig personal. Förordnande i krigsbefattning föreslås ske redan i fred.

Värnpliktskommitténs förslag till grundutbildning för krigsmaktens A-personal finns i övrigt sammanfattade i följande tabell.

*Värnpliktskommitténs förslag till grundutbildning för krigsmaktens A-personal*

| Kurs                             | Längd <sup>1</sup>                 | Förordnande i civilmilitär tjänsteklass                                                                                                         |
|----------------------------------|------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Grundkurs                        | 168 tim <sup>2</sup><br>(4 veckor) | Menig                                                                                                                                           |
| Underbefälkurs                   | 126 tim<br>(3 veckor)              | Vicekorpral efter avslutad kurs<br>samt korpral efter krigsförbands-<br>övning i underbefälsbefattning                                          |
| Underofficerskurs 1              | 126 tim<br>(3 veckor)              | Sergeant efter krigsförbandsövning<br>i underofficersbefattning                                                                                 |
| Underofficerskurs 2 <sup>3</sup> | 126 tim<br>(3 veckor)              | Fanjunkare efter avslutad kurs                                                                                                                  |
| Officerskurs                     | 126 tim<br>(3 veckor)              | Fänrik efter krigsförbandsövning<br>i officersbefattning eller vid<br>instruktörslinjen efter tjänst<br>som instruktör under motsvarande<br>tid |

<sup>1</sup> Vecka om 42 timmar

<sup>2</sup> Högst. För flertalet befattningar 154 timmar

<sup>3</sup> För instruktörslinjen erfordras för erhålla instruktörsbevis ytterligare frivillig praktisk tjänstgöring om 20 dagar

Grundutbildningen av A-personal inom de civila delarna av totalförsvaret bör enligt värnpliktskommittén ha motsvarande syfte i stort som utbildningen för krigsmaktens A-personal. Utbildningen bör bestå av grundkurs, ledarkurser på olika nivåer, instruktörskurs och specialkurser. Kurserna föreslås i tillämpliga delar anknyta till vad som avses gälla för krigsmaktens A-personal.

Militära och civila myndigheter, som avser att använda frivillig personal i sin organisation, bör ha ansvaret för utbildningen och utfärda särskilda bestämmelser för denna.

För att om möjligt säkerställa att personalens fysiska och psykiska förutsättningar är tillräckliga för att motstå påfrestningarna i krig anses särskilda undersökningar (prov) böra anordnas.

För att personalen vid mobilisering omedelbart skall vara användbar i sina befattningar, måste repetitionsutbildningen av A-personalen vid krigsmakten genomföras i anslutning till krigsförbandsövning med det förband där vederbörande är krigsplacerad. Värnpliktskommittén bedömer att A-personalen bör delta i sådan utbildning under högst tio dagar under en fyraårsperiod.

I särskild övning som anordnas för krigsförbandens befäl i vissa nyckel-

befattningar anses även A-personalen böra delta i erforderlig utsträckning. Tjänstgöringen bör ha en längd av högst sex dagar under en fyraårsperiod.

För A-personal inom de civila delarna av totalförsvaret finns enligt värnpliktskommittén i princip samma behov av repetitionsutbildning som inom krigsmakten. För denna personal bör repetitionskurser om högst tio dagar anordnas vart fjärde år.

Värnpliktskommittén anser att B-personalen bör ges utbildning efter samma grunder som A-personalen. Utbildningen föreslås bli kortare än för A-personalen, främst på grund av de begränsade ekonomiska och utbildningstekniska resurserna. De myndigheter som använder B-personal i sin organisation bör ha ansvaret för utbildningen och utfärda erforderliga bestämmelser för denna.

Kommittén föreslår att grundutbildningen av krigsmaktens B-personal allmänt bör syfta till att den enskilde självständigt eller i sin enhet kan lösa de uppgifter som är förenade med befattningen. Grundutbildningen bör bestå av grundkurs och underbefälskurs. Härutöver bör specialkurser kunna anordnas vid behov.

Grundutbildningen av B-personal inom de civila delarna av totalförsvaret bör enligt kommittén bestå av grundkurs för personal som inte är placerad i arbetsledande befattning och av ledarkurs I för personal i arbetsledarebefattning. Vid behov bör specialkurser anordnas.

Repetitionsutbildningen för krigsmaktens B-personal föreslås bestå främst av förbandsutbildning i form av tillämpningsövningar. Dessa bör genomföras samtidigt med att det förband som B-personalen betjänar övas. Repetitionsutbildningen föreslås i regel omfatta ca 32 timmar under en fyraårsperiod.

För B-personal inom de civila delarna av totalförsvaret föreslås repetitionsutbildningen bestå av tillämpningsövningar i anslutning till lämpliga övningar inom totalförsvaret. Utbildningen anses även här böra omfatta ca 32 timmar under en fyraårsperiod.

Ungdomsutbildning för kvinnor bedrivs inom Svenska blå stjärnan och syftar till att ge en förberedande utbildning i djurvård. Inom Svenska röda korset förekommer utbildning inom Ungdomens röda kors. Denna har till syfte att ge en förberedande utbildning för hälso- och sjukvård. Utbildning av unglottor sker inom en självständig organisation, Sveriges unglottor. Inom Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund förekommer ungdomsutbildning i begränsad omfattning. Samtliga organisationers ungdomsutbildning syftar bl. a. till att väcka intresse för frivilligt försvarsarbete.

Som en allmän målsättning för den framtida ungdomsutbildningen föreslår värnpliktskommittén att den bör syfta till att ge en allmän orientering om totalförsvaret som samhällsfunktion samt utveckla elevernas medborgar-

intresse. Den bör också tjäna som en allmän förberedelse för en framtida insats inom frivilligverksamheten.

#### **Utbildning av övrig personal**

Utbildningen av personal ur Frivilliga radioorganisationen har bl. a. till uppgift att ge totalförsvarets personal frivillig utbildning och träning i radiosignaltjänst. Genom utbildningen kan personalen upprätta och betjäna vissa radioförbindelser inom totalförsvaret. Värnpliktskommittén föreslår att utbildningen i framtiden skall omfatta grundutbildning, repetitionsutbildning och kompletteringsutbildning. Därutöver anses ungdomsutbildning böra anordnas.

Utbildningen av personal ur Frivilliga automobilkåren har bl. a. till uppgift att utbilda manlig frikallad eller icke värnpliktig personal i transporttjänst för det civila transportväsendet och till instruktörer. Kursverksamheten har på senare tid främst kommit att inriktas på utbildning av förare till tyngre lastfordon för det civila transportväsendet. Kommittén föreslår att automobilkårens personal skall teckna A- och B-avtal samt att utbildningen bör bestå av grundutbildning och repetitionsutbildning.

Utbildningen av personal ur Frivilliga motorcykelkåren har främst till uppgift att ge ungdom teknisk utbildning i motorcykeltjänst som förberedelse för värnpliktstjänstgöringen eller för placering inom hemvärnet och som B-personal inom totalförsvaret i övrigt. Utbildningen omfattar grundläggande kurs, fortsättningskurs och tillämpningsövningar. Kommittén föreslår att utbildningen bör bestå av grundutbildning och fortsättningskurser.

Personal ur Frivilliga flygkåren utbildas i första hand för att lösa uppgifter inom civilförsvarets område. Personalen rekryteras främst inom flygklubbarna. För att utses till flygförare inom kåren fordras C-certifikat med minst 150 flygtimmar, genomförd kurs i radiotelefoni och en särskild kurs inom Frivilliga flygkåren. Vidareutbildning förekommer i form av inflygning på nya flygplantyper, instrumentflygning m. m. Värnpliktskommittén har funnit att frivilliga flygkårens uppgifter är lämpligt utformade och att verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Utbildningen föreslås därför bedrivas efter samma principer som nu. Det anses dock önskvärt att större vikt läggs vid personalens vidareutbildning. Denna bör enligt kommitténs uppfattning bekostas av statsmedel. Frivilliga flygkåren föreslås som tidigare har nämnts bli upptagen som frivillig försvarsorganisation i frivilligkungörelsen. Avtal av samma slag som för A-personal bör tecknas.

Svenska fallskärmsklubben anordnar utbildning i fallskärmssport samt organiserar deltagande i tävlingar och uppvisningar. Utbildningen omfattar dels grundläggande utbildning för den som inte tidi-

gare har utbildats i fallskärms hoppning, dels fortsatt utbildning av elever som har nått viss färdighet inom klubben eller som genomgått utbildning till fallskärmsjägare inom armén. Kommittén finner det nuvarande utbildningssystemet i stort lämpligt men understryker att det i utbildningen bör inrymmas orienteringar om totalförsvaret m. m. Ersättning till instruktörer anses böra utgå. Kommittén föreslår att Svenska fallskärmsklubben tas upp som frivillig försvarsorganisation i frivilligkungörelsen.

Verksamheten inom Svenska brukshundklubben har till ändamål att främja aveln av brukshundsraser, utbilda hundförare, instruktörer och hundar samt anordna bruksprov för hundar. Utbildningen omfattar kurser för bl. a. hundförare, instruktörer och ungdomsledare. Hundar utbildas till sökhundar, spår- och skyddshundar samt draghundar.

Värnpliktskommittén anser det vara av värde att den personal som har grundutbildats i hundtjänst vid krigsmakten underhåller och utvecklar sina kunskaper och färdigheter genom att delta i brukshundklubbens kurser. Krigsmakten är enligt kommittén i viss utsträckning beroende av den hundavel och utbildning av hundar som bedrivs inom klubben.

Ett stort antal av brukshundklubbens värnpliktiga medlemmar kommer inte att kunna utnyttjas som hundförare i krigsorganisationen. Kommittén föreslår därför att endast kostnaderna för den del av Svenska brukshundklubbens verksamhet, som är av direkt värde för totalförsvaret bestrids av statsmedel. Avtal bör tecknas med vissa hundförare med hundar som avses ingå i totalförsvarets organisation. Kommittén föreslår att ett centralt register över hundar, som är användbara inom totalförsvaret, upprättas vid arméns hundskola. Det nuvarande kurssystemet anses lämpligt. Det är enligt värnpliktskommittén önskvärt att utbildningen inrymmer orientering om totalförsvaret. Kursdeltagarna bör därför stimuleras att genomgå för dem lämpliga delar av den frivilliga utbildning som anordnas av andra frivilligorganisationer.

Sveriges civilförsvarsförbund är civilförsvarets frivilliga stödorganisation. Förbundet har till uppgift att genom upplysning främja civilförsvaret och det frivilliga arbetet för detta, bedriva frivillig utbildning och medverka i annan civilförsvarsverksamhet. Förbundet lämnar i samarbete med Svenska brandförsvarsföreningen och Svenska röda korset information om självskydd samt bedriver omfattande utbildning i detta ämne.

Värnpliktskommittén har funnit att civilförsvarsförbundets uppgifter och verksamhet är lämpligt utformade. Den obligatoriska repetitionsutbildningen för civilförsvarsbefälet behöver dock enligt kommitténs bedömning kompletteras genom frivillig utbildning. På sikt bör eftersträvas ett utbildningssystem liknande det som kommittén har föreslagit för frivillig befälsutbildning. Utbildningen i självskydd anses böra fortsätta, om möjligt i samma omfattning som hittills.

**Frivillig skjututbildning**

Frivilligt skytte bedrivs inom Frivilliga skytterörelsen, Svenska pistol-skytteförbundet och Svenska sportskytteförbundet. Dessutom bedrivs frivilligt skytte inom flertalet frivilliga försvarsorganisationer och hemvärnet.

Frivilliga skytterörelsen skall enligt sina grundstadgar främja skjutskickligheten hos svenska folket samt verka för att försvars-vilja och försvarsintresse väcks och bibehålls. Svenska pistol-skytteförbundet skall verka för att höja skjutskickligheten hos den personal inom totalförsvaret som är utrustad med pistol som tjänste-vapen. Svenska sportskytteförbundets uppgift är att admin-istrera och främja svenskt sportskytte.

Värnpliktskommittén har granskat behovet av frivillig skjututbildning och därvid konstaterat att det även i framtiden kommer att vara av betydelse att den enskilde soldaten kan skjuta snabbt och med god träffsäkerhet. Kommittén har funnit att en ökad samordning mellan de tre organisationerna, bl. a. av verksamheten på det lokala planet, bör eftersträvas för att tillgängliga resurser skall kunna utnyttjas bättre. Sportskytteförbundets verksamhet bör främst inriktas på att träna särskilt kvalificerade skyttar för deltagande i internationell tävlingsverksamhet. För att stimulera skytte-intresset föreslår kommittén att möjligheterna att låna vapen från mili-tära förråd ökas och att ammunition tillhandahålls kostnadsfritt i ökad ut-sträckning till personal som tillhör krigsmakten och till ungdom. För ge-mensamt bruk inom skytteföreningarna föreslås att kulsprutor och automat-karbiner utlånas. Krigsmakten och polismyndigheten bör därvid utöva er-forderlig kontroll.

Det nuvarande skjutprogrammet anser värnpliktskommittén i stort sett lämpligt. Ökad vikt anses dock böra läggas vid tillämpad skjutning mot fältmässiga mål. Av särskilt värde är om fältskjutningen kombineras med en fysisk prestation, t. ex. terräng- eller skidlöpning. Utbildningen av skytteinstruktörer bör enligt kommittén ökas.

Vid planering av tätorternas utbyggnad bör även behovet av skjutbanor beaktas. Kommittén anser att s. k. allsskyttebanor bör byggas för att underlätta samordning av verksamheten.

**Organisatoriska frågor**

Värnpliktskommittén behandlar vissa frågor inom frivilligorganisationernas föreningsorganisation och frågor som berör myndigheternas ansvar för frivilligverksamheten. De redovisade förslagen är i huvudsak att se som rekommendationer vid framtida förändringar inom det organisatoriska området.

De uppgifter som har ålagts frivilligorganisationerna är enligt kommit-tén i huvudsak ändamålsenliga. I fråga om organisationen föreslår kom-

mittén att åtgärder vidtas för att underlätta samarbetet mellan organisationer och myndigheter i regional och lokal instans.

Beträffande den frivilliga befälsutbildningen föreslås att de organisationer, som är anslutna till Centralförbundet för befälsutbildning, utvidgar det samarbete och den samordning som nu finns i central instans till att omfatta även verksamheten i regional och lokal instans. Värnpliktskommittén föreslår att sjövärnsskåren omvandlas till en organisation för frivillig befälsutbildning vid flottan och ansluts till Centralförbundet för befälsutbildning. Till centralförbundet bör också Svenska fallskärmsklubben anslutas.

Frivillig utbildning av kvinnor inom totalförsvaret bedrivs av Svenska blå stjärnan, Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund, Riksförbundet Sveriges lottakårer och Svenska röda korset. De tre förstnämnda utgör en från övriga frivilligorganisationer klart avgränsad grupp eftersom de omfattar endast kvinnliga medlemmar. Kommittén bedömer det vara av stort värde att en utvidgning av det redan nu pågående samarbetet mellan organisationerna kommer till stånd. Kommittén redovisar principförslag till en framtida huvudorganisation för dessa tre organisationer. Den föreslagna organisationen har stora likheter med organisationen för Centralförbundet för befälsutbildning. Kommittén understryker särskilt att förändringar som berör organisationernas interna verksamhet bör genomföras av frivilligorganisationerna själva.

Samordningen av det frivilliga skyttets verksamhet skulle enligt kommitténs mening underlättas genom ett närmare organisatoriskt samgående mellan de tre skytteorganisationerna. Det bör därför undersökas om det är lämpligt att de tre skytteorganisationerna på central, regional och lokal nivå inordnas under gemensam styrelse.

För att främja samordningen mellan frivilligorganisationerna finns f. n. ett särskilt samsamarbetsorgan, Frivilligorganisationernas samsamarbetskommitté. Värnpliktskommittén anser att verksamheten inom detta organ bör utvecklas vidare.

Beträffande myndigheternas ansvar anser värnpliktskommittén att grundprincipen bör vara att de myndigheter, som i krig använder frivilligpersonal eller har ansvar för beredskapsplaneringen inom visst område som berör frivilligverksamheten, även bör ha ansvaret för den statliga och kommunala medverkan i frivilligarbetet. Myndigheternas nuvarande ansvar för frivilligverksamheten bör därför bestå även i framtiden. Ansvaret för utbildning, avtalsbindning och registrering m.m. av B-personal bör enligt kommittén övertas av myndigheterna.

Enligt värnpliktskommittén bör överbefälhavaren vara sammanhållande inom krigsmakten och arbetsmarknadsstyrelsen inom de civila delarna av totalförsvaret. Överbefälhavaren bör liksom nu svara för samordningen mellan de militära och civila delarna av totalförsvaret. Kommittén anser

vidare att riktlinjer för användningen av frivillig personal bör utfärdas av överbefälhavaren i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen.

Genomförandet av värnpliktskommitténs förslag till nya utbildningssystem och därav föranledda följdförslag är bl. a. beroende av att tillräckliga personalresurser kan avdelas för att handlägga aktuella frivilligärenden. Kommittén förutsätter att myndigheterna efter hand som kommitténs förslag genomförs närmare preciserar de förändringar av arbetsuppgifterna som förslagen kan ge anledning till och i förekommande fall anmäler eventuella behov av personalförstärkningar. Frågan om personal för handläggning av frivilligärenden föreslås bli beaktad vid kommande översyner av myndigheternas organisationer.

#### **Utbildningsbetingelser och utbildningens lokalisering**

Den frivilliga utbildningen måste enligt värnpliktskommitténs uppfattning bedrivas under betingelser som väl svarar mot de krav som ställs på övrig militär och civil utbildning i dagens samhälle. Kommittén har granskat vilka kvalitetskrav som bör beaktas och tillgodoses vid frivilligutbildningen bl. a. i fråga om instruktörer, utbildningsmiljö, lokaler och utbildningsanordningar samt utrustning och utbildningsmateriel.

De instruktörer som används vid den frivilliga befodringsutbildningen måste enligt värnpliktskommittén ha samma kvalitet som vid den obligatoriska utbildningen. Vid den s. k. kompletteringsutbildningen anses instruktörer ur de frivilligas egna led böra användas i största möjliga utsträckning. För den kvinnliga frivilligutbildningen bör enligt kommittén kvinnliga instruktörer användas i avsevärt större omfattning än nu. Vid frivilligutbildningen bör därför kurser för instruktörer ges hög prioritet.

Utbildningsmiljön måste enligt värnpliktskommittén i första hand motsvara de krav som en realistisk och effektiv utbildning ställer. Det anses emellertid väsentligt att dessa krav förenas med önskemål om en trivsamt miljö. De utbildningsläger som ägs av frivilligorganisationerna bör i vissa avseenden rustas upp. Statsbidrag föreslås utgå för detta ändamål.

Beträffande utrustning och utbildningsmateriel vid frivilligutbildningen anser värnpliktskommittén att den måste ha samma kvalitet som vid annan utbildning och så långt möjligt vara densamma som den frivillige kan komma att använda i krig. Personlig utrustning som uniformer, vapen m.m. bör utan kostnad för den frivillige utlånas av myndigheterna.

Den mest kvalificerade befodringsutbildningen när det gäller frivillig befälsutbildning bör enligt kommittén bedrivas vid utbildningsanstalter där lämpliga förutsättningar finns i form av personal och materiel.

Den relativt begränsade del av kompletteringsutbildningen som är bero-

ende av komplicerad utbildningsmateriel och utbildningsanordningar, t. ex. för ABC-skydd, sambandstjänst och motortjänst, bör enligt kommittén förläggas främst till militära skolor och förband.

Värnpliktskommittén föreslår att det närmare undersöks om förutsättningar föreligger för att inrätta en central frivilligskola för utbildning av främst kvinnlig A- och B-personal.

Utbildningsbetingelserna för den frivilliga skjututbildningen anses böra förbättras genom att tillgångarna i fråga om vapen, ammunition, skjutbanor och instruktörer förbättras.

För övriga frivilliga försvarsorganisationer föreslår värnpliktskommittén olika åtgärder för att bl. a. förbättra instruktörs- och materiellaget.

#### **Förmåner till frivillig personal**

Tillgången på frivillig personal som tecknar avtal har under en följd av år visat tendens att minska. Som en första åtgärd i rekryteringsfrämjande syfte bör enligt värnpliktskommitténs mening genomföras förbättringar av frivilligpersonalens villkor i fråga om ekonomiska och andra förmåner. Kommittén lägger därför fram förslag till ett nytt förmånssystem för personal som deltar i frivillig utbildning.

Det föreslagna förmånssystemet omfattar all frivillig personal under sådan utbildning som krävs för verksamhet inom totalförsvaret. B-personal likställs i förmånshänseende med A-personalen. Som allmän förutsättning för att förmåner skall utgå under frivillig utbildning gäller enligt förslaget att utbildningen skall vara nödvändig för deltagarens avsedda verksamhet inom totalförsvaret. Prövningen härav föreslås ankomma på vederbörande myndighet.

Med hänsyn till att kommitténs förmånssystem innebär avsevärda förändringar av nu gällande förmånsbestämmelser föreslås att dessa ersätts av nya bestämmelser om förmåner under utbildning av frivillig personal m. m.

Kommittén har strävat efter att förbättra de förmåner som nu utgår till frivilligpersonalen. Den frivilliga personalen bör enligt kommittén i första hand i här aktuella hänseenden likställas med den värnpliktiga personalen. Nuvarande förmånsslag behålls i stort sett men förmånerna utökas. Bl. a. föreslås att frivilligpersonalen under deltagande i utbildning får en väsentligt ökad rätt till familjebidragförmåner.

Traktamente föreslås utgå med tio kr. för dag för frivillig som deltar i grundutbildning för avtalsbunden personal. Vid annan frivilligutbildning som t. ex. repetitionsutbildning för avtalsbunden personal, befordringsutbildning inom frivilliga befälsutbildningssystemet, viss kompletteringsutbildning m. m. föreslås ett traktamente av lägst tolv kr. för dag.

Värnpliktskommittén föreslår också premier för genomgången frivillig utbildning. Premiesystemet omfattar dels kurser som ingår i beford-

ringsutbildningen inom frivilliga befälsutbildningen samt grundutbildning för avtalsbunden personal, dels repetitionsutbildning för sistnämnda personal.

Premier för befodringsutbildning inom frivillig befälsutbildning samt vid grundutbildning av A- och B-personal föreslås utgå med belopp som redovisas i följande tabeller.

*Premier vid befodringsutbildningen*

| Kurs          | Premiebelopp kr. |
|---------------|------------------|
| Korpralskurs  | 140              |
| Furirkurs     | 275              |
| Sergeantkurs  | 550              |
| Fanjunkarkurs | 750              |
| Löjtnantskurs | 1 200            |
| Kaptenskurs   | 2 400            |

*Premier vid grundutbildning av A- och B-personal*

| Personalkategori | Grundutbildning för placering inom |                                   | Premiebelopp kr. |
|------------------|------------------------------------|-----------------------------------|------------------|
|                  | krigsmakten                        | andra delar av totalförsvaret     |                  |
| A-personal       | Grundkurs                          | Grundkurs                         | 200              |
|                  | Underbefälskurs                    | Ledarkurs 1 (gruppchefsnivå)      | 300              |
|                  | Underofficerskurs 1                | Ledarkurs 2 (troppchefsnivå)      | 450              |
|                  | Underofficerskurs 2                | Instruktörskurs                   | 600              |
|                  | Officerskurs                       | Högre ledarkurs (plutonchefsnivå) | 1 000            |
| B-personal       | Grundkurs                          | Grundkurs                         | 200              |
|                  | Underbefälskurs                    | Ledarkurs 1 (gruppchefsnivå)      | 300              |

Premie föreslås vidare utgå med 20 kr. för dag vid repetitionsutbildning som vederbörande enligt avtal är skyldig att fullgöra under avtalsperioden. Värnpliktskommittén föreslår dessutom särskild s. k. instruktörsutbildningspremie till instruktörselev vid deltagande i sådan kompletterande praktisk tjänstgöring som ingår i instruktörsutbildningen.

De nya frivilligförmånerna föreslås bli skattefria i likhet med hittills utgående förmåner.

Kommittén föreslår slutligen att ersättning i form av årliga arvoden skall utgå till vissa funktionärer inom frivilligorganisationerna.

### Rekrytering

Värnpliktskommittén framhåller att en omfattande och aktiv försvarsupplysning i avgörande grad bidrar till att hos vårt folk vidmakthålla och utveckla en stark försvarsvilja och är en av förutsättningarna för rekryteringen av frivillig personal. Försvarsupplysningen måste därför bedrivas i nära samarbete mellan frivilligorganisationerna och myndigheterna.

Rekryteringens omfattning bestäms av totalförsvarets personalbehov och

rekryteringsmöjligheterna. För att tillgodose behoven av A- och B-personal måste rekryteringen enligt värnpliktskommittén vidmakthållas på minst nuvarande nivå eller ökas något samtidigt som det är önskvärt att de genomsnittliga avtalstiderna förlängs. Det utbildningssystem som kommittén föreslår innebär att något större krav än tidigare kommer att ställas på de frivilliga, främst i fråga om repetitionsutbildningen för A-personal.

Värnpliktskommittén föreslår ett flertal åtgärder för att förbättra rekryteringen och för att säkerställa att totalförsvarets personalbehov blir bättre tillgodosett än nu. De föreslagna åtgärderna kommer enligt kommittén att kräva ett ökat stöd åt organisationernas rekryteringsarbete från berörda myndigheter och en betydligt mera långtgående samordning av rekryteringsverksamheten än nu i central, regional och lokal instans.

Det är enligt värnpliktskommittén önskvärt att A-personalen står kvar i krigsorganisationen i genomsnitt åtta år mot nuvarande sex à sju år och att B-personalen står kvar i minst tio år. Minimialdern för antagning vid krigsmakten bör sättas till 18 år. Rekryteringen av kvinnor i 30—35-årsåldern bör enligt kommittén särskilt uppmärksammas. Rekryteringen av män bör inriktas på dem som är över värnpliktsåldern och som tidigare har fått lämplig grundutbildning.

#### **Författningsfrågor**

Mot bakgrund av förslagen till förändringar inom skilda områden av den frivilliga försvarsverksamheten har värnpliktskommittén granskat gällande författningar inom detta område. Kommittén har också utarbetat förslag till ny kungörelse om frivillig försvarsverksamhet, nya bestämmelser om förmåner under utbildning av frivillig personal m. m. och förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsutbildning.

Bestämmelser om familjebidrag för bl. a. viss frivilligpersonal finns i familjebidragsförordningen (1946:99) och i familjebidragskungörelsen (1946:101). Grupplivförsäkringsskydd för bl. a. krigsfrivillig personal regleras enligt kungörelsen (1953:243) om grupplivförsäkring åt värnpliktiga m. fl. Föreskrifter om ersättning i anledning av skada och sjukdom, som bl. a. viss frivillig personal har ådragit sig under tjänstgöring, ges i militärersättningsförordningen (1950:261) och i tillämpningsföreskrifter (1950:334) till förordningen. De angivna bestämmelserna kan enligt värnpliktskommitténs mening i sin nuvarande lydelse inte utan vidare tillämpas på frivilligpersonalen i den utsträckning som kommittén har föreslagit. Kommittén har därför utarbetat förslag till erforderliga ändringar i dessa författningar.

#### **Ekonomiska konsekvenser av värnpliktskommitténs förslag**

Kommittén har överslagsmässigt beräknat de ekonomiska konsekvenser som följer om kommitténs förslag till utbildningssystem och förbättrade

förmåner till frivilligpersonalen genomförs. Kostnaderna har beräknats i 1968 års penningvärde.

Värnpliktskommitténs förslag till årligt statsbidrag för den frivilliga försvarsverksamheten vid ett fullt utbyggt utbildningssystem redovisas i följande tabell.

*Värnpliktskommitténs förslag till årligt statsbidrag för den frivilliga försvarsverksamheten vid fullt utbyggt utbildningssystem (milj. kr.)*

| Verksamhet                                          | Anslag enligt<br>riksstat för<br>1968/69 | Värnpliktskom-<br>mitténs förslag<br>till statsbidrag<br>vid fullt utbyggt<br>utbildnings-<br>system | Ökningar i för-<br>hållande till<br>staten för<br>1968/69 |
|-----------------------------------------------------|------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| 1. Administration och för-<br>svarsupplysning m. m. | 1,40                                     | 1,55                                                                                                 | + 0,15                                                    |
| 2. Ersättning till funktionärer<br>(ny post)        | —                                        | 1,50                                                                                                 | + 1,50                                                    |
| 3. Utbildningskostnader,<br>skytteverksamhet, m. m. | 11,90                                    | 19,25                                                                                                | + 7,35                                                    |
| 4. Förnödenheter                                    | 1,70                                     | 2,70                                                                                                 | + 1,00                                                    |
| 5. Ungdomsverksamhet                                | 0,20                                     | 0,20                                                                                                 | —                                                         |
|                                                     | <b>15,20</b>                             | <b>25,20</b>                                                                                         | <b>+ 10,00</b>                                            |

Av kostnadsökningarna på 10 milj. kr. utgör omkring 7 milj. kr. kostnader som direkt föranleds av förbättrade ekonomiska förmåner för den enskilde frivillige under utbildning och tjänstgöring.

Värnpliktskommittén anser att statsbidragen i riksstaten bör redovisas under anslagen till de totalförsvarsmyndigheter som har ansvar för den statliga medverkan i frivilligverksamheten. Enligt de beräkningar som kommittén har gjort skulle kostnaderna för verksamheten belasta berörda huvudtitlar enligt följande tabell.

*Statsbidragens fördelning på riksstaten vid fullt utbyggt utbildningssystem (milj. kr.)*

| IV<br>Försvar |                 | V<br>Social | VI<br>Kommuni-<br>kation | VIII<br>Utbild-<br>ning | IX<br>Jord-<br>bruk | X<br>Handel | Summa |
|---------------|-----------------|-------------|--------------------------|-------------------------|---------------------|-------------|-------|
| Krigsmakten   | Civildförsvaret |             |                          |                         |                     |             |       |
| 18,45         | 3,20            | 1,47        | 0,96                     | 0,20                    | 0,62                | 0,30        | 25,20 |

#### Övergång till det nya utbildningssystemet

Värnpliktskommittén framhåller att det nya utbildningssystemet för frivilligförsvaret liksom övriga förslag av ekonomisk och organisatorisk art bör genomföras så snart som möjligt, bl. a. med hänsyn till det nya värnpliktsutbildningssystemet. Vid övergången bör nya avtal tecknas med all A- och B-personal. Frivilligpersonal som innehar A- eller B-avtal bör medges

att teckna nytt avtal utan kompletterande utbildning. Personalen bör dock rekommenderas att genomgå ytterligare utbildning enligt den nu föreslagna ordningen.

### Remissyttranden

#### Allmänna synpunkter

Värnpliktskommitténs uppfattning att någon lagstadgad tjänsteplikt som ersättning för frivilligheten inte bör komma i fråga förrän andra vägar har visat sig oframkomliga delas av *överbefälhavaren, chefen för armén, chefen för marinen, försvarets civilförvaltning, värnpliktsverket, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, försvarets personalvårdsnämnd, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen* och *Tjänstemännens centralorganisation*.

För att förbättra rekryteringen och stärka försvarsviljan anser bl. a. *överbefälhavaren, chefen för armén, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation* att frivilligorganisationerna, utöver ekonomiskt stöd, bör ges bistånd för information via massmedia.

#### Frivillig befälsutbildning

Värnpliktskommitténs förslag i fråga om frivillig befälsutbildning har i huvudsak godtagits av remissinstanserna. *Överbefälhavaren* bedömer dock att det skulle vara värdefullt om den frivilliga befälsutbildningsverksamheten kunde vidgas i förhållande till kommitténs förslag. Huvuddelen av befodringskurserna bör enligt *överbefälhavaren* anordnas centralt. Utbildningen befaras av *chefen för marinen* bli alltför ambitiös och därför rekryteringshämmande. *Centralförbundet för befälsutbildning* anser det beklagligt att frivillig befälsutbildning för att vinna underofficerskompetens föreslås äga rum endast i begränsad omfattning. Korrespondensstudier bör prövas i ökad omfattning framhåller *chefen för marinen* och *Reservofficerrarnas centralorganisation*. *Försvarets personalvårdsnämnd* anser att utbildningens längd inte bör fastställas generellt utan i stället bestämmas av utbildningens omfattning. Nämnden anser också att en utbildningsvecka skall kunna omfatta fem dagar.

#### Utbildning av kvinnlig personal som tecknar avtal för tjänstgöring inom totalförsvaret

Beträffande utbildning av kvinnlig A-personal framhåller *överbefälhavaren* att flera skäl talar för en stark och omfattande frivilligrörelse. *Överbefälhavaren* anser vidare att kravet på kvalitet i utbildningen inte får sättas så högt att det kvantitativa behovet inte blir tillgodosett och att åtagandena från den frivillige inte får verka så överväldigande att vederbörande avstår från att delta. Denna uppfattning delas av *chefen för marinen* och *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund*. *Moderata ungdomsförbundet* anser att möjlighet bör finnas för kvinnor att uppnå officersgrad

och inneha befattningar av icke stridande karaktär inom krigsmakten.

*Överbefälhavaren* anser att grundutbildning av krigsmaktens A-personal av rekryteringsskäl bör begränsas till ca tre veckor och koncentreras på befattningsutbildning. Denna uppfattning delas av *chefen för armén*, *chefen för flygvapnet* och *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund*.

En kortare grundutbildning för A-personal inom de civila delarna av totalförsvaret är enligt flera remissinstanser önskvärd. Detta bör kunna uppnås genom att den allmänna försvarsutbildningen förkortas eller slopas för dem som inte önskar genomgå den. En sådan uppfattning hävdas av *chefen för flygvapnet*, *Svenska röda korset*, *socialstyrelsen*, *transportnämnden*, *veterinärstyrelsen*, *jordbruksnämnden*, *överstyrelsen för ekonomiskt försvar*, *länsstyrelserna i Kopparbergs och Värmlands län*, *Svenska blå stjärnan* och *Svenska landstingsförbundet*. *Transportnämnden* och *Sveriges kvinnliga bilkårs riksförbund* anser att utbildningstidens längd för medlemmar inom Frivilliga automobilkåren och Sveriges kvinnliga bilkårs riksförbund bör bestämmas med hänsyn till den fordonstyp vederbörande skall utbildas för.

*Socialstyrelsen*, *länsstyrelsen i Skaraborgs län*, *Frivilliga automobilkåren*, *Svenska blå stjärnan*, *Svenska röda korset* och 1964 års *civilbefälhavarutredning* biträder värnpliktskommitténs förslag om att A-personal inom de civila delarna av totalförsvaret bör kontraktbindas på samma sätt som inom krigsmakten.

Flertalet remissinstanser ställer sig positiva till värnpliktskommitténs förslag om repetitionsutbildning för A-personal. Även *överbefälhavaren* anser det önskvärt att A-personalen repetitionsutbildas men bedömer att de reella möjligheterna härtill är små eftersom krigsförbandsövningarna är knutna till vissa bestämda tider och en del förband inte inkallas till krigsförbandsövningar. Arbetsgivare är inte heller skyldig att bevilja ledighet för frivilligpersonalen och det bör därför enligt *överbefälhavaren* övervägas att införa sådan skyldighet för att underlätta personalens deltagande i krigsförbandsövning. Detta ifrågasätts också av *civilbefälhavaren i Södra civilområdet*. *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar* och *Svenska röda korset* framhåller att det är orimligt att binda frivilligpersonal vid repetitionsutbildning eftersom arbetsgivare inte är skyldig att ge ledighet. *Sveriges kvinnliga bilkårs riksförbund*, *veterinärstyrelsen* och *Svenska röda korset* föreslår, att repetitionskurser anordnas i den mån den frivillige inte har möjlighet eller kan beredas tillfälle att delta i krigsförbandsövningar. *Chefen för armén* anser att personalen i allt för stor utsträckning är otillfredsställande utbildad, vilket uppges bero på att den inte vill eller har möjlighet att delta i krigsförbandens repetitionsutbildning.

*Överbefälhavaren* och flera andra remissinstanser anser att den kvinnliga B-personalen genom sin lokalkännedom och sitt civila yrke

eller sysselsättning har sådana kunskaper att den inte behöver någon omfattande utbildning. Mera differentierade krav på utbildningen än kommittén har förutsatt bör kunna godtas, anför *överbefälhavaren, chefen för armén, länsstyrelsen i Södermanlands län, Riksförbundet Sveriges lottakårer och Svenska landstingsförbundet*.

*Överbefälhavaren* anser att det bör ankomma på honom att närmare inrikta innehållet och omfattningen av grundutbildningen för krigsmaktens B-personal. *Rikshemvärnschefen* och *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund* delar kommitténs uppfattning om nödvändigheten av viss grundutbildning. Denna anses emellertid bl. a. av rekryteringsskäl inte böra göras mer omfattande än vad som bedöms absolut nödvändigt.

*Civildörsvarsstyrelsen* och *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund* anser att den föreslagna grundutbildningen för B-personal inom de civila delarna av totalförsvaret är alltför lång. Kraven på den allmänna försvarsutbildningen bör kunna sänkas anser *socialstyrelsen, jordbruksnämnden, länsstyrelserna i Kopparbergs och Värmlands län* samt *Svenska landstingsförbundet*.

*Överbefälhavaren, Riksförbundet Sveriges lottakårer* och *Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund* anser att problemen i fråga om B-personalens repetitionsutbildning är desamma som för A-personalen.

#### Utbildning av övrig frivilligpersonal

*Överbefälhavaren* biträder i princip värnpliktskommitténs förslag. Beträffande de olika frivilligorganisationernas utbildning i övrigt har remissinstanserna framfört följande synpunkter.

**Frivillig radioutbildning.** *Frivilliga radioorganisationen* önskar att behovet av personal snarast klarläggs. Avtalsteckning och registrering av B-personal bör ombesörjas av myndighet i enlighet med värnpliktskommitténs förslag. Radiosignaltjänst anses böra bli en särskild tjänstegren för krigsmaktens A-personal. *Frivilliga radioorganisationen* anser att den bör svara för all radiosignaltjänstutbildning för frivilligorganisationernas medlemmar.

**Frivilliga automobilkåren.** Kåren biträder i stort kommitténs förslag men anser att den även i fortsättningen skall ha möjlighet att utbilda krigsfrivillig, icke värnpliktig personal för krigsmakten för vissa regionala uppgifter. Denna uppfattning delas av *chefen för armén*.

**Frivilliga motorcykelkåren.** *Rikshemvärnschefen* ifrågasätter om det är rimligt att tre organisationer — *Frivilliga motorcykelkåren, Frivilliga befälsutbildningsrörelsen* och *hemvärnet* — har ansvar för utbildningen. Grundkursen bör enligt rikshemvärnschefen genomföras av *Frivilliga motorcykelkåren*, medan den allmänna militära utbildningen bör ges av *hemvärnet*. *Rikshemvärnschefen* framhåller vidare att *Frivilliga*

befälsutbildningsrörelsen inte bedriver verksamhet på alla de platser där Frivilliga motorcykelkåren har verksamhet.

**Frivilliga flygkåren.** *Civilförsvarsstyrelsen* ställer sig tveksam till om Frivilliga flygkåren skall tas upp som frivillig försvarsorganisation. Om kåren likväl tas upp i frivilligkungörelsen anses det erforderligt att samordning mellan civila och militära myndigheter beslutas i samråd med bl. a. civilförsvarsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* tillstyrker att Frivilliga flygkåren tas upp som frivillig försvarsorganisation i frivilligkungörelsen och *Svenska aeroklubben* biträder till alla delar värnpliktskommitténs förslag beträffande kåren.

**Svenska fallskärmsklubben.** *Klubben* godtar i huvudsak kommitténs allmänna synpunkter men finner det oförenligt med sin målsättning att kombinera fallskärms hoppning med frivilliga befälsutbildningskurser, eftersom en sådan kombination anses hämma hopparens utveckling i sporten. Vidare anser man att klubbens enhet skulle splittras genom kommitténs förslag att värnpliktiga fallskärmsjägares hoppträning skulle betalas av statsmedel medan övriga medlemmar själva skulle få bekosta sin verksamhet. Fallskärmsklubben anser också att alla bestämmelser om fallskärms hoppning liksom utbildningsplaner etc. bör utarbetas och beslutas av klubbens egna organ.

**Svenska brukshundklubben.** *Chefen för armén* anser att det av värnpliktskommittén föreslagna registret för utbildade hundar bör upprättas vid hunduttagningsmyndighet och inte vid arméns hundscola.

**Sveriges civilförsvarsförbund.** *Civilförsvarsstyrelsen* känner inte till skälen till kommitténs uppfattning att den obligatoriska repetitionsutbildningen för civilförsvarsbefälet behöver kompletteras genom frivillig utbildning. Styrelsen finner inget behov av frivillig utbildning för personal i civilförsvarets krigsorganisation. Det finns enligt styrelsen inte heller skäl för att civilförsvarsutbildningen skall bedrivas av frivillig försvarsorganisation. *Sveriges civilförsvarsförbund* anser att utbildningen av civilförsvarspersonalen bör åvila civilförsvarets myndigheter. Den verksamhet som skall bedrivas av förbundet bör ha informativ karaktär. Civilförsvarsförbundet ansluter sig till värnpliktskommitténs förslag att förbundet även i fortsättningen tas upp i frivilligkungörelsen. En förutsättning för detta är enligt förbundet att överbefälhavarens befogenheter inte begränsar civilförsvarsstyrelsens rätt att leda och ge anvisningar för förbundets verksamhet.

#### **Frivillig skjututbildning**

*Skytteförbundets överstyrelse* och *Svenska pistolskytteförbundet* anser att åldern för medlemskap bör sänkas till tolv år för att främja ungdomsrekryteringen. Enhetliga åldersbestämmelser för skjutning med samma vapen anses böra gälla för samtliga organisationer. Inom *Svenska sport-*

*skytteförbundet* pågår f. n. diskussion om huruvida förbundet skall stå kvar som frivillig försvarsorganisation. Enligt förbundets mening bör det vara statsmakternas uppgift att i lagar och förordningar för licensgivning m. m. fastställa de varierande restriktioner som bruk av olika skjutvapen gör nödvändiga. *Rikshemvärnschefen*, *Skytteförbundens överstyrelse* och *Svenska pistolskytteförbundet* samt *Reservofficerarnas centralorganisation* understryker vikten av att fri ammunition ställs till förfogande. *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund* ifrågasätter däremot lämpligheten av att kostnadsfri ammunition utdelas till bl. a. värnpliktiga och ungdom.

#### Organisatoriska frågor

*Överbefälhavaren*, *chefen för armén*, *socialstyrelsen* och *transportnämnden* ställer sig tveksamma till kommitténs förslag att myndighet skall registrera, krigsplacera och teckna avtal med B-personal. *Riksförbundet Sveriges lottakårer* och *Svenska röda korset* avstyrker förslaget. *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund* anser att förslaget bör genomföras endast om organisationerna själva önskar det. *Jordbruksnämnden* och *länsstyrelsen i Kopparbergs län* ställer sig däremot positiva till kommitténs förslag.

*Chefen för marinen*, *chefen för flygvapnet*, *civilbefälhavaren i Nedre Norrlands civilområde*, *Moderata ungdomsförbundet* och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* finner värnpliktskommitténs förslag om en sammanslagning av olika frivilligorganisationer rationellt, men framhåller att det bör ankomma på organisationerna själva att bedöma denna fråga.

Värnpliktskommitténs förslag om att sjövärnsskåren som frivilligorganisation skall anslutas till den centrala befälsutbildningsorganisationen avstyrks av *chefen för marinen*, *chefen för sjövärnsskåren* och *Svenska flottans reservofficersförbund*. Som skäl anförs att detta skulle innebära ett minskat intresse för den verksamhet som hittills har bedrivits.

*Frivilligorganisationernas samarbetskommitté* finner det betydelsefullt att man även i fortsättningen behåller nuvarande ansvarsfördelning i fråga om förvaltningen av statsmedel som ställs till organisationernas förfogande.

*Överbefälhavaren* påtalar vikten av att stor restriktivitet iakttas i fråga om personalökningar. *Chefen för armén* anser det önskvärt, att den kvinnliga personal som handlägger frivilligärenden inom armén får sin kompetens höjd för att kunna arbeta mera självständigt. *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar*, *länsstyrelserna i Värmlands* och *Norrbottnens län* framhåller att en personalförstärkning inom länsstyrelserna blir nödvändig.

#### Utbildningsbetingelser och utbildningens lokalisering

*Chefen för armén*, *chefen för marinen*, *Centralförbundet för befälsutbildning*, *länsstyrelsen i Värmlands län*, *Flygvapenföreningarnas riksförbund*,

*Riksförbundet Sveriges lottakårer* och *Svenska blå stjärnan* biträder värnpliktskommitténs uppfattning i denna del.

Värnpliktskommitténs förslag att den kvalificerade befodringsutbildningen skall bedrivas vid utbildningsanstalter där lämpliga personella och materiella utbildningsförutsättningar finns delas av *Värnpliktiga underofficerarens riksförbund* och *Centralförbundet för befälsutbildning*. Centralförbundet varnar dock för att i alltför stor utsträckning förlägga utbildningen till kasernetablissemant, eftersom dessa har visat sig vara mindre lockande för deltagarna.

*Chefen för flygvapnet*, *Flygvapenföreningarnas riksförbund*, *Riksförbundet Sveriges lottakårer* och *Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund* är positiva till förslaget om en central frivilligskola. *Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund* föreslår att en utredning med representanter för samtliga kvinnliga frivilligorganisationer tillsätts för att diskutera formerna för en sådan skola.

För att underlätta kursverksamheten och minska kostnaderna för transporter m. m. föreslår *Frivilliga radioorganisationen* att materieldepåer upprättas.

*Transportnämnden* anser att utbildningen av lärare för den yrkesmässiga trafiken bör utformas så att den är direkt anpassad för utbildningen inom frivilligorganisationerna.

*Riksnämnden för kommunal beredskap* anser att personal som ingår i den kommunala krigsorganisationen bör kunna ges viss utbildning genom frivilligorganisationernas försorg.

Värnpliktskommittén har enligt *försvarets personalvårdsnämnd* inte behandlat alla personalkategorier som genomgår frivillig försvarsutbildning. Detta gäller bl. a. försvarets personalvårds personal. Nämnden finner det nödvändigt att de bestämmelser som kan komma att utfärdas på grundval av kommitténs förslag utformas med hänsyn till små eller speciella grupper behov och förhållanden.

#### Förmåner till frivillig personal

*Överbefälhavaren*, *civilbefälhavaren i Nedre Norrlands civilområde*, *Centralförbundet för befälsutbildning*, *Riksförbundet Sveriges lottakårer*, *Svenska blå stjärnan*, *Svenska röda korset*, *Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund*, *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund* och *Svenska landstingsförbundet* tillstyrker i princip värnpliktskommitténs förslag om förmåner.

*Försvarets personalvårdsnämnd* och *Centerns kvinnoförbund* framhåller att samma villkor bör gälla för män och kvinnor vid likartad utbildning.

*Svenska arbetsgivareföreningen* förordar att förmånerna huvudsakligen baseras på den enskildes inkomstbortfall. Denna uppfattning delas av *Sveriges hantverks- och industriorganisation*.

*Överbefälhavaren* framhåller att bestämmelserna bör vara enkla och klara samt kräva ett minimum av administration.

Flertalet remissinstanser delar i stort kommitténs uppfattning beträffande traktamenten. Det råder dock delade meningar om huruvida tjänstegrad eller tjänsteklass skall påverka traktamentets storlek. *Överbefälhavaren* biträder kommitténs förslag att så skall ske vid krigsförbandsövningar, men anser att traktamente vid frivillig utbildning i övrigt skall utgå lika för alla. *Försvarets personalvårdsnämnd* finner värnpliktskommitténs förslag orimligt eftersom samtliga deltagare befinner sig i samma situation. Denna uppfattning delas av *chefen för flygvapnet*, *Centralförbundet för befälsutbildning*, *Flygvapenföreningarnas riksförbund* och *Svenska reservunderofficersförbundet*. *Chefen för flygvapnet* föreslår vidare med hänvisning till skolöverstyrelsens bestämmelser för bidrag till ungdomsorganisationer vissa ändringar av tidsreglerna för rätt till traktamente. Liknande synpunkter framförs av *överbefälhavaren* och *Flygvapenföreningarnas riksförbund*.

*Överbefälhavaren*, *chefen för flygvapnet*, *socialstyrelsen*, *Centralförbundet för befälsutbildning*, *Frivilliga automobilkåren*, *Riksförbundet Sveriges lottakårer* och *försvarets personalvårdsnämnd* anser att utbetalning av premie bör ske efter det att fullständig kurs har genomgåtts med godkända vitsord. Om repetitionsutbildning genomförs i samband med särskild övning eller mobilisering anser *överbefälhavaren* att frivilligpersonalen bör få samma premie som värnpliktiga. *Riksförbundet Sveriges lottakårer* framhåller att samma villkor bör gälla för all personal. *Försvarets personalvårdsnämnd* anser att premier för genomgången utbildning bör anpassas efter utbildningens svårighetsgrad och längd.

*Överbefälhavaren*, *chefen för flygvapnet*, *Centralförbundet för befälsutbildning* och *försvarets personalvårdsnämnd* föreslår att familjebidrag skall kunna utgå vid kurser som omfattar fem dagar.

*Försvarets civilförvaltning* påtalar att arvoden för samtliga ordinarie instruktörer med undantag av viss frivilligt tjänstgörande personal numera torde vara avtalbara. Bestämmelser om arvoden bör därför inte tas in i föreskrifterna om instruktörer. *Sveriges civilförsvarsförbund* anser att de föreslagna bestämmelserna inte är tillämpliga på vare sig förbundets självskyddsinstruktörer eller andra instruktörer. Det bör enligt förbundet ankomma på civilförsvarsstyrelsen att avgöra vilka krav som skall ställas på instruktörerna i samband med de förmåner som bör utgå. *Frivilliga radioorganisationen* föreslår att bestämmelser om ersättningar till tillfälliga instruktörer ses över och förbättras.

Värnpliktskommitténs förslag om höjning av arvodesbeloppen biträds av *överbefälhavaren*, *Centralförbundet för befälsutbildning*, *Riksförbundet Sveriges lottakårer*, *Svenska blå stjärnan*, *Svenska röda korset*, *Sveriges civilförsvarsförbund* och *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund*. Ett

önskemål om att organisationerna skall lämnas viss frihet i fördelningen av arvoden till olika funktionärer förs fram av *överbefälhavaren, Sveriges civilförsvarsförbund* och *Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund*.

### Rekrytering

*Chefen för marinen* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation* understryker det rent allmänpolitiska ansvar för frivilligverksamheten som åvilar statsmakterna, vilka framförallt via massmedia kan ge en ökad information om verksamhetens betydelse för landets försvar. *Svenska blå stjärnan* och *Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund* uttrycker önskemål om att ekonomiska resurser ställs till frivilligorganisationernas förfogande för att möjliggöra en effektivare rekryteringsverksamhet. *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar* rekommenderar att de myndigheter som skall förse organisationerna med underlag för totalförsvarsupplysning samarbetar med överstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar samt Centralförbundet Folk och Försvar.

*Chefen för flygvapnet* och *Svenska blå stjärnan* avstyrker kommitténs förslag om samordning av rekryteringen med motiveringen att en frivillig som inte erbjuds valfrihet kan komma att avstå helt från att engagera sig i verksamheten. *Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund* befarar att den föreslagna längre utbildningen kan medföra rekryteringssvårigheter. Om befodringsutbildningen till en del kan ske på lokal nivå bedömer *chefen för marinen* att rekryteringsmöjligheterna kan förbättras. *Centralförbundet för befälsutbildning* biträder kommitténs förslag och framhåller vikten av att de värnpliktiga under den obligatoriska tjänstgöringen får en saklig information om möjligheterna att genomgå frivillig befälsutbildning.

### Författningsfrågor

*Riksförbundet Sveriges lottakårer* biträder i huvudsak värnpliktskommitténs förslag till ny kungörelse men förutsätter att hänsyn tas till vissa detaljförslag som förs fram av förbundet. *Frivilligorganisationernas samarbetskommitté* tillstyrker med vissa reservationer förslaget.

*Överbefälhavaren* ifrågasätter om inte frivilligkungörelsen i den utformning som föreslås kommer att få karaktären av pliktlag, vilket inte stämmer överens med frivilligtankens idé.

*Centralförbundet för befälsutbildning* föreslår att begreppet »ekonomiskt understödjande verksamhet» i nu gällande kungörelse skall stå kvar som en av frivilligorganisationernas uppgifter.

Enligt *Svenska röda korset* täcker vissa formuleringar i förslaget inte helt innebörden av organisationens nya stadga.

*Arbetsmarknadsstyrelsen* som i central instans svarar för arbetskraft-

försörjningen ifrågasätter om inte huvudansvaret i regional instans i fred bör ligga hos länsarbetsnämnden.

*Transportnämnden* anser att det bör närmare framgå vad som kommer att åvila den centrala respektive regionala myndigheten. Om möjligt bör också anges vilka myndigheter som åsyftas för de olika arbetsuppgifterna. Nämnden anser vidare liksom bl. a. *Riksförbundet Sveriges lottakårer*, *Svenska röda korset* och *Frivilligorganisationernas samarbetskommitté* att organisationerna av psykologiska skäl och för att undvika dubbelarbete själva bör registrera sin B-personal. Endast i de fall organisationerna inte klarar detta arbete bör det övertas av myndighet.

*Värnpliktsverket* anser att verket skall registrera och krigsplacera A- och B-personal som avses tas i anspråk av krigsmakten.

*Chefen för marinen* anser att bestämmelserna om nyteckning av avtal bör utformas så, att avtalet automatiskt förnyas för en fyraårsperiod om inte uppsägning har skett. Enligt chefen för marinen och *chefen för flygvapnet* bör minimiåldern för anställning liksom nu vara 16 år. Flygvapenchefen förordar dock att manlig ungdom bör kunna anställas redan vid 15 års ålder.

*Svenska röda korset* ifrågasätter om det är lämpligt att anstånd med tjänstgöring för avtalsbunden frivilligpersonal lämnas enligt samma grunder som gäller för värnpliktig personal.

#### **Ekonomiska konsekvenser av värnpliktskommitténs förslag**

*Överbefälhavaren* förutsätter att medel ställs till förfogande utanför ramen för 1968 års försvarsbeslut eftersom de av värnpliktskommittén angivna kostnadsökningarna inte ingick i planeringsramen. Nuvarande ordning för förslag till äskanden m. m. av statsmedel bör enligt överbefälhavaren behållas även i framtiden. Även *chefen för armén* och *chefen för marinen* bedömer att det är omöjligt att med nuvarande medelstilldelning föra över medel från ordinarie verksamhet till frivillig verksamhet.

*Veterinärstyrelsen* förutsätter att principerna för kostnadsökning regleras närmare i de fall då särskilda myndigheter och personer är berörda av utbildningen.

#### **Övergång till nytt utbildningssystem**

*Chefen för armén* anser att förslaget till nytt utbildningssystem bör genomföras så snart som möjligt. Utredningar och beslut bör drivas och fattas så att ett reviderat system kan börja tillämpas den 1 juli 1970. *Chefen för flygvapnet* anser att värnpliktskommitténs förslag innebär stor risk för avgångar av A-personal. Han förordar därför en mjukare övergång. Enligt chefen för flygvapnet bör nuvarande avtal få gälla utan nyteckning, dock högst fyra år, om försvarsgrenschefen så bestämmer med hänsyn till nu gällande fordringar för fortsatt krigsplacering. Den som så önskar bör dock

medges att teckna nytt avtal. Efter genomgången utbildning enligt värnpliktskommitténs system bör nya avtal enligt flygvapenchefen tecknas generellt.

*Svenska blå stjärnan* anser det viktigt att de bestämmelser som kan komma att utfärdas på grundval av betänkandet får karaktären av försöksbestämmelser under en övergångsperiod. *Centralförbundet för befälsutbildning* understryker vikten av att stor hänsyn tas till de frivilligas önskemål vid den praktiska tillämpningen.

### Överbefälhavarens förslag till genomförande

*Överbefälhavaren* framhåller att hans förslag till anslag till de frivilliga försvarsorganisationerna för budgetåret 1970/71 är avgivet med utgångspunkt i att värnpliktskommitténs förslag genomförs med början budgetåret 1970/71. Överbefälhavaren framhåller till en början att värnpliktskommitténs förslag innebär kostnadsökningar för fjärde huvudtiteln med ca 7,4 milj. kr. för år i ett fullt utbyggt system (1968 års pris- och löneläge).

Överbefälhavaren anser att de föreslagna förmånerna från början bör utgå i full omfattning. Kostnaderna för dessa förmåner beräknas till ca 3 milj. kr. Med hänsyn till de tillgängliga resurserna anses värnpliktskommitténs förslag om höjda kvalitetskrav på utbildningen böra genomföras under en treårsperiod.

Med anledning av det osäkra underlaget har överbefälhavaren varit restriktiv i sitt förslag till medelsökning. Ytterligare behov kan därför uppstå under uppbyggnadsperioden. Under budgetåret 1970/71 bör anslagen till frivilligorganisationerna m. m. tillföras 5,2 milj. kr., under budgetåret 1971/72 1,2 milj. kr. och under budgetåret 1972/73 1 milj. kr. för att då uppgå till fullt belopp 7,4 milj. kr.

### Departementschefen

Värnpliktskommittén behandlar i betänkandet *Frivilligförsvaret 1* (SOU 1968:54) de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet. Denna omfattar frivillig befälsutbildning, främst av värnpliktiga, utbildning av personal som tecknar avtal om frivillig tjänstgöring i krig och ungdomsutbildning.

Frivillig befälsutbildning anordnas f. n. främst av Centralförbundet för befälsutbildning med anslutna specialförbund. Utbildningen bedrivs i form av kurser och frivillig tjänstgöring vid förband och består av befodringsutbildning, repetitionsutbildning, omskolningskurser och ungdomsutbildning. Även sedan det nya systemet för utbildning av värnpliktiga har genomförts kvarstår enligt kommitténs mening ett stort behov av frivillig befälsutbildning. Kommittén anser att denna utbildning i framtiden kommer att behöva ha minst nuvarande omfattning.

År 1966 hade ca 80 000 kvinnliga och manliga frivilliga tecknat avtal för ständig tjänstgöring (A-avtal) eller tillfällig tjänstgöring (B-avtal) inom totalförsvaret under krigsförhållanden. Av dessa var kvinnorna medlemmar i Svenska blå stjärnan, Svenska röda korset, Riksförbundet Sveriges lottakårer och Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund samt männen i Frivilliga automobilkåren, Frivilliga motorcykelkåren, Frivilliga radioorganisationen och Svenska röda korset.

A-personalens utbildning bör enligt värnpliktskommittén omfatta grundutbildning och repetitionsutbildning och vara anpassad till de varierande behov som föreligger för olika uppgifter inom totalförsvaret. De myndigheter som i sin organisation använder frivilligpersonal anses också böra ha ansvaret för personalens utbildning. B-personalens utbildning bör enligt kommittén anordnas efter samma grunder som för A-personalen men bör vara kortare, främst med hänsyn till de begränsade utbildningsresurserna. Myndigheterna föreslås få ansvaret också för B-personalens utbildning.

Frivillig utbildning bedrivs också inom Frivilliga flygkåren, Frivilliga motorcykelkåren, Frivilliga radioorganisationen, Svenska brukshundklubben, Svenska fallskärmsklubben och Sveriges civilförsvarsförbund. Denna utbildning bör enligt kommitténs förslag ske i form av grundkurser, fortsättningskurser och kompletteringsutbildning. I vissa fall bör också repetitionskurser anordnas. Frivilliga flygkåren och Svenska fallskärmsklubben föreslås i fortsättningen få ställning som frivilliga försvarsorganisationer.

Värnpliktskommittén konstaterar att den frivilliga skjututbildningen även i framtiden kommer att vara av betydelse. Nuvarande program är enligt kommittén i stort sett lämpligt utformat. En bättre samordning mellan de tre skytteorganisationernas utbildningsverksamhet bör dock eftersträvas.

Kommittén berör också föreningsorganisatoriska frågor och frågor om myndigheternas ansvar för frivilligverksamheten samt lämnar vissa rekommendationer om förändringar inom det organisatoriska området. De uppgifter som har ålagts frivilligorganisationerna anser kommittén i huvudsak lämpliga.

Frivilligutbildningen måste enligt värnpliktskommitténs mening bedrivas under samma förutsättningar som all annan utbildning. Kommittén lämnar förslag till förbättringar i fråga om instruktörer, utbildningsmiljö, lokaler, utrustning, materiel m. m.

Kommittén föreslår också avsevärt förbättrade förmåner åt frivilligpersonalen. Förmånssystemet skall enligt förslaget omfatta all frivillig personal under sådan utbildning som är nödvändig för verksamhet inom totalförsvaret.

Rekryteringen av A- och B-personal måste enligt kommittén ha minst nuvarande omfattning och om möjligt öka. Det anses också önskvärt att personalen kan behållas längre inom krigsorganisationen. Rekryteringsar-

betet kräver enligt kommittén ökat stöd från myndigheternas sida och bättre samarbete mellan frivilligorganisationerna.

Värnpliktskommittén beräknar att det årliga statsbidraget till den frivilliga försvarsverksamheten vid fullt utbyggt utbildningssystem bör uppgå till drygt 25 milj. kr. Detta innebär en ökning med 10 milj. kr. i förhållande till nuläget. Av ökningen faller 7 milj. kr. på förbättrade förmåner åt personalen.

Kommittén förordar att det nya utbildningssystemet för frivilligpersonalen liksom också kommitténs övriga förslag genomförs så snart som möjligt.

Värnpliktskommitténs förslag har vid remissbehandlingen fått ett i stort sett positivt mottagande. Frivilligverksamhetens betydelse för vårt försvar betonas från flera håll. De erinringar som förs fram gäller främst detaljer i kommitténs förslag.

För egen del vill jag framhålla att den frivilliga försvarsverksamheten i Sverige har stor omfattning och utgör ett värdefullt komplement till övrigt försvarsarbete. Jag vill här peka på att frivilligorganisationerna genom medverkan i försvarsupplysningen bidrar till att sprida kunskap om och intresse för vårt försvar. De medverkar vidare till att öka den totala effekten av våra försvarsansträngningar genom att utbilda sina medlemmar och därigenom göra dem bättre förberedda att lösa de uppgifter som kan komma att åläggas dem i krig. Den frivilliga utbildningen gör det också möjligt att bättre utnyttja de knappa personalresurserna inom totalförsvaret, bl. a. genom att värnpliktiga i vissa fall kan ersättas av frivilliga, främst kvinnor, och därmed frigöras för uppgifter inom områden där deras insatser bedöms vara oundgängligen nödvändiga. Jag delar värnpliktskommitténs uppfattning att de frivilliga insatserna inte f. n. bör ersättas med någon form av tjänsteplikt. Det är enligt min mening vidare angeläget att den frivilliga försvarsverksamheten liksom hittills får ett så kraftfullt stöd som möjligt, inte minst mot bakgrund av att de frivilliga insatserna fullgörs med kunnighet och intresse och ofta medför stora personliga uppoffringar för den enskilde.

Jag anser att frivilligförsvarets allmänna inriktning och uppgifter bör formuleras i enlighet med värnpliktskommitténs förslag. De frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet bör alltså tjäna totalförsvaret och omfatta försvarsupplysning samt rekrytering och utbildning av frivillig personal.

Jag delar också värnpliktskommitténs uppfattning att det vid sidan av det nya värnpliktsutbildningssystemet under en lång tid kommer att finnas ett stort behov av frivillig befälsutbildning och att denna utbildning framför allt bör inriktas på att direkt höja krigsförbandens användbarhet. Som kommittén framhåller bör man emellertid även i övrigt och så långt det är möjligt tillgodose de frivilligas behov av kompletterande utbildning för de uppgifter som de skall sköta i en krigssituation. Jag förordar alltså att den frivilliga befälsutbildningen och annan utbildning som är knuten till denna i allt väsentligt anordnas enligt de riktlinjer som kommittén har angett.

Jag biträder i princip också värnpliktskommitténs förslag om utformning-  
en av utbildningen av frivillig personal för totalförsvaret i övrigt. Ansvaret  
för utbildningen, bör som kommittén har förordat, åvila berörda myndig-  
heter.

Utbildningen av kvinnlig personal för tjänstgöring inom totalförsvaret  
bör som kommittén har föreslagit avse A- och B-personal samt omfatta  
grundutbildning och repetitionsutbildning. Den av flera remissinstanser  
föreslagna minskningen av grundutbildningen är jag inte beredd att till-  
styrka. Det måste nämligen anses angeläget att grundutbildningen omfattar  
både allmän försvarsutbildning och utbildning i självförsvar. Farhågorna  
för att detta kan verka rekryteringshämmande finner jag överdrivna.

Kommittén föreslår vidare att A- och B-personalen genom avtal skall åta  
sig att genomgå viss repetitionsutbildning. Överbefälhavaren anser detta  
önskvärt men bedömer att reella förutsättningar saknas, eftersom alla  
krigsförband inte övar och krigsförbandsövningarna i övrigt är bundna till  
bestämda tider som inte alltid passar frivilligpersonalen. Överbefälhavaren  
framhåller också att arbetsgivarna inte heller är skyldiga att ge ledighet åt  
personalen. Liknande synpunkter framförs även av andra remissinstanser.  
För min del finner jag betänkligheterna mot den föreslagna repetitionsut-  
bildningen överdrivna. Möjligheterna att få anstånd med tjänstgöringen  
eller att få den förlagd till tid som är lämplig för personalen bör emellertid  
vara avsevärt större än för värnpliktiga som skall fullgöra repetitionsut-  
bildning.

I samband med att det nya utbildningssystemet införs bör den personal  
som nu är avtalsbunden ges möjlighet att teckna nya avtal utan komplette-  
rande utbildning. Sedan nya utbildningsbestämmelser har trätt i kraft bör  
nyrekryterad personal genomgå grundkurs innan den ingår avtal om tjänst-  
göring inom totalförsvaret.

Jag biträder i princip värnpliktskommitténs förslag om utbildning av  
annan frivilligpersonal än A- och B-personal. Som kommittén har föresla-  
git bör såväl Frivilliga flygkåren som Svenska fallskärmsklubben i fort-  
sättningen anses som frivilliga försvarsorganisationer. Fallskärmsklubben  
har ställt sig avvisande till kommitténs förslag att de värnpliktiga fall-  
skärmsjägarnas hoppträning skall betalas av statsmedel medan övriga med-  
lemmar av klubben själva skall bekosta sin verksamhet. För min del anser  
jag att det inte finns anledning att med försvarsmedel bidra till en verk-  
samhet som inte har försvarssyfte. Jag är därför inte beredd att förorda  
någon ändring av värnpliktskommitténs förslag på denna punkt.

I statsverkspropositionen har lagts fram förslag som innebär att medel till  
bidrag till frivilliga skytteväsendet fr. o. m. budgetåret 1970/71 inte skulle  
anvisas under fjärde huvudtiteln. Jag avser att i annat sammanhang åter-  
komma till Kungl. Maj:t beträffande frågan om det frivilliga skytteväsendet  
i fortsättningen skall ingå bland de frivilliga försvarsorganisationerna.

Värnpliktskommittén har rekommenderat vissa organisatoriska föränd-

ringar för de frivilliga försvarsorganisationerna. Kommittén har därvid bl. a. betonat vikten av att de olika organisationerna intensifierar sitt samarbete för att lättare kunna lösa gemensamma frågor. Jag delar denna uppfattning men vill framhålla att det givetvis ankommer på organisationerna själva att vidta förändringar som berör deras egen organisation. För samarbetet mellan organisationerna är Frivilligorganisationernas samarbetskommitté av värde. Det är enligt min mening angeläget att ansträngningar görs för att effektivisera kommitténs verksamhet, vilket bör kunna medverka till att gemensamma frågor kan lösas på ett rationellare sätt än nu. Jag vill i detta sammanhang också erinra om att värnpliktskommittén har föreslagit att sjövärnsskåren bör anslutas till Centralförbundet för befälsutbildning. Detta avstyrks bestämt av chefen för marinen och av sjövärnsskåren. Jag är inte f. n. beredd att förorda att sjövärnsskåren ansluts till centralförbundet.

Av bl. a. beredskapsskäl föreslår värnpliktskommittén att ansvaret för B-personalens avtal och registrering flyttas över till de olika myndigheterna. Förslaget har i stort sett mottagits negativt av remissinstanserna. Enligt min mening bör frivilligorganisationerna inte minst av psykologiska skäl behålla sitt hittillsvarande ansvar för B-personalens avtal och registrering. Detta behöver dock inte utesluta en central eller regional registrering hos myndighet.

Jag förordar att förmånerna för den frivilliga personalen förbättras och att detta i allt väsentligt sker i enlighet med värnpliktskommitténs förslag. Det föreslagna förmånssystemet medför ändringar bl. a. i vissa författningar som har beslutats under riksdagens medverkan, nämligen familjebidragsförordningen (1946:99), kungörelsen (1963:243) angående grupplivförsäkring åt värnpliktiga m. fl., militärsättningsförordningen (1950:261) och kommunalskattelagen (1928:370). Jag avser att i annat sammanhang anmäla fråga om ytterligare ändringar i familjebidragsförordningen. I samband därmed synes också nu berörda ändringar i förordningen böra tas upp. Motsvarande gäller ändringarna i militärsättningsförordningen. Vidare avser jag att senare föreslå Kungl. Maj:t erforderliga ändringar i dels kungörelsen angående grupplivförsäkring åt värnpliktiga m. fl., dels i de författningar som har tillkommit utan riksdagens medverkan. Frågan om ändring i kommunalskattelagen kommer senare att anmälas av chefen för finansdepartementet.

Flertalet av frivilligorganisationerna har redan kollektiva olycksfallsförsäkringar av varierande omfattning. I den ökning av anslagen till bidrag till frivilligorganisationerna som jag kommer att förorda har medel beräknats för att förbättra olycksfallsskyddet för de frivilliga i enlighet med de riktlinjer som jag i det följande anger för hemvärnspersonalen.

För att täcka behovet av frivilliga inom totalförsvaret föreslår kommittén åtskilliga åtgärder som jag finner angelägna. Allmänhetens kännedom om det frivilliga försvarsarbetet är en viktig faktor i rekryteringsarbetet.

Kontakten med massmedia och den personliga propagandan bör därför särskilt uppmärksammas. Framför allt bör dock förbättrade förmåner och utbildningsbetingelser som är anpassade till det övriga samhället kunna inverka positivt på rekryteringsarbetet och på möjligheterna att få personal som står kvar under flera avtalsperioder.

I likhet med värnpliktskommittén förordar jag att åtgärderna för att förbättra stödet till frivilligorganisationerna genomförs så snart som möjligt. Det nya utbildningssystemet bör införas successivt med början den 1 juli 1970. Från samma tidpunkt bör de nya ekonomiska förmånerna för frivilligpersonalen utgå i full utsträckning. Överbefälhavaren bedömer att förslagen i övrigt med hänsyn till tillgängliga resurser bör genomföras under en treårsperiod med början budgetåret 1970/71. För egen del anser jag att man bör välja en något snabbare takt. Jag förordar därför att förslagen i dessa delar genomförs under en tvåårsperiod. Överbefälhavaren föreslår vidare — med hänsyn tagen till att medel till frivilliga skytteväsendet inte längre anvisas under fjärde huvudtiteln — att anslagen till bidrag till frivilligorganisationerna för budgetåret 1970/71 ökas med 4,7 milj. kr. räknat i 1968 års penningvärde. Överbefälhavaren anser slutligen att medlen bör anvisas utanför utgiftsramen för det militära försvaret. Jag biträder överbefälhavarens förslag om att anslagen under fjärde huvudtiteln till bidrag till frivilligorganisationerna för nästa budgetår bör ökas med 4,7 milj. kr., vilket belopp omräknat till 1969 års penningvärde blir cirka 4,8 milj. kr. Till detta belopp kommer 100 000 kr. för den kollektiva olycksfallsförsäkring som jag tidigare har förordat. Av den beräknade anslagsökningen faller huvuddelen på förbättrade förmåner till frivilligpersonalen. Jag återkommer senare till avvägningen av anslagen till de olika frivilligorganisationerna. Anslagen bör i vanlig ordning beräknas inom ramen för det militära försvaret.

Enligt värnpliktskommitténs mening bör den grundprincipen alltså gälla att myndigheter, som använder frivillig personal i krig eller har ansvar för beredskapsplaneringen inom ett visst område, även bör ha ansvaret för statens medverkan i frivilligarbetet. Överbefälhavaren bör enligt kommitténs mening vara sammanhållande för frivilligverksamheten inom krigsmakten och arbetsmarknadsstyrelsen för övriga delar av totalförsvaret. Kommittén anser vidare att kostnaderna för statsbidragen till organisationerna bör bestridas från riksstatsanslagen för de totalförsvarsmyndigheter som har ansvaret för den statliga medverkan i frivilligverksamheten. I anslutning därtill föreslår kommittén att kostnaderna bör fördelas, förutom på försvarshuvudtiteln, på huvudtitlarna för social-, kommunikations-, utbildnings-, jordbruks- och handelsdepartementen. Efter samråd med vederbörande statsråd kan jag i huvudsak godta kommitténs förslag i fråga om myndigheternas ansvar för och sammanhållning av verksamheten. I fråga om den frivilligverksamhet som syftar till att tillgodose behovet av personal inom transportväsendet och lantbruket anser jag emellertid att arbetsmarknadsstyrelsen, liksom nu är fallet, bör ha ansvaret. Jag anser

vidare att samma förhållande bör gälla även för frivilligpersonal som avses för civilbefälshavarkanslier och länsstyrelser. Enligt min mening bör därför statsbidragen till frivilligverksamhet inom dessa områden utgå från anslag till arbetsmarknadsstyrelsen under elfte huvudtiteln. Arbetsmarknadsstyrelsen kommer därigenom att behålla det samlade ansvaret för försörjningen med arbetskraft m. m. inom totalförsvarets civila delar. I regional instans bör arbetsmarknadsstyrelsen biträdas av länsarbetsnämnderna. Totalförsvarsmyndigheterna inom transportväsendet och jordbruket m. m. skall givetvis behålla sitt ansvar för medverkan i utbildnings- och övningsverksamheten. Vidare bör statens jordbruksnämnd behålla huvudansvaret för den centrala planläggningen av jordbrukets arbetsblocksorganisation. I likhet med kommittén anser jag att utbildning m. m. av frivilligpersonal som avses för uppgifter inom hälso- och sjukvård skall ingå i socialstyrelsens verksamhetsområde. Som f. n. är fallet bör vidare bidrag till den kvinnliga ungdomsutbildningen utgå över åttonde huvudtiteln och fördelas av skolöverstyrelsen.

Även inom de delar av frivilligverksamheten som skall tillgodose behov utanför krigsmakten räknar jag med att värnpliktskommitténs förslag skall kunna genomföras under en tvåårsperiod. Kostnadsökningarna under det första året kommer enligt min bedömning att bli relativt små. Chefen för socialdepartementet har i prop. 1970: 1 (bil. 7 s. 158) utgått från att ett eventuellt ökat medelsbehov för frivilligutbildningen inom socialdepartementets verksamhetsområde under budgetåret 1970/71 får täckas genom anslagsöverskridande. Motsvarande bör under nästa budgetår gälla bidraget till Frivilliga flygkåren som utgår från anslaget Vissa kostnader för civilförsvarsutbildning m. m. Detta anslag har nämligen tagits upp slutligt redan i prop. 1970: 1 (bil. 6). I fråga om den utbildning m. m. för vilken arbetsmarknadsstyrelsen, enligt vad jag här har föreslagit, skall vara ansvarig torde ett motsvarande överskridande inte vara erforderligt.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

godkänna de riktlinjer som jag har angett för ett ökat statligt stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna, m. m.

## Hemvärnet

### Nuvarande ordning och värnpliktskommitténs förslag

#### Allmänna synpunkter

Hemvärnet tillkom 1940 som resultat av en spontan önskan hos svenska folket att göra en frivillig väpnad insats för främst hembygdens försvar. I hemvärnskungörelsen (1947:673) regleras hemvärnets organisation och uppgifter. I kungörelsen finns också bestämmelser om vissa ekonomiska förmåner till hemvärnsmän.

Hemvärnet är en del av armén och består till största delen av förband

som har rekryterats på frivillig väg och har till främsta uppgift att verka för hemortens och arbetsplatsens omedelbara skydd. Hemvärnsförbanden består av män över eller under värnpliktsåldern och personal ur de frivilliga försvarsorganisationerna (B-personal). Vid beredskapstillstånd och krig är sådana värnpliktiga som har fått uppskov med beredskaps- eller krigstjänstgöring skyldiga att tjänstgöra i hemvärnet (värnpliktiga hemvärnsmän). I viss begränsad utsträckning har också värnpliktiga krigsplacerats vid hemvärnet. Utan att i krig kunna tas i anspråk i hemvärnsförbanden ingår i hemvärnet dessutom hemvärnsveteraner, musikhemvärnsmän, hemvärnsrekryter och vissa värnpliktiga som inte har krigsplacerats vid hemvärnet (extra hemvärnsmän).

Hemvärnet indelas i allmänt hemvärn och driftvärn och leds under chefen för armén av rikshemvärnschefen med biträde av hemvärnsstaben. Det allmänna hemvärnet leds på regional nivå av militärbefälhavare och försvarsområdesbefälhavare. I varje försvarsområdesstab ingår för detta ändamål en hemvärnsofficer och en hemvärnsunderofficer. Ett försvarsområde är i regel indelat i hemvärnskretsar under ledning av kretshemvärnschefer och hemvärnskretsarna i sin tur indelade i hemvärnsområden under ledning av hemvärnschefer. Inom hemvärnsområdet organiseras hemvärnet i hemvärnsplutoner och grupper. I vissa fall förs plutonerna samman till hemvärnskompanier.

Driftvärn finns organiserat vid vissa statliga och enskilda företag vilkas verksamhet är riksomfattande eller eljest av omfattande natur. Driftvärnet har att svara för det omedelbara skyddet av företagets verksamhet och egna anläggningar. Det leds av företagets driftvärnschef och kan, beroende på företagets organisation, vara indelat i driftvärnsdistrikt, driftvärnssektioner och lokala driftvärnsavdelningar. I regel sammanfaller driftvärnets organisation med företagets (verkets) organisation i övrigt.

Vid vissa verk, industrier och företag som skall fortsätta sin verksamhet under krig kan frivilligt företagshemvärn organiseras. Sådant hemvärn har som huvuduppgift att försvara det egna företaget och lyder direkt under hemvärnschefen.

F. n. har hemvärnet en personalstyrka av över 100 000. I detta antal ingår hemvärnsungdom, lottor, samariter m. fl. Under beredskapstillstånd och krig ingår härutöver ca 80 000 värnpliktiga hemvärnsmän i organisationen.

Varje frivillig hemvärnsman är enligt sitt kontrakt skyldig att årligen genomgå utbildning om minst 20 och högst 50 timmar. Hemvärnsman som under sin värnpliktstjänstgöring har fullgjort mindre än två månaders utbildning med vapen skall under sitt första år i hemvärnet genomgå utbildning om 50 timmar. Utbildningen inom hemvärnet omfattar enskild utbildning, förbandsutbildning och befälsutbildning och bedrivs dels som lokala övningar och dels som olika slag av regionalt och centralt anordnade kurser.

Hemvärnsmännen åtnjuter vid bl. a. kurser utanför hemorten vissa trakaments- och reseförmåner. Visst hemvärnsbefäl erhåller ett mindre årligt arvode. Driftvärnsmännen får under tjänstgöring — som normalt sker under ordinarie arbetstid — oavkortad lön från det företag i vars driftvärn de ingår.

Hemvärnets personal har medbestämmanderätt och medinflytande i hemvärnsfrågor genom sina representanter i hemvärnets representationsorgan. Dessa är rikshemvärnsting, hemvärns- (driftvärns-)ting och hemvärns- (driftvärns-)stämma. Rikshemvärnstingets verkställande organ utgörs av Hemvärnets centrala förtroendenämnd. För att bl. a. tillvarata hemvärnsmännens intressen verkar även hemvärnsbefälets riksförbund.

Hemvärnets verksamhet finansieras till största delen över statsbudgeten men hemvärdet disponerar även över vissa egna tillgångar.

I riksstaten för budgetåret 1969/70 har anvisats 16 785 000 kr. under anslag till hemvärdet (prop. 1969: 1 bil. 6 s. 69, SU 4, rskr 4). Dessutom har vissa medel anvisats under anslagen Armén: Förband med särskild budget och Marinen: Förband med särskild budget.

Värnpliktskommittén preciserar vissa grundläggande och för hemvärdet speciella förhållanden, som enligt kommittén även framdeles bör utgöra grunden för hemvärnets verksamhet. Dessa förhållanden sammanfattas i fyra punkter.

1. Hemvärnets huvuduppgift skall vara att skydda den egna hemorten.
2. Hemvärdet skall vara lokalt rekryterat och ha hög beredskap.
3. Hemvärnets insatser i krig skall vara tidsbegränsade.
4. Frivilligheten bör vara styrande för hemvärnets rekrytering och verksamhet i fred.

Mot bakgrund av bl. a. dessa huvudpunkter behandlar värnpliktskommittén hemvärnets uppgifter, behovet av personal för att lösa dessa uppgifter, möjligheterna att tillgodose dessa behov samt vissa frågor rörande utbildning och organisation av hemvärdet och förmåner till hemvärnsmän.

Beträffande rekryteringen till hemvärdet anför kommittén att frivilligheten i väsentlig mån har bidragit till att skapa hemvärnets speciella profil och därför bör behållas även i fortsättningen. Medinflytandet vid behandlingen av hemvärnsfrågor gör enligt kommittén att hemvärnsmannen känner stark samhörighet med sin organisation. Andan och sammanhållningen inom hemvärdet är god och stridsmoralen kan därför bedömas vara hög.

För statsmakterna bör frivilligheten enligt värnpliktskommitténs mening ha särskild betydelse bl. a. på grund av dess positiva inflytande på försvarsvilja och försvarsupplysning, som manifestation inför omvärlden av vår vilja att försvara oss samt genom att vissa försvarsuppgifter kan lösas av frivilligt rekryterade hemvärnsmän som därvid frigör värnpliktiga för andra uppgifter. Sammanfattningsvis anser kommittén att den frivilliga insatsen i

förhållande till kostnaderna ger god effekt med avseende på de uppgifter som åvilar hemvärnet.

#### Hemvärnets uppgifter och organisation

Värnpliktskommittén hänför hemvärnets uppgifter till två olika skeden, dels ett kupp- och mobiliseringsskede, dels ett skede när krigsmaktens övriga förband har mobiliserats och grupperats för sina uppgifter samt fientlig verksamhet förekommer eller är omedelbart förestående. Under båda skedena är hemvärnets främsta uppgift att verka för det omedelbara skyddet av hembygd och arbetsplats.

Under kupp- och mobiliseringsskedet har huvuddelen av det allmänna hemvärnet till uppgift att skydda mobilisering och utgångsgruppering av krigsmaktens övriga förband. Med hänsyn till det framtida krigets bedömda karaktär har dessa uppgifter ökat i betydelse. Kommittén konstaterar att det allmänna hemvärnet under detta skede förutom uppgifter inom arméns verksamhetsområde också i stor utsträckning skall lösa uppgifter av betydelse för mobilisering av förband ur marinen och flygvapnet. Övervägande delen av dessa uppgifter utgör och bör enligt kommittén utgöras av direkta bevaknings- och försvarsuppgifter. Kommittén anser emellertid att även andra uppgifter med fördel kan handhas av hemvärnet — uppgifter som kan vara lika värdefulla som bevaknings- och försvarsuppgifter för att säkerställa snabb mobilisering och därmed sammanhängande verksamhet. Som exempel på sådana tillfälliga uppgifter nämner kommittén betjänaande av avlämningsplatser för fordon och vägvisning vid mobilisering. För marinens del kan hemvärnet dessutom bl. a. biträda vid eller genomföra vissa sjötransporter i skärgården, medverka vid enklare mine-ringsuppgifter och klargöra krigsförtöjningsplatser. Inom flygvapnet kan hemvärnet tänkas bl. a. tillfälligt betjäna luftbevakningsstationer och medverka vid spridning av flygplan. För många av dessa uppgifter bör man enligt kommitténs uppfattning kunna dra nytta av civila yrkeskunskaper och de specialkunskaper som hemvärnsmän har förvärvat under värnplikts-tjänstgöring vid marinen och flygvapnet. Kommittén framhåller att detta förslag inte innebär att ett och samma hemvärnsförband skall få fler uppgifter än tidigare. Vederbörande försvarsområdesbefälhavare bör i samråd med berörda chefer ur marinen och flygvapnet prioritera hemvärnets uppgifter om efterfrågan på hemvärnsförband är större än tillgången.

När krigsmaktens förband har mobiliserats och grupperats, har det allmänna hemvärnet enligt kommittén löst sina förstahandsuppgifter och går i regel över till en lägre beredskapsgrad. I detta läge skall hemvärnet huvudsakligen skydda den egna hembygden och arbetsplatsen, dvs. bevaka visst område eller försvara vissa platser mot sabotage m. m. och vid behov lämna hjälp till civilförsvaret genom vägvisning m. m.

Om fienden anfaller mot eller genom hemorten skall hemvärnsförbanden delta i dess försvar och om läget så kräver i största möjliga utsträckning övergå till det fria kriget — om möjligt i samverkan med andra förband. Värnpliktskommittén anser att det fria kriget i framtiden bör tillmätas ökad betydelse, varvid hemvärnets lokal- och personkännedom utgör värdefulla tillgångar som tillsammans med dess lätta utrustning m. m. bör göra det väl lämpat att i små förband självständigt störa fiendens verksamhet. Denna betydelsefulla uppgift bör enligt kommittén förberedas genom att särskilt lämpliga hemvärnsmän, t. ex. framstående orienterare och skyttar, förs samlade till specialgrupper och ges särskild utbildning. Kommittén anser också att hemvärdet dessutom kan göra en värdefull insats i det fria kriget genom att svara för upplagda depåer, ordna tillfälliga sjukvårds- och utspisningsplatser för fria förband samt medverka i underrättelsetjänst och vägvisning. Inom vissa områden anses förberedelser för sådan verksamhet kunna få stor betydelse.

Värnpliktskommittén anser att hemvärnets organisation och lydnadsförhållanden i stort är lämpliga men förordar att en allmän översyn företas av indelningen i hemvärnsområden och hemvärnskretsar. Därvid bör hänsyn tas till kommunsammanslagningar och förändringar av befolkningsunderlaget. Beträffande driftvärnet påpekar kommittén att det enligt hemvärns-kungörelsen är myndigheten som i första hand avgör om den önskar organisera driftvärn eller inte. Enligt kommitténs uppfattning bör Kungl. Maj:t kunna ålägga statliga myndigheter och företag att organisera driftvärn om detta anses nödvändigt med hänsyn till deras betydelse och verksamhet under krig.

#### **Behovet av och tillgången på hemvärn**

På grundval av en undersökning av 1945 års hemvärnsutredning har antalet hemvärnsmän och hemvärnsrekryter begränsats till högst 100 000 med fördelning på allmänt hemvärn och driftvärn enligt chefens för armén bestämmande. Antalet frivilliga hemvärnsmän, dvs. summan av antalet ordinarie och extra hemvärnsmän, hemvärnsveteraner, musikhemvärnsmän och hemvärnsungdom uppnår i det närmaste denna gräns. Värnpliktskommittén anser dock att endast ordinarie hemvärnsmän, dvs. hemvärnsmän som kan påräknas för stridsuppgifter vid beredskap och krig, bör inräknas. Av de ordinarie hemvärnsmännen tillhör drygt 80 % allmänna hemvärdet och knappt 20 % driftvärnet. Sedan hemvärnets maximityrka fastställdes har föreskrifter meddelats om skyldighet för värnpliktiga med uppskov eller krigsplacering i civil befattning att vid beredskap och krig tjänstgöra i hemvärdet som värnpliktiga hemvärnsmän. Antalet värnpliktiga hemvärnsmän uppgick år 1969 till omkring 80 000. Endast omkring 20 % av dessa kan enligt kommittén utnyttjas inom det allmänna hemvärdet, företagshemvärn undantaget. Återstoden bedöms ha sådana civila arbetsuppgifter inom total-

försvaret att de är mer eller mindre fast bundna till sina arbetsplatser och kan tas i anspråk endast för driftvärn eller företagshemvärn.

Mot bakgrund av hemvärnets uppgifter, särskilt under ett kupp- och mobiliseringsskede, bedömer värnpliktskommittén att de frivilliga hemvärnsmännens nuvarande antal behöver ökas med ca 30 %. Detta behov bör enligt kommittén fyllas redan under normala fredsförhållanden så att erforderlig utbildning kan genomföras. Kommittén framhåller dock att hemvärnets personalstyrka inte kan bestämmas enbart med hänsyn till behovet av hemvärnsförband. I hemvärnets idé ligger enligt kommittén att organisationen skall stå öppen för alla som med vapen vill delta i landets försvar och har tillräckliga förutsättningar för detta. Kommittén föreslår därför att den bestämmelse som f. n. begränsar hemvärnets numerär till 100 000 skall ses som en rekommendation.

#### **Rekrytering av frivilliga hemvärnsmän**

För att behålla det frivilligt rekryterade hemvärdet vid nuvarande personalstyrka behövs med hänsyn till avgångarna en nyrekrytering av drygt 5 000 man årligen. Under tiden 1954—1969 har de frivilliga hemvärnsmännens antal ökat med i genomsnitt 660 för år. Det allmänna hemvärnets styrka kommer alltså med nuvarande rekrytering att successivt öka, men värnpliktskommittén anser att denna ökning är otillräcklig för att inom överskådlig framtid täcka det totala behovet av hemvärn. Genom rekryteringsfrämjande åtgärder anses man dock böra kunna få till stånd en tillfredsställande rekrytering i huvuddelen av landet. Inom områden med svagt befolkningsunderlag kan det emellertid enligt kommittén bli svårt att ens bibehålla hemvärnets nuvarande styrka.

Kommittén har vid sin granskning av möjligheterna att öka antalet hemvärnsmän kommit fram till att i värnpliktshänseende överåriga samt värnpliktiga som efter frivilligt åtagande kan krigsplaceras i hemvärdet utgör de viktigaste rekryteringskategorierna med hänsyn till utnyttjandemöjlighet och militär användbarhet. På sikt är även övriga värnpliktiga och i värnpliktsavseende underåriga en viktig rekryteringskälla. Kommittén påpekar vidare att hemvärnsmännens antal inte uteslutande bestäms av antalet nyrekryteringar. I den mån avgångar kan begränsas och den genomsnittliga kontraktstiden förlängas ökar automatiskt hemvärnets personalstyrka.

Ökad uppmärksamhet bör enligt värnpliktskommittén ägnas även åt hemvärnsmännens personliga utrustning och vapenutrustning, dels för att främja rekryteringen och dels med hänsyn till de uppgifter hemvärdet numera tilldelas. Kommittén anser dock att utrustningen av ekonomiska och andra skäl inte kan göras lika fullständig som för värnpliktiga i krigsförbanden. Som exempel på åtgärder som kan medföra ökning av det frivilliga hemvärnets personalstyrka nämner kommittén vidare upplysnings- och rekryteringskampanjer i samarbete med andra frivilliga försvarsorganisationer samt förbättrad personal- och medlemsvård. Förutom generella rekry-

teringsfrämjande åtgärder av dessa slag föreslår kommittén vissa selektiva åtgärder gentemot de grupper som bedöms vara värdefullast från rekryteringssynpunkt.

När en värnpliktig vid 47 år lämnar värnpliktsåldern får han ange vilken organisation inom totalförsvaret han önskar tillhöra vid beredskap och krig och tilldelas därefter någon av organisationerna enligt en fördelning som grundar sig på vissa av arbetsmarknadsstyrelsen gjorda beräkningar. Av de omkring 50 000 47-åringar som f. n. årligen fördelas har hittills i medeltal ca 4 000 varje år anmält sig vilja tillhöra hemvärnet. Kommittén anser att detta antal genom ökad information om hemvärnet inför utträdet ur värnpliktsåldern kan ökas till 8 000 utan att andra uppgifter inom totalförsvaret blir lidande. I detta sammanhang understryker kommittén vikten av att försvarsområdesbefälhavare och hemvärnschefer utan dröjsmål tar kontakt med de 47-åringar som har anmält intresse för hemvärnet så att vederbörande kan ges ytterligare information och så snart som möjligt tas om hand och få känna samhörighet med organisationen och sina kamrater. F. n. tillhör ca 80 % av de frivilliga hemvärnsmännen denna kategori.

Den andra av de kategorier kommittén pekar på som lämpliga för rekryteringsfrämjande åtgärder är värnpliktiga som kan krigsplaceras i hemvärnet. Dessa utgör f. n. endast omkring 4 % av det totala antalet frivilliga hemvärnsmän. Huvuddelen tillhör armén, som har ställt en viss kvot av sina äldre värnpliktiga till hemvärnets förfogande för krigsplacering. Denna kvot är emellertid utnyttjad endast till ca 50 %. Kommittén anser det möjligt att öka denna kvot. Enligt kommittén bör vidare antalet värnpliktiga som efter frivilligt åtagande krigsplaceras i hemvärnet kunna ökas genom ianspråktagande av sådana värnpliktiga som inte tas i anspråk för krigsplacering av krigsmakten i övrigt. Vissa av dessa värnpliktiga ställs till civila totalförsvarsmyndigheters förfogande för krigsplacering. Kommittén anser att hemvärnet bör ges tillfälle att rekrytera bland denna personal innan fördelning sker inom totalförsvaret i övrigt.

Värnpliktig som efter frivilligt åtagande krigsplaceras i hemvärnet och därvid är skyldig att fullgöra utbildning enligt sitt hemvärnskontrakt föreslås i övrigt bli befriad från tjänstgöringsskyldighet enligt värnpliktslagen. F. n. får samtliga värnpliktiga som krigsplaceras vid hemvärnet fullgöra eventuellt återstående tjänstgöringsskyldighet enligt värnpliktslagen vid hemvärnets stridsskola. Eftersom många av dessa värnpliktiga tillhör kategorier eller krigsförband som normalt inte inkallas till repetitionsutbildning kan den frivilliga insatsen sålunda medföra en skyldighet som annars inte skulle ha behövt fullgöras. Värnpliktskommittén anser dock att fullgjord hemvärnstjänstgöring inte skall få tillgodoräknas som fullgjord del av tjänstgöringsskyldigheten om vederbörande inte längre tillhör hemvärnet.

Värnpliktskommittén framhåller slutligen beträffande hemvärnets rekry-

tering att det bästa resultatet uppnås genom insatser från hemvärnsmännen själva. Utöver det stöd som härvidlag ges från försvarsområdesstaberna, vore det enligt kommittén värdefullt om ett antal rekryteringskonsulenter enligt danskt mönster kunde knytas till rikshemsvärnschefens rekryteringsverksamhet. Dessa konsulenter skulle ha till uppgift att utbilda och hjälpa hemvärnspersonal som berörs av rekryteringsarbetet inom de delar av landet där rekryteringen behöver uppmärksammas särskilt. För att praktiskt pröva denna verksamhet föreslår kommittén att tre rekryteringskonsulenter under tre år försöksvis får finnas anställda med huvudsaklig verksamhet inom Södra och Östra militärområdena samt Övre Norrlands militärområde.

Värnpliktskommittén anser att det kan bli nödvändigt att överväga någon form av obligatorisk hemvärnsutbildning om den frivilliga rekryteringen inte blir tillräcklig med hänsyn till behoven. Detta bör då ske i samband med en översyn beträffande användningen av tillgängliga försvarsresurser. Kommittén lämnar förslag beträffande omfattningen av en sådan utbildning, som för en årlig utbildningskontingent av 10 000 man beräknas kosta 1,1 milj. kr. för år.

#### **Utbildning av frivilliga hemvärnsmän**

Värnpliktskommittén bedömer att nuvarande utbildningssystem medför att huvuddelen av hemvärnets förband kan lösa sina planlagda uppgifter under beredskap och krig på ett godtagbart sätt. Variationer i utbildningsståndpunkt förekommer dock — dels mellan hemvärnsmän inom samma förband, dels mellan olika hemvärnsförband. De på sina håll mindre goda utbildningsresultaten beror enligt kommittén inte på bristande vilja eller förmåga hos hemvärnsmännen att tillgodogöra sig utbildningen inom hemvärnet utan främst på otillräcklig grundläggande militärutbildning vid antagningen till hemvärnsman eller förordnande till befäl. Till detta kommer att övningsledares och instruktörers kvalitet och förmåga varierar.

F. n. gäller som krav för antagning i hemvärnet och placering i stridande befattning dels att vederbörande vid antagningen har godtagbar färdighet i skjutning, dels — beträffande hemvärnsmän som under värnpliktstjänstgöring har fullgjort mindre än två månaders tjänst med vapen — genomgången utbildning om 50 timmar under första året som hemvärnsman. För förordnande till gruppchef och andra befälsbefattningar finns inga krav angivna. Omfattningen av olika befälskurser vid hemvärnets stridsskola (2—4 veckor) kan emellertid tas som ett mått på erforderliga kunskaper och färdigheter. Det finns dock inget krav på att befäl inom hemvärnet skall gå igenom dessa kurser liksom inte heller på att vederbörande skall ha gått igenom befälsutbildning under sin värnpliktstjänstgöring.

Värnpliktskommittén anser att det framtida krigets karaktär och hemvärnsförbandens allt mera betydelsefulla uppgifter motiverar att kraven

höjs för placering i stridande befattning och för förordnande till befäl. Även kraven på utbildningens kvalitet och omfattning anses böra skärpas och den särskilda befälsutbildningen inom hemvärnet i ökad utsträckning regleras centralt till sin inriktning och omfattning. Som bakgrund till sitt förslag beträffande omfattningen av hemvärnets utbildning hänvisar kommittén till sin bedömning i delbetänkandet Frivilligförsvaret 1 att grundutbildningen för menig A-personal i icke stridande befattningar i de flesta fall bör omfatta minst 154 timmar. För B-personal som avses för icke stridande befattningar inom hemvärnets staber och förplägnads- och sjukvårdsgrupper har kommittén i samma delbetänkande angett 94—112 timmars grundutbildning som ett minimum.

Kommittén anser att en allmän förutsättning för antagning i hemvärnet bör vara att vederbörande har genomgått grundutbildning inom värnpliktsystemet av motsvarande slag som den allmänmilitära utbildningen enligt det nya värnpliktsutbildningssystemet. På motsvarande sätt bör genomgången befälsutbildning, antingen i det ordinarie värnpliktsutbildningssystemet eller inom den frivilliga befälsutbildningen, vara ett krav för förordnande till hemvärnsbefäl. Kommittén anser att dessa krav med hänsyn till hemvärnets speciella karaktär bör betraktas endast som riktlinjer, som dock inte bör frångås utan avgörande skäl.

De ökade krav som ställs på hemvärnsmännen vid placering i olika befattningar bör enligt värnpliktskommittén även föranleda att hemvärnsman skall kunna betraktas som hemvärnsveteran redan vid 63 års ålder i stället för som nu först vid 65 år. Frågan om överföring föreslås prövas från fall till fall med hänsyn till vederbörandes fysiska och psykiska förutsättningar.

Beträffande utbildningen inom hemvärnet anser värnpliktskommittén att den obligatoriska årliga utbildningstiden för hemvärnsmän utan befälsbefattning även i fortsättningen kan begränsas till 20 timmar eftersom personalen enligt kommitténs förslag skall ha genomgått erforderlig grundutbildning före antagningen. Hemvärnsbefäl bör därutöver gå igenom särskild befälsutbildning under 14 timmar för år. Kommittén föreslår att nyantagna hemvärnsmän skall genomgå allmän introduktionsutbildning om 6—8 timmar som får inräknas i den obligatoriska utbildningen. För nyantaget befäl — utom gruppchefer — föreslås dessutom särskilda introduktionskurser om en eller två veckor under det första året efter förordnande till befäl. Den obligatoriska utbildningen anses även för befäl kunna begränsas till 20 timmar för år, bl. a. på grund av att årlig befälsutbildning med god anslutning redan nu förekommer inom flertalet försvarsområden. Kommittén anser dock att frågan om obligatorisk utbildning för hemvärnsbefäl bör tas upp till förnyad prövning, om det visar sig att den frivilliga anslutningen till den föreslagna utbildningen om 14 timmar inte blir tillfredsställande. Förutom introduktionsutbildning och årlig utbildning bör hemvärnsmännen

enligt kommittén ges möjlighet att genomgå fortsatt befälsutbildning, specialutbildning, instruktörsutbildning och kompletteringsutbildning. Dessa slag av utbildning kallas övrig utbildning. Huvuddragen av förslagen rörande utbildning inom hemvärnet framgår av en särskild sammanställning (intagen på s. 47). Vissa moment av den föreslagna utbildningen kan enligt kommittén helt eller delvis samordnas med motsvarande kurser som har föreslagits för personal ur andra frivilligorganisationer.

Beträffande organisation och genomförande av föreslagen utbildning framhåller kommittén inledningsvis att det allmänna hemvärnets utbildning i största möjliga utsträckning måste förläggas utanför normal arbetstid och anpassas till de lokala förhållandena. Olikheter måste därför godtas dels mellan olika hemvärnsområden och dels mellan allmänt hemvärn och driftvärn. Den föreskrivna årliga utbildningen bör enligt kommittén såsom hittills huvudsakligen anordnas som lokal utbildning medan viss introduktionsutbildning, årlig utbildning (särskild befälsutbildning) och övrig utbildning bör anordnas som regionala och centrala kurser. För central utbildning bör hemvärnets stridsskola utnyttjas för den mest kvalificerade utbildningen, dvs. i första hand befälskurser av olika slag samt specialkurser inom vissa områden, t. ex. det fria kriget och spräng- och mintjänst.

På grund av driftvärnens storlek, organisation och uppgifter anser värnpliktskommittén att formen för utbildningen inom driftvärnet bör fastställas för varje driftvärn för sig efter samråd mellan försvarsområdesbefälhavare och vederbörande driftvärnschef. Chefer inom driftvärnet bör dock ges tillfälle att gå igenom driftvärnsledarkurser vid hemvärnets stridsskola.

Inom försvarsområdet leds utbildningen av försvarsområdesstabernas ordinarie instruktörer (hemvärnsofficer och hemvärnsunderofficer), av tillfälligt anställda instruktörer (fast anställt eller värnpliktigt befäl som har godkänts som instruktörer av försvarsområdesbefälhavare) samt av hemvärnsbefäl som visat sig lämpliga härför. Dessa senare utbildas f. n. vid veckokurser vid hemvärnets stridsskola för att därefter som biträdande hemvärnsinstruktörer inom ett avgränsat område (spräng- och mintjänst, skjutning m. m.) biträda mer kvalificerade instruktörer. Värnpliktskommittén anser att denna utbildning bör kompletteras med instruktörskurser om två veckor vid hemvärnets stridsskola. Dessa kurser bör ge kompetens att leda främst enskild utbildning och enklare förbandsutbildning vid hemvärnsområde. Efter genomgången kurs och lämplighetsprövning bör vederbörande vid behov förordnas som hemvärnsinstruktör vid ett eller flera hemvärnsområden. Kommittén föreslår att hemvärnsman som har förordnats som hemvärnsinstruktör skall få särskilt årsarvode för sitt arbete.

#### **Utbildning av värnpliktiga hemvärnsmän**

För de värnpliktiga hemvärnsmännen, dvs. uppskovsvärnpliktiga som vid beredskap och krig är skyldiga att tjänstgöra i hemvärnets förband, före-

## Sammanfattning av värnpliktskommitténs förslag till utbildning inom hemvärnet

| Befattning                           | Introduktionsutbildning                       | Årlig utbildning                           | Övrig utbildning                 | Instruktörs-<br>utbildning | Kompletterings-<br>utbildning          |                                   |                                                                       |                                                                                    |                                                                                   |                                                                                                   |
|--------------------------------------|-----------------------------------------------|--------------------------------------------|----------------------------------|----------------------------|----------------------------------------|-----------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                      | Allmän in-<br>troduk-<br>tionsut-<br>bildning | Introduk-<br>tionskur-<br>ser för<br>befäl | Föreskri-<br>ven ut-<br>bildning |                            |                                        | Särskild<br>befälsut-<br>bildning | Fortsatt<br>befälsut-<br>bildning                                     | Special-<br>utbildning                                                             |                                                                                   |                                                                                                   |
|                                      | 6—8<br>tim.                                   | 1 eller 2<br>veckor                        | 20 tim.<br>per år <sup>1</sup>   | 14 tim.<br>per år          | Repe-<br>titions-<br>kurser<br>1 vecka | Special-<br>kurser<br>1 vecka     | Kurser<br>för<br>hem-<br>värns-<br>in-<br>struk-<br>törer<br>2 veckor | Kurser<br>för<br>biträ-<br>dande<br>hem-<br>värns-<br>instruk-<br>törer<br>1 vecka | Militär<br>idrott<br>och<br>skytte,<br>för-<br>svars-<br>upplys-<br>ning<br>m. m. | Grund-<br>läggan-<br>de hem-<br>värns-<br>utbild-<br>ning av<br>ej till-<br>räckligt<br>utbildade |
| Hemvärnsman utan<br>befälsbefattning | ×                                             | —                                          | ×                                | —                          | —                                      | ×                                 | —                                                                     | ×                                                                                  | ×                                                                                 | ×                                                                                                 |
| Gruppchef                            | ×                                             | —                                          | ×                                | ×                          | ×                                      | ×                                 | —                                                                     | ×                                                                                  | ×                                                                                 | —                                                                                                 |
| Stabsfurir                           | ×                                             | —                                          | ×                                | ×                          | ×                                      | ×                                 | —                                                                     | ×                                                                                  | ×                                                                                 | —                                                                                                 |
| Plutonchef                           | ×                                             | ×                                          | ×                                | ×                          | ×                                      | ×                                 | ×                                                                     | ×                                                                                  | ×                                                                                 | —                                                                                                 |
| Adjutant                             | ×                                             | ×                                          | ×                                | ×                          | ×                                      | ×                                 | ×                                                                     | ×                                                                                  | ×                                                                                 | —                                                                                                 |
| Hemvärnschef                         | ×                                             | ×                                          | ×                                | ×                          | ×                                      | ×                                 | ×                                                                     | —                                                                                  | ×                                                                                 | —                                                                                                 |
| Kompanichef                          | ×                                             | ×                                          | ×                                | ×                          | ×                                      | ×                                 | ×                                                                     | —                                                                                  | ×                                                                                 | —                                                                                                 |
| Kretshemvärnschef                    | ×                                             | ×                                          | ×                                | ×                          | ×                                      | ×                                 | ×                                                                     | —                                                                                  | ×                                                                                 | —                                                                                                 |
| Chefer ur driftvärnet                | ×                                             | ×                                          | ×                                | ×                          | —                                      | ×                                 | ×                                                                     | —                                                                                  | —                                                                                 |                                                                                                   |

<sup>1</sup> Obligatorisk utbildning enligt kontrakt<sup>2</sup> Endast om vederbörande är kontrakterad hemvärnsman

ligger liksom för andra värnpliktiga lagstadgad skyldighet att fullgöra repetitionsutbildning i form av krigsförbandsövningar. Denna skyldighet utnyttjas f. n. endast i ringa omfattning och för att fylla ut vakanser i förband som skall göra krigsförbandsövning. Tjänstgöringen avser i dessa fall inte vederbörandes uppgift i hemvärnet. De värnpliktiga hemvärnsmännen får alltså utbildning för sina krigsuppgifter endast om de ansluter sig till hemvärnets fredstida utbildning. Enligt värnpliktskommittén deltar f. n. endast omkring 10 % av de uppskovsvärnpliktiga i denna utbildning, vilket innebär att huvuddelen inte har övat vare sig vid de hemvärnsförband vid vilka de skall tjänstgöra under krig eller på de uppgifter de skall lösa. Många har inte heller utbildats med det vapen — gevär — som de tilldelas vid beredskapstillstånd och krig.

Mot bakgrund av dessa förhållanden anser värnpliktskommittén att det värnpliktiga hemvärnet i dag inte är skickat att lösa sina uppgifter i krig och föreslår därför vissa åtgärder för att öka rekryteringen till det frivilliga hemvärnet ur denna kategori. Förutom ökad informationsverksamhet gentemot de uppskovsvärnpliktiga föreslår kommittén att särskilda företagshemvärn i ökad utsträckning inrättas vid företag och myndigheter som har uppskovsvärnpliktiga bland sina anställda. Utredningen har fått veta att sådana företag och myndigheter över lag är villiga att medverka till detta och att huvuddelen dessutom torde vara beredda att på olika sätt stödja verksamheten.

I likhet med värnpliktig som krigsplaceras vid hemvärnet föreslås uppskovsvärnpliktig som i fred ansluter sig till hemvärnet i fortsättningen inte inkallas till krigsförbandsövning för att fylla ut vakanser i det övade förbandet. Möjlighet bör dock enligt värnpliktskommitténs uppfattning finnas att med stöd av värnpliktslagen utbilda vederbörande för den befattning inom krigsmakten som han placeras i om uppskovet hävs medan han befinner sig i värnpliktsåldern. Tillsammans med de generella åtgärder som föreslås för att förbättra rekryteringen till hemvärnet anser kommittén att ett genomförande av nu redovisade förslag bör stimulera de uppskovsvärnpliktiga till ökat frivilligt deltagande i hemvärnets utbildning.

Verkan av de föreslagna åtgärderna är enligt värnpliktskommittén svår att bedöma, eftersom den är beroende av bl. a. relativt omfattande medverkan från myndigheter, företag och enskilda och av att ytterligare ekonomiska och personella resurser blir tillgängliga. Om det efter ett antal år skulle visa sig att resultatet inte blir tillfredsställande anser kommittén det nödvändigt att ta upp frågan om obligatorisk hemvärnsutbildning i fred för de uppskovsvärnpliktiga till förnyad prövning. Kommittén lämnar två alternativ rörande omfattningen av en sådan obligatorisk utbildning som i princip motsvarar den som åläggs frivilliga hemvärnsmän. Det ena som överslagsmässigt beräknas kosta 8,8 milj. kr. för år när utbildningen är fullt utbyggd, innebär att de uppskovsvärnpliktiga skall övas 2—4 dagar

varje år. Det andra beräknas kosta 4,5 milj. kr. för år och innebär att 65 % av dem övas endast vart fjärde år.

#### Ungdomsutbildningen inom hemvärn

Ungdomsutbildningen inom hemvärn har till syfte bl. a. att väcka, tillvarata och utveckla försvarsintresset hos den manliga ungdomen, att förbereda den kommande värnplikstjänstgöringen, att ge upplysning om yrkesverksamhet inom försvaret och att ge ungdomen en värdefull fritidssysselsättning. Värnpliktskommittén anser att detta stämmer väl överens med den målsättning för ungdomsverksamheten inom de övriga frivilliga försvarsorganisationerna som har föreslagits i delbetänkandet Frivilligförsvaret 1. Hemvärnets ungdomsverksamhet anses även i fortsättningen böra bedrivas med i stort samma målsättning som nu. Den gränsdragning som tillämpas mellan hemvärnets och Centralförbundets för befälsutbildning ungdomsverksamhet och som innebär att hemvärn i princip svarar för verksamhet av allmänt lantmilitär karaktär, medan övriga organisationer ägnar sig åt verksamhet som inte förekommer inom hemvärn, anser kommittén lämplig.

Enligt nuvarande indelning räknas till hemvärnsungdom dels hemvärnsrekryter, som under anställningsåret skall fylla minst 15 år, dels hemvärnsmän intill det kalenderår då de fyller 19 år eller intill den tidpunkt då de påbörjar värnplikstjänstgöring. Värnpliktskommittén anser att benämningen hemvärnsungdom i fortsättningen bör användas som ett sammanfattande begrepp för deltagarna i hemvärnets ungdomsutbildning. Hemvärnsungdom bör enligt kommitténs uppfattning inte placeras i stridande befattningar i hemvärnsförband utan i krig användas som ordonnanser o. d. Tidigast det år ungdomarna fyller 18 år bör de få teckna kontrakt som hemvärnsmän under förutsättning att de då har genomgått viss grundläggande utbildning.

Beträffande utbildningens innehåll och genomförande anser värnpliktskommittén att nuvarande principer i stort bör tillämpas. Detta innebär att utbildningen förutom specialkurser bör omfatta hemvärnsrekrytskola om minst 100 timmar fördelade på två skeden, hemvärnssoldatskola om minst 150 timmar fördelade på tre skeden samt hemvärnsbefälsskola om minst 100 timmar fördelade på två skeden. Ungdomsutbildningen inom hemvärn föreslås i högre grad än nu samordnas med den som bedrivs inom övriga frivilliga försvarsorganisationer. Hemvärnsungdom bör därvid få tillgodoräkna sig kurser som har genomgåts i annan organisations regi och omvänt. Kommittén föreslår att likartade bestämmelser för antagning, utrustning och förmåner m. m. utfärdas för denna verksamhet och pekar samtidigt på vikten av att undvika en inte önskvärd konkurrens mellan olika organisationer.

Omfattningen av hemvärnets ungdomsverksamhet har hittills begränsats bl. a. av bristen på ungdomsledare. För att stimulera verksamheten föreslås

4 — Bihang till riksdagens protokoll 1970. 1 saml. Nr 18

att särskilt arvode skall utgå till ungdomsledare. Kommittén bedömer att hemvärnets stödorganisationer bör finna det angeläget att lämna ekonomiskt och annat bistånd till ungdomsarbetet.

#### Förmåner till hemvärnsmän

Nuvarande förmåner för hemvärnets personal regleras i huvudsak genom hemvärnshemvärnsgörelsen. Med stöd av denna åtnjuter hemvärnsman i det allmänna hemvärdet under tjänstgöring i utbildningssyfte fri inkvartering och resa samt, under vissa förutsättningar, fri förplägnad. Om tjänstgöringen omfattar minst tre dagar i följd med i genomsnitt minst åtta timmar varje dag utgår traktamente med tolv kr. för dag under högst 14 dagar för kalenderår. Före det år hemvärnsmannen fyller 20 år utgör traktamentet dock sex kr. för dag och utgår endast om även äldre hemvärnsmän deltar i övningen. Hemvärnsman som fullgör sådan efterspanings-, bevaknings- eller handräckningstjänst som har påkallats av militär eller civil myndighet åtnjuter förutom fri inkvartering och förplägnad traktamente med tolv eller sex kr. för dygn beroende på tjänstgöringens varaktighet.

Utöver dessa förmåner, som är skattefria, utgår årliga avoden i enlighet med följande sammanställning.

| Befattning                 | Årsarvode kr. | Anmärkning                                |
|----------------------------|---------------|-------------------------------------------|
| Kretshemvärnschef          | 300           |                                           |
| Hemvärnschef               | 600           | Hemvärnsområde med högst 100 hemvärnsmän  |
| Hemvärnschef               | 900           | Hemvärnsområde med mer än 100 hemvärnsmän |
| Hemvärnskompanichef        | 300           |                                           |
| Adjutant till hemvärnschef | 300           |                                           |

I driftvärdet fullgörs tjänstgöringen vanligtvis på arbetstid och betraktas närmast som en arbetsuppgift i anställningen. Frivilligförmåner i vanlig bemärkelse utgår därför inte. I vissa fall kan dock fri inkvartering och förplägnad samt resekostnadsersättning utgå enligt samma grunder som gäller för det allmänna hemvärdet.

Vid skadefall och sjukdom som inträffar under tjänstgöring erhåller hemvärnspersonal ersättning m. m. enligt militärsätningsförordningen (1950: 261), som i princip motsvarar lagen om yrkesskadeförsäkring i civil verksamhet. Vid föreskriven tjänstgöring i utbildningssyfte som omfattar minst fem dagar i följd med minst fem timmar varje dag åtnjuter hemvärnspersonal försäkringsskydd enligt kungörelsen (1963: 243) angående grupplivförsäkring åt värnpliktiga m. fl.

I delbetänkandet Frivilligförsvaret 1 har värnpliktskommittén föresla-

git förbättringar av de förmåner som utgår till annan frivilligpersonal än hemvärnsmän. Kommittén anser att de omständigheter som har utgjort bakgrund till dessa förslag även gäller beträffande hemvärnets personal och pekar därvid på de ökade krav som bör ställas på hemvärnsmännens kompetens och utbildning. Till detta kommer enligt kommittén att frivilliga insatser i princip bör ha samma värde oberoende av de frivilligas kön, placering eller uppgifter inom totalförsvaret. Detta bör enligt kommittén särskilt gälla familje- och efterlevandeskydd. Sådant skydd bör tillkomma all frivillig personal.

Det förmånssystem för hemvärnets personal som värnpliktskommittén föreslår grundas i huvudsak på nuvarande system. Beträffande driftvärnet har några ändringar av förmånsförhållandena i princip inte ansetts påkallade.

Enligt hemvärnskungörelsen kan hemvärnsmän i vissa fall få traktamente vid tjänstgöring i utbildningssyfte. I praktiken har denna förmån kunnat utgå endast under kurser vid hemvärnets stridsskola eftersom annan utbildning normalt omfattar enstaka dag eller del av dag och alltså inte pågår under så lång tid att den ger rätt till traktamente. För personal i övriga frivilligorganisationer har värnpliktskommittén föreslagit att traktamente skall kunna utgå dels vid veckoslutskurser, vilket innebär att rätt till traktamente föreslås uppstå vid tjänstgöring om minst två dagar i följd i stället för som nu minst tre dagar, dels — för viss personal — vid tjänstgöring under enstaka dag. För att hemvärnets personal skall kunna komma i åtnjutande av samma förbättring föreslår kommittén att hemvärnsman i det allmänna hemvärnets under föreskriven årlig utbildning skall kunna få traktamente även om utbildningen endast omfattar enstaka dag. Övrig utbildning anses dock böra pågå under minst två dagar för att rätt till traktamente skall uppstå. Traktamente föreslås utgå oförändrat med tolv kr. för dag som omfattar minst åtta timmars tjänstgöring och bör kunna åtnjutas av samtliga hemvärnsmän oavsett ålder. Beträffande de förmåner som utgår vid hemvärnsmans deltagande i efterspanings-, bevaknings- och handräckningstjänst anser kommittén att nuvarande bestämmelser bör gälla även i fortsättningen.

Värnpliktskommittén har föreslagit att tjänstgöringspremie vid avtalsenlig repetitionsutbildning skall kunna utgå till A- och B-personal i andra frivilliga försvarsorganisationer än hemvärnets. Eftersom hemvärnsmännen enligt kontrakt är skyldiga att i utbildningssyfte fullgöra tjänstgöring som kan jämföras med denna repetitionsutbildning, föreslås även hemvärnsmännen få motsvarande premie. Enligt kommitténs mening skulle detta även stimulera hemvärnsmännen att i större omfattning än nu fullgöra den föreskrivna årliga tjänstgöringsskyldigheten. Tjänstgöringspremie föreslås utgå med 50 kr. till hemvärnsman som under aktuellt utbildningsår har fullgjort 20 timmars föreskriven utbildning. För hemvärnsbefäl som utöver

dess 20 timmar har fullgjort även särskild befälsutbildning om 14 timmar bör premien utgöra 85 kr.

De ökade krav som ett genomförande av värnpliktskommitténs förslag kommer att ställa på främst hemvärnsbefälets utbildning och kompetens bör enligt kommitténs mening motsvaras av förbättringar av förmånsvillkoren på samma sätt som har föreslagits beträffande övriga frivilligorganisationer. Föreslagna utbildningspremier för hemvärdet framgår av följande sammanställning.

| Kurs                                   | Kursen ingår i          | Kurstid i timmar | Premiebelopp kr. <sup>1</sup> |
|----------------------------------------|-------------------------|------------------|-------------------------------|
| Introduktionskurser för hemvärnsbefäl: | Introduktionsutbildning |                  |                               |
| Plutonchef                             |                         | 40 (80)          | 300 (600)                     |
| Adjutant                               |                         | 40               | 300                           |
| Kompanichef                            |                         | 40 (80)          | 300 (600)                     |
| Hemvärnschef                           |                         | 40 (80)          | 300 (600)                     |
| Kretshemvärnschef                      |                         | 40 (80)          | 300 (600)                     |
| Repetitionskurs för hemvärnsbefäl      | Övrig utbildning        | 40               | 300                           |
| Specialkurs                            | Övrig utbildning        | 40               | 300                           |
| Instruktörskurs för utbildning till:   |                         |                  |                               |
| Biträdande hemvärnsinstruktör          |                         | 40               | 300                           |
| Hemvärnsinstruktör                     |                         | 80               | 600                           |

<sup>1</sup> Belopp inom parentes premiebelopp vid kurstid om 80 timmar

Värnpliktskommittén förutsätter att såväl tjänstgöringspremier som utbildningspremier skall vara skattefria.

Kommittén har tidigare föreslagit en väsentligt vidgad rätt till familjebidragsförmåner för annan frivilligpersonal än hemvärnsmän med motiveringen att denna personal frivilligt tas i anspråk för uppgifter som liknar de värnpliktigas och utförs under liknande förhållanden. Detta gäller enligt kommittén även hemvärdets personal. Med hänsyn till att den föreskrivna utbildningen inom hemvärdet regelmässigt förläggs till annan tid än arbetstid och det därigenom inte uppstår någon förlust av inkomst anses behov av familjebidrag föreligga endast i ringa omfattning under s. k. årlig utbildning. Däremot kan ekonomiska omständigheter avhålla vederbörande från att delta i längre kurser. Hemvärnsman i det allmänna hemvärdet bör därför enligt kommitténs mening ha rätt till familjebidrag vid deltagande i utbildning om minst fem dagar i följd.

Beträffande hemvärnsmännens försäkringsskydd anser värnpliktskommittén att deras rätt till grupplivförsäkring bör utvidgas att gälla under all tjänstgöring oberoende av dennas varaktighet samt att den begravningshjälp som enligt värnpliktsavlöningskungörelsen kan utgå till efterlevande

till värnpliktiga bör avse även hemvärnsmän. I likhet med vad kommittén har föreslagit för övriga kategorier frivilligpersonal anses reseförmåner för hemvärnsmän vid in- och utryckning till utbildning i princip böra utgå enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet.

Värnpliktskommittén finner det anmärkningsvärt att hemvärnsman till skillnad från annan frivilligpersonal inte genom någon form av kollektiv olycksfallsförsäkring är ekonomiskt skyddad för följder av olycksfall som inträffar under tjänstgöring. Det skydd som kan erhållas genom tillämpning av militäresättningsförordningen är enligt kommittén ofta otillräckligt. Kommittén förordar därför att alla möjligheter att ge hemvärnsmännen och deras familjer ett ytterligare skydd prövas.

För driftvärnets personal anser värnpliktskommittén att speciella förmåner inte bör utgå, eftersom tjänstgöringen i princip fullgörs under arbetstid. Vid tjänstgöring på fritid bör driftvärnsman dock jämföras med hemvärnsman i det allmänna hemvärdet och i princip åtnjuta motsvarande förmåner. Dessutom bör utbildningspremie kunna utgå även i driftvärdet till personal som genomgår introduktionskurs för befäl och instruktörskurs.

Vid tjänstgöring i utbildningssyfte utanför stationeringsorten får personal i postverkets driftvärn förutom kost och logi även ett visst traktamente. Kommittén anser att ett sådant traktamente bör utgå även till personal vid andra driftvärn.

Som tidigare har nämnts utgår i vissa fall årsarvoden till hemvärnsbefäl. Med hänsyn till omfattningen av det arbete som är förenat med dessa uppdrag anser kommittén det rimligt att vissa arvoden höjs, beträffande kretsvarnschef från 300 kr. till 1 000 kr. för år och beträffande hemvärnschef från 600 respektive 900 kr. till 800 respektive 1 200 kr. för år. Dessutom föreslår kommittén att arvoden om 300 kr. för år skall utgå till ställföreträdande hemvärnschef, hemvärnsinstruktör och ungdomsledare, varvid arvodet till hemvärnsinstruktör skall anses utgöra ersättning för fullgjord instruktörsverksamhet om 15 timmar. För överskjutande tid bör enligt kommittén ersättning utgå enligt de bestämmelser som gäller för övriga instruktörer inom frivillig försvarsutbildning.

Enligt värnpliktskommitténs beräkningar kommer riksstatsanslagen till hemvärdet att behöva ökas med 7 775 000 kr. om här redovisade förslag genomförs. En närmare redovisning av kostnadsberäkningen framgår av följande sammanställning (intagen på s. 54). Sammanställningen redovisar dock inte kostnaderna för en enligt kommittén nödvändig förstärkning av personalresurserna vid försvarsområdesstaberna, hemvärnsstaben och hemvärdets stridsskola i samband med övergång till de nya systemen.

Värnpliktskommittén föreslår att man börjar gå över till det nya utbildningssystemet för hemvärdet den 1 juli 1970. En övergångsperiod om något eller några år anses nödvändig innan systemet kan vara fullt genomfört.

| Anslag                                    | Anvisat<br>1969/70 <sup>1</sup> | Förmåner                                     | Beräknad<br>kostnads-<br>ökning | Förslag<br>till stats-<br>bidrag |
|-------------------------------------------|---------------------------------|----------------------------------------------|---------------------------------|----------------------------------|
| Hemvärnet: Förvaltnings-<br>kostnader     | 3 041 000                       |                                              |                                 |                                  |
|                                           |                                 | Höjda arvoden                                | 345 000                         |                                  |
|                                           |                                 | Nya arvoden                                  | 450 000                         |                                  |
|                                           |                                 | Ersättning till re-<br>kryteringskonsulenter | 100 000                         |                                  |
|                                           |                                 |                                              | 895 000                         | 3 936 000                        |
| Hemvärnet: Övningar                       | 5 000 000                       |                                              |                                 |                                  |
|                                           |                                 | Ökad utbildning                              | 1 500 000                       |                                  |
|                                           |                                 | Traktamenten och<br>resor                    | 1 825 000                       |                                  |
|                                           |                                 | Familjebidrag                                | 100 000                         |                                  |
|                                           |                                 | Premier                                      | 3 455 000                       |                                  |
|                                           |                                 |                                              | 6 880 000                       | 11 880 000                       |
| Hemvärnet: Intendentur-<br>materiel m. m. | 2 000 000                       |                                              |                                 | 2 000 000                        |
| Hemvärnet: Tygmateriel m. m.              | 7 460 000                       |                                              |                                 | 7 460 000                        |
|                                           | <b>17 501 000</b>               |                                              |                                 | <b>25 276 000</b>                |

<sup>1</sup> Inklusive medel anvisade under anslagen Armén; Förband med särskild budget och Marinen; Förband med särskild budget

### Remissyttranden

#### Allmänna synpunkter

Samtliga remissinstanser ansluter sig till principerna i värnpliktskommitténs förslag om hemvärnet. I de enskilda frågorna förekommer dock vissa avvikande meningar.

#### Hemvärnets uppgifter och organisation

Den redogörelse värnpliktskommittén lämnar för hemvärnets nuvarande organisation och verksamhet vitsordas av de myndigheter som har yttrat sig i frågan. Förutvarande *försvarets fabriksverk* framhåller dock att utbildningen inom fabriksverkets driftvärn, till skillnad från vad som är fallet vid de flesta andra driftvärn, sker på deltagarnas fritid. Orsaken härtill är enligt fabriksverket att deltagarna i utbildningen i stor utsträckning är personal som inte utan allvarliga men för produktionen kan frigöras från ordinarie verksamhet. *Rikshemvärnschefen* vill för sin del framhålla hemvärnets fredstida betydelse som en del av kommunernas katastrofberedskap.

Kommitténs uppfattning om den frivilliga rekryteringen till hemvärnet och den särställning inom krigsmakten som hemvärnet till följd härav har, delas av samtliga remissinstanser som har yttrat sig i frågan.

I fråga om de ytterligare uppgifter som enligt värnpliktskommitténs förslag skall kunna åläggas hemvärnet anser *överbefälhavaren*

att behovet av hemvärn för sådana ändamål måste vägas mot tillgången på hemvärn för ordinarie uppgifter. Militärbefälhavare bör enligt överbefälhavarens mening besluta i sådana frågor efter förslag från försvarsrådesbefälhavare. *Rikshemvärnschefen* anför liknande synpunkter i denna fråga och anser beträffande utnyttjande av hemvärnsmän i det fria kriget att sådana insatser i de flesta fall måste bli begränsade till tid och rum med hänsyn till de stora krav som insatserna ställer på personal och enheter. Den målsättning som kommittén anger kan dock enligt rikshemvärnschefen från psykologisk synpunkt vara synnerligen värdefull för hemvärnet.

*Hemvärnets centrala förtroendenämnd* och *Centralförbundet för befälsutbildning* anser att frågan om hemvärnets ställning inom krigsmakten bör prövas ingående. Enligt centralförbundet bör man i samband därmed även överväga att ge alla frivilliga försvarsorganisationer en gemensam företrädare — en frivilliginspektör — inom högkvarteret. Eventuellt kan rikshemvärnschefen efter förstärkning av hemvärnsstaben fungera som en sådan. *Rikshemvärnschefen* vill inte motsätta sig en prövning av hemvärnets ställning inom krigsmakten. *Överbefälhavaren* och övriga remissinstanser som har yttrat sig i frågan anser att nuvarande organisation och lydnadsförhållanden i stort sett är lämpliga och bör bestå även i framtiden.

Förslaget att Kungl. Maj:t skall kunna ålägga statliga myndigheter och företag att inrätta driftvärn stöds av samtliga remissinstanser som har yttrat sig i frågan. Förutvarande *försvarets fabriksverk* finner det dock önskvärt att sådant beslut fattas först efter hörande av vederbörande myndighet eller verk.

Den av värnpliktskommittén förordade översynen av indelningen i hemvärnsområden och hemvärnskretsar bör enligt *Svenska röda korset* ske med stor varsamhet. *Rikshemvärnschefen* pekar på att denna indelning redan nu är föremål för en fortlöpande översyn varvid de av kommittén påtalade förhållandena beaktas. Någon allmän översyn anses därför inte behövas. Denna uppfattning delas av *Hemvärnets centrala förtroendenämnd*.

#### Behovet av hemvärn

Värnpliktskommitténs beräkning av det framtida behovet av hemvärn ifrågasätts av *civilbefälhavaren i Södra civilområdet* med motiveringen att det kan diskuteras om hemvärnet skall dimensioneras eller ges uppgifter för ett föga sannolikt — om än möjligt — anfall mot Sverige, där förvarningstiden är så kort att hemvärnet och förband som ännu inte har mobiliserats får ta »första stöten». Detta gäller särskilt vid konkurrens om personal mellan olika totalförsvarsgrenar.

*Civilförsvarsstyrelsen* anser att hemvärnets behov av personal inom olika regioner bör preciseras så snart som möjligt för att ge möjlighet till en ra-

tionell personalplanering inom totalförsvarets civila sektor. Målet för rekrytering på frivillighetens väg bör enligt styrelsen inte sättas högre än som är rimligt med hänsyn till andra intressenters behov av personal.

#### Rekrytering av frivilliga hemvärnsmän

Värnpliktskommitténs förslag till generella åtgärder för att förbättra rekryteringen av frivilliga hemvärnsmän biträds av det stora flertalet remissinstanser. *Statens järnvägar* och *Sydsvenska Kraft AB* är dock tveksamma om möjligheterna att beträffande driftvärdet över huvud taget uppnå önskat resultat härvidlag. *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* understryker att den intensifierade upplysningsverksamhet som kommittén föreslår bör avse alla delar av totalförsvaret. *Svenska arbetsgivareföreningen* framhåller att de för rekryteringen ansvariga så tidigt som möjligt bör ta kontakt med vederbörande företagsledning om företagets medverkan är önskvärd i samband med en rekryteringskampanj.

Samtliga remissinstanser som har yttrat sig i frågan vitsordar vikten av att hemvärdet tillförs modern utrustning och understryker den rekryteringsfrämjande effekten härav. Enligt *rikshemvärnschefen* bör en utökad anskaffning främst inriktas på beklädnadspersedlar av olika slag samt närpansarvärnsvapen.

*Chefen för armén* uppger att han avser att närmare undersöka hur hemvärnets personal och övrig avtalsbunden personal skall kunna få bättre fältutrustning och uniformer för utbildning.

*Arbetsmarknadsstyrelsen* säger sig vilja undersöka möjligheterna att utöka den information om totalförsvaret som lämnas inför utträde ur värnpliktsåldern. *Civilförsvarsstyrelsen* framhåller att denna information bör präglas av största möjliga objektivitet. Båda dessa myndigheter påpekar dessutom att antalet värnpliktiga i aktuell ålder under de närmaste åren kommer att minska. Värnpliktskommitténs uppfattning om vikten av att minska behovet av rekrytering till hemvärdet genom att minska antalet avgångar accentueras därför ytterligare.

Värnpliktskommitténs förslag att hemvärdet skall ges tillfälle att rekrytera bland värnpliktiga som ställs till civila myndigheters förfogande för krigsplacering innan fördelning sker inom totalförsvaret i övrigt avstyrks av *civilförsvarsstyrelsen* med motivering att rekryteringsunderlaget även för det civila försvaret är underdimensionerat. Samtliga remissinstanser som har yttrat sig i frågan delar kommitténs uppfattning att värnpliktiga som efter frivilligt åtagande har krigsplacerats i hemvärdet skall vara befriade från eventuellt återstående tjänstgöringsskyldighet enligt värnpliktslagen.

Värnpliktskommitténs förslag om försöksvis anställning av rekryteringskonsulenter stöds av *överbefälhavaren, chefen för*

*armén, rikshemvärnschefen, Centralförbundet för befälsutbildning, Svenska röda korset, Hemvärnets centrala förtroendenämnd och Hemvärnsbefälets riksförbund.* Överbefälhavaren och Hemvärnets centrala förtroendenämnd anser att konsulenterna bör placeras enligt arméchefens och rikshemvärnschefens bestämmande. Dessa myndigheter anser att konsulenterna bör placeras vid hemvärnsstaben, Stockholms försvarsområdesstab och Övre Norrlands militärområdesstab. *Hemvärnsbefälets riksförbund* vill för sin del förorda att fyra konsulenter anställs, varvid tre bör placeras vid försvarsområdesstaber med anknytning till storstadsregionerna. *Centralförbundet för befälsutbildning* och *Svenska röda korset* hävdar med stöd från *överbefälhavaren* att de föreslagna rekryteringskonsulenternas arbete bör avse rekryteringen till samtliga frivilliga försvarsorganisationer. *Försvarets rationaliseringsinstitut* anser att värningskampanjer ofta leder till registrering av personer som lätt tröttnar och lämnar verksamheten. Institutet tvekar därför om värdet av rekryteringskonsulenter. Om det skulle bedömas angeläget att införa sådana konsulenter i organisationen anser institutet att dessa bör placeras i försvarsområdesstaber och utgöras av pensionerade officerare eller underofficerare i arvdestjänst. Kostnaden för tre sådana beräknar institutet till hälften av vad kommittén uppger. Även *försvarets civilförvaltning* ifrågasätter lämpligheten av att anställa rekryteringskonsulenter. Enligt civilförvaltningen förefaller det mera ändamålsenligt att ställa medel för rekryteringsverksamhet till försvars- eller arméstabschefens förfogande för att utnyttjas i samråd med rikshemvärnschefen. Därvid skulle personer med kunskap om modern informationsteknik i mån av behov kunna anlitas och en samordning kunna ske mellan hemvärdet och frivilligorganisationerna i fråga om rekryteringsverksamheten.

*Chefen för armén* hävdar att försvarsområdesbefälhavarna bör samarbeta med värnpliktskontoren för att få uppgift om personal som är lämplig för aktiva uppsökande rekryteringsåtgärder. *Civilförsvarsstyrelsen* anser att hemvärnets rekrytering skulle gagnas om dessa uppgifter även avser personal som har tilldelats annan totalförsvarsmyndighet men bedöms kunna förena beredskapstjänst i denna myndighet med tjänst som frivillig hemvärnsman. Liknande synpunkter framförs av *civilbefälhavaren i Södra civilområdet*. *Civilförsvarsstyrelsen* framhåller dock att bestämmelser om möjligheter att förena olika slag av beredskapstjänst i så fall bör utfärdas.

Om de av värnpliktskommittén föreslagna åtgärderna för att förbättra rekryteringen inte ger önskat resultat anser *försvarets rationaliseringsinstitut* att man bör pröva möjligheten att erbjuda grundutbildade värnpliktiga över 35 år att slippa återstående repetitionsövning mot att de frivilligt ansluter sig till hemvärdet och genomför kontraktsenlig tjänstgöring.

**Utbildning av frivilliga hemvärnsmän**

Den av värnpliktskommittén föreslagna utbildningen av frivilliga hemvärnsmän möter inga principiella invändningar från remissmyndigheternas sida. *Överbefälhavaren* anser att förslagen är väl avvägda och får därvid stöd av *rikshemvärnschefen*, *Hemvärnets centrala förtroendenämnd* och *Hemvärnsbefälets riksförbund*. *Svenska röda korset* anser dock att kommittén inte i erforderlig grad har berört behovet av sjukvårdsutbildning och utbildning i internationella konventioner. *Civilbefälhavaren i Nedre Norrlands civilområde* anser att utbildningen av befäl bör breddas till att avse även utbildning i civil försvarsverksamhet.

Beträffande utbildningen inom driftvärnet anför *postverket*, *televerket* och *statens järnvägar* att den föreslagna driftvärnsledarkursen vid hemvärnets stridsskola lämpligen bör anordnas i vederbörande verks egen regi. *Statens vattenfallsverk* anser att ökad driftvärnsutbildning vid verket inte är möjlig på grund av de fortlöpande rationaliseringarna vid verkets anläggningar. Verket anser dessutom i likhet med *televerket* att myndigheten själv bör fastställa utbildningens omfattning — enligt vattenfallsverket i samråd mellan försvarsområdesbefälhavare och vederbörande driftvärnschef.

**Utbildning av värnpliktiga hemvärnsmän**

Remissinstanserna vitsordar över lag behovet av ökad utbildning för de värnpliktiga hemvärnsmännen men är tveksamma beträffande möjligheterna att i önskvärd omfattning stimulera de uppskovsvärnpliktiga till frivillig utbildning. *Överbefälhavaren* anser dock att det föreslagna systemet bör prövas men att man bör överväga någon form av obligatorium om resultat inte blir tillfredsställande. Även *rikshemvärnschefen* är osäker om kommitténs förslag kommer att ge avsedd effekt och framhåller dessutom att den föreslagna obligatoriska utbildningen för uppskovsvärnpliktiga på grund av kostnaderna och belastningen på utbildningsorganisationen f. n. inte torde kunna genomföras. Med hänsyn härtill anser *rikshemvärnschefen* att ett system med mönstringsövning en dag vart fjärde år för vissa uppskovsvärnpliktiga bör undersökas närmare. Denna lösning förordar även *postverket*.

*Svenska arbetsgivareföreningen* finner det inte oskäligt att berörd personal åläggs samma utbildning som krävs av frivilliga hemvärnsmän men anser att utbildningen till en början bör begränsas till vart tredje eller fjärde år. *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* anser att obligatorisk utbildning kan försvåra rekryteringen till andra delar av totalförsvaret, medan *civilförsvarsstyrelsen*, *statens järnvägar* och *statens vägverk* menar att ökad utbildning inte kan uppnås utan att någon form av obligatorium införs enligt de riktlinjer som kommittén föreslår. *Civilförsvarssty-*

relsen förutsätter dock att civilförsvarets uppskovsvärnpliktiga inte räknas in i berörd personal.

*Sydsvenska Kraft AB* anser att det vore olyckligt för den frivilliga rekryteringen att vid en eventuell obligatorisk utbildning av uppskovsvärnpliktiga utbilda dessa tillsammans med frivilliga hemvärnsmän. Bolaget anser att sådan utbildning bör ske i militär regi enligt samma grunder som all annan obligatorisk utbildning inom krigsmakten. Härav föranledda kostnader bör helt gäldas av krigsmaktens ordinarie anslag.

#### Ungdomsutbildningen inom hemvärdnet

Vad värnpliktskommittén anför om ungdomsutbildningen inom hemvärdnet biträds helt av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan. *Rikshemvärnsschefen* ifrågasätter dock om inte möjligheterna till samordning mellan hemvärnets ungdomsverksamhet och den ordinarie värnpliktsutbildningen bör undersökas. *Överbefälhavaren* säger sig komma att utarbeta de särskilda föreskrifter om samordningen mellan hemvärnets och övriga frivilliga försvarsorganisationers ungdomsverksamhet som kan komma att behövas.

#### Förmåner till hemvärnsmän

Den föreslagna förbättringen av förmånssystemet inom hemvärdnet betecknas av *försvarets civilförvaltning* som ändamålsenlig och synnerligen angelägen. *Rikshemvärnsschefen* bedömer att den kommer att stimulera rekrytering och övningsverksamhet. Även de övriga remissinstanser som har yttrat sig om förmånssystemet tillstyrker i allt väsentligt de föreslagna förbättringarna. I fråga om detaljerna förekommer dock vissa avvikande uppfattningar. *Försvarets rationaliseringsinstitut* anser att kommittén inte tillräckligt har beaktat de administrativa konsekvenserna av sitt förslag och menar att det finns skäl att pröva möjligheterna till en förenkling av rutinerna, t. ex. genom att föra samman utbetalningarna i lämpliga terminer.

*Rikshemvärnsschefen* anser att kommitténs förslag att traktamente skall kunna utgå till hemvärnsmän i allmänna hemvärdnet under föreskriven utbildning som omfattar enstaka dag om minst åtta timmar kan ge upphov till ett överdrivet timräkande, eftersom många endagsövningar hittills har omfattat endast fem—sex timmar. Förslaget anses dessutom föranleda ökat administrativt arbete. *Rikshemvärnsschefen* föreslår därför att detta traktamente skall slopas och förordar i stället att den föreslagna årliga tjänstgöringspremien för fullgjorda 20 respektive 34 timmar höjs till 75 respektive 110 kr., vilket motsvarar de av kommittén föreslagna premierna ökade med två dagtraktamenten. Någon kostnadsökning beräknas inte uppstå därigenom. *Civilbefälhavaren i Södra civilområdet* anser att traktamente alltid

bör utgå vid utbildning, inklusive specialutbildning, även om den omfattar enstaka dag.

De föreslagna utbildningspremierna för allmänna hemvärnet har inte föranlett någon erinran från remissinstansernas sida. *Svenska röda korset* och *Riksförbundet Sveriges lottakårer* anser dock att de utbildningspremier som värnpliktskommittén tidigare har föreslagit beträffande övriga frivilligorganisationer bör höjas så att de kommer i nivå med vad som nu föreslås beträffande hemvärnet.

Kommitténs förslag att rätt till familjebidrag bör komma i fråga endast vid deltagande i övningar om minst fem dagar biträds av *försvarets civilförvaltning* som hävdar att familjebidragssystemet inte är avpassat för korttidstjänstgöring och att det därför från praktisk synpunkt är angeläget att sådant bidrag inte utgår för tjänstgöring under en eller ett par dagar. *Rikshemvärnschefen* påpekar att kommittén tidigare har föreslagit att familjebidrag skall kunna utgå till personal som deltar i föreskriven repetitionsutbildning för B-personal oberoende av utbildningens längd. Eftersom viss B-personal tjänstgör i hemvärnet i samband med sådan utbildning kommer olikheter i rätten till familjebidrag att uppstå. Rikshemvärnschefen anser att all personal som tjänstgör inom hemvärnet skall ha lika rätt till denna förmån. Kommitténs förslag beträffande hemvärnsmän bör därvid tjäna som förebild.

Beträffande hemvärnsmännens försäkringsskydd vitsordar bl. a. *rikshemvärnschefen*, *försvarets civilförvaltning*, *civilbefälhavaren i Södra civilområdet*, *Hemvärnets centrala förtroendenämnd* och *Hemvärnsbefälets riksförbund* behovet av ett ökat skydd i form av olycksfallsförsäkring. Det stora flertalet remissinstanser anser att detta skydd bör kompletteras efter samma grunder som för värnpliktig personal.

I fråga om arvoden för uppdrag inom hemvärnet anser *rikshemvärnschefen* att ett mindre arvode bör övervägas även till kretshemvärnschefs ställföreträdare och adjutant. Däremot bör det föreslagna arvodet till hemvärnsinstruktör enligt rikshemvärnschefens mening slopas eftersom det inte är motiverat att ersättning för 15 timmars instruktörsverksamhet skall utgå med ett belopp som motsvarar en ersättning av 20 kr. för timme medan tjänstgöring därutöver skall ersättas enligt de normer som gäller för övriga instruktörer inom de frivilliga försvarsorganisationerna, f. n. 22 kr. för timme. Rikshemvärnschefen föreslår därför att hemvärnsinstruktörernas ersättning helt regleras enligt dessa normer. *Centralförbundet för befälsutbildning* framhåller att arvode bör utgå även till förbundets ungdomsledare och anser i likhet med *Svenska röda korset* och *Riksförbundet Sveriges lottakårer* att de funktionärsarvoden som tidigare har föreslagits för dessa organisationer skall höjas till paritet med vad som nu föreslås beträffande hemvärnet.

Värnpliktskommitténs uppfattning om förmåner till drift-

värnspersonal biträds av *postverket* och *televerket*, även om televerket vill förorda att tjänstgöringen i driftvärnet helt skall jämföras med ordinarie tjänstgöring varvid ekonomiska förmåner, inklusive kostnadsersättningsförmåner enligt allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän och allmänt resereglemente, bör utgå utan inskränkning. *Statens järnvägar* anser att det föreslagna traktamentet till personal i driftvärnet bör föreskrivas i vederbörlig författning.

*Statens vattenfallsverk*, som också ansluter sig till förslaget om traktamente, anser att kostnaden för detta bör betalas från fjärde huvudtiteln. Vattenfallsverket anser dessutom att de föreslagna utbildningspremierna inom det allmänna hemvärnets område bör kunna utgå även till driftvärnets personal. Förutvarande *försvarets fabriksverk* menar att kostnader för traktamenten och premier inte skall belasta fabriksverkets produkter och förutsätter därför att dessa förmåner betalas från hemvärnets anslag till övningar. *Sydsvenska Kraft AB* anser att en särskild utredning bör undersöka om de ökade kostnader som ett genomförande av kommitténs förslag för med sig skall bestridas helt eller delvis av medel som står till rikshemvärnschefens förfogande. *Televerket* anser att driftvärnsverksamheten vid statliga verk helt bör bekostas av medel som anvisas av vederbörligt verk. Frågan om vem som skall betala totalförsvarsinriktade prestationer i övrigt bör prövas särskilt.

#### Personalförstärkningar m. m.

*Hemvärnsbefälets riksförbund* och *rikshemvärnschefen* anser att en förstärkning av personalresurserna vid försvarsområdesstaberna, hemvärnsstaben och hemvärnets stridsskola är en avgörande förutsättning för genomförande av kommitténs förslag. Rikshemvärnschefen föreslår att två arvdestjänster för pensionerad officer skall tillkomma vid hemvärnsstaben samt en arvdestjänst för pensionerad officer och en tjänst för biträde vid hemvärnets stridsskola. Dessutom bör enligt rikshemvärnschefens mening tio av de arvdestjänster för hemvärnsinstruktörer med placering vid försvarsområdesstaberna som militära tjänstgöringsåldersutredningen har föreslagit i sitt betänkande (SOU 1969:33) inrättas utan att beslut med anledning av betänkandet i övrigt avvaktas. Kostnaderna för de tjänster som föreslås vid hemvärnsstaben och hemvärnets stridsskola kan enligt rikshemvärnschefens mening rymmas inom den medelsram som kommittén har angett, medan kostnaderna för hemvärnsinstruktörerna bör bestridas från medel som avses för frivillig tjänstgöring inom armén.

De av rikshemvärnschefen föreslagna personalförstärkningarna biträds av *överbefälhavaren*, *chefen för armén*, *Hemvärnets centrala förtroendekommitté* och *Statstjänstemännens riksförbund*. Även *försvarets rationaliseringsinstitut* stöder förslaget såvitt avser hemvärnsstaben och hemvärnets stridsskola. Beträffande förstärkning av försvarsområdesstaberna påpekar

institutet att försök pågår beträffande samordning av stabs- och förvaltningstjänsten vid försvarsområdesstab och regementssstab. Beslut i denna fråga anses därför böra anstå till dess erfarenhet vunnits från försöken. Institutet kan däremot tänka sig att några av de officerare som kommanderas till hemvärnets stridsskola byts ut mot arvodestjänster för truppförvaltare, vilket skulle förbättra utbildningsläget vid berörda truppförband.

*Chefen för armén* anmäler behov av en ny tjänst för officer i arvodestjänst vid arméstaben med anledning av de ytterligare uppgifter som kommitténs förslag innebär och får härvid stöd av *överbefälhavaren*. Denne säger sig även ha för avsikt att beakta behovet av organisationsförstärkningar vid militär- och försvarsområdesstaberna vid pågående och kommande översyner av organisationen.

*Försvarets civilförvaltning* förutsätter att kostnaderna för personalförstärkningar åtminstone till viss del skall rymmas inom de medel som kommittén har beräknat för hemvärnets verksamhet.

#### **Ekonomiska konsekvenser av värnpliktskommitténs förslag m. m.**

*Chefen för armén* anser att kostnaderna för att genomföra kommitténs förslag blir högre än kommittén har beräknat och pekar även på förekomsten av s. k. dolda kostnader. Dessa senare beräknas av *försvarets rationaliseringsinstitut* uppgå till minst 6,5 milj. kr. för år när förslaget är helt genomfört. *Chefen för armén* anser att dessa dolda kostnader kan rymmas inom arméns ordinarie medelsram. De särskilda merkostnaderna för hemvärdet anser han dock böra falla utanför arméns delram, medan *överbefälhavaren* anser att medel bör tillföras utanför det militära försvarets ram.

Den föreslagna övergångstiden om något eller några år bedöms av remissinstanserna i stort vara lämplig. *Försvarets rationaliseringsinstitut* vill dock förordna en övergångstid av fem år. *Överbefälhavaren* anser att föreslagna förmåner skall utgå i full utsträckning redan under första året medan utbildningssystemet bör genomföras under en treårig uppbyggnadsperiod. Enligt överbefälhavarens mening bör därför hemvärnets anslag för budgetåret 1970/71 tillföras 5,5 milj. kr., för budgetåret 1971/72 6 570 000 kr. och för budgetåret 1972/73 7 780 000 kr.

#### **Departementschefen**

Hemvärdet som indelas i allmänt hemvärn och driftvärn är en del av armén och leds under chefen för armén av rikshemvärnschefen med hemvärnsstaben. På regional nivå leds det allmänna hemvärdet av militärbefälhavare och försvarsområdesbefälhavare och är organiserat i hemvärnskretsar och hemvärnsområden. Driftvärn finns inrättat vid vissa verk och större företag varvid organisation och befälslinjer i regel ansluter sig till verkets eller företagets ordinarie organisation. Vid beredskap och krig

har det allmänna hemvärnet till främsta uppgift att verka för hemortens och arbetsplatsens omedelbara skydd, medan driftvärnet får användas endast för skydd av företagets verksamhet och anläggningar.

Hemvärnsmännen som till övervägande delen utgörs av personal över värnpliktsåldern rekryteras på frivillig väg och förbinder sig vid inträdet i hemvärnet att delta i hemvärnets utbildning under minst 20 och högst 50 timmar för år. Vid bl. a. kurser utanför hemorten åtnjuter hemvärnsmännen vissa traktaments- och reseförmåner samt fri inkvartering och förplägnad. Inom driftvärnet fullgörs tjänstgöringen normalt under ordinarie arbetstid, varvid oavkortad lön utgår till deltagarna.

Under beredskap och krig är värnpliktiga som har erhållit uppskov skyldiga att tjänstgöra i hemvärnet.

I riksstaten för innevarande budgetår har anvisats 16 785 000 kr. under anslag till hemvärnet. Dessutom har vissa medel anvisats under anslagen Armén: Förband med särskild budget och Marinen: Förband med särskild budget.

Värnpliktskommittén behandlar i betänkandet Frivilligförsvaret 2 (SOU 1969: 40) verksamheten inom hemvärnet. Kommittén föreslår bl. a. ett ändrat utbildningssystem inom hemvärnet och förbättrade förmåner till hemvärnets personal. Dessutom föreslås vissa åtgärder för att förbättra rekryteringen. Vid remissbehandlingen har kommitténs förslag i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Även jag anser att förslagen i allt väsentligt är väl ägnade att läggas till grund för utformningen av hemvärnets framtida verksamhet.

Det frivilliga hemvärnet med sin personalstyrka av ca 90 000 man utgör en betydelsefull del av krigsmakten. Dessutom bidrar hemvärnet genom sin spridning över hela landet och sin förankring i alla delar av samhället i hög grad till att upplysning om totalförsvaret sprids och att försvarsviljan upprätthålls. Jag delar värnpliktskommitténs mening att den frivilliga rekryteringen till hemvärnet under fred och hemvärnets därav betingade särställning inom krigsmakten bör bevaras så långt det är möjligt. Jag biträder även i övrigt kommitténs uppfattning att grunderna för hemvärnets verksamhet i princip bör behållas oförändrade.

Beträffande hemvärnets uppgifter föreslår värnpliktskommittén att förband ur allmänna hemvärnet i ett kupp- och mobiliseringsskede skall kunna användas för vissa andra ändamål än direkta försvars- och bevakningsuppgifter. Dessa särskilda uppgifter kan enligt kommittén vara lika betydelsefulla för att säkerställa en snabb mobilisering och därmed sammanhängande verksamhet som de rena bevaknings- och stridsuppgifterna. Jag delar kommitténs mening härvidlag. Det bör ankomma på militärbefälhavarna att inom ramen för tillgängliga hemvärnsförband fördela de ytterligare uppgifter av kortvarig natur som kan komma i fråga. Jag vill dock betona att hemvärnsförbanden inte skall kunna användas som arbetstrupp.

I likhet med värnpliktskommittén anser jag att hemvärnets nuvarande organisation och lydnadsförhållanden i stort är lämpliga. Jag är därför inte f. n. beredd att tillstyrka den översyn av hemvärnets ställning inom krigsmakten som har föreslagits av några remissinstanser. Liksom rikshemvärnschefen anser jag vidare att någon allmän översyn av indelningen i hemvärnsområden och hemvärnskretsar inte är nödvändig. Jag utgår då från att man vid den fortlöpande översyn som sker beaktar även de faktorer som kommittén anser motivera en sådan översyn. Jag delar däremot kommitténs uppfattning att Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att ålägga statlig myndighet att organisera driftvärn om detta anses värdefullt från totalförsvarssynpunkt.

Jag vill framhålla betydelsen av att den frivilliga rekryteringen till hemvärdnet förbättras och anser att värnpliktskommitténs förslag i detta avseende i huvudsak bör genomföras. De föreslagna generella rekryteringsstimulerande åtgärderna — ökad upplysning m. m. — bör som kommittén framhåller genomföras i samarbete med övriga frivilliga försvarsorganisationer. Den förbättrade information inför utträdet ur värnpliktsåldern som kommittén föreslår, måste enligt min mening avse samtliga totalförsvarsorganisationer. Hemvärdnet bör med hänsyn till dessa organisationers behov av personal inte ges något företräde härvidlag. Jag kan dock tillstyrka värnpliktskommitténs förslag att hemvärdnet bör ges tillfälle att rekrytera bland värnpliktiga som kan ställas till civila totalförsvarsorganisationers förfogande innan krigsplacering hos dessa sker. I detta fall berörs nämligen personal som tillhör krigsmakten och hemvärdnet bör därför ges företräde framför de civila organisationerna. Rekryteringen får dock från hemvärnets sida inte bedrivas på sådant sätt att de civila organisationernas rekrytering av personal med speciella kvalifikationer, t. ex. för civiltförsvarets undsättningskårer, försvåras. De värnpliktiga som efter frivilligt åtagande krigsplaceras i hemvärdnet och deltar i hemvärnets utbildning bör i enlighet med kommitténs förslag inte kallas in till eventuellt återstående fredstjänstgöring enligt värnpliktslagen.

Jag delar värnpliktskommitténs uppfattning att alla som har intresse och tillräckliga kvalifikationer för hemvärnets verksamhet bör ha möjlighet att ansluta sig till hemvärdnet. Någon begränsning i hemvärnets personalstyrka bör därför i fortsättningen inte finnas. Den nuvarande högsta tillåtna personalstyrkan om 100 000 man bör ses som en rekommendation om det antal frivilliga hemvärnsmän som i krig kan disponeras i hemvärnsförbanden.

Jag kan inte tillstyrka värnpliktskommitténs förslag att inrätta speciella tjänster för rekryteringskonsulenter. I stället bör medel ställas till rikshemvärnschefens förfogande för att i samverkan med övriga frivilliga försvarsorganisationer användas för rekryteringsstimulerande åtgärder.

Värnpliktskommittén och remissinstanserna understryker vikten av att

hemvärnet tillförs bättre utrustning och påpekar även den rekryteringsstimulerande effekten härav. Också jag tillmäter i och för sig utrustningsfrågan stor betydelse i detta hänseende. Jag vill dock å andra sidan understryka att det med hänsyn till hemvärnets uppgifter inom totalförsvaret ter sig naturligt att hemvärnets behov av utrustning i första hand tillgodoses genom att det tillförs materiel som till följd av ersättningsanskaffning har blivit övertalig inom krigsmakten.

Om det skulle visa sig att den frivilliga rekryteringen till hemvärnet inte blir tillräcklig för att tillgodose behovet av hemvärn, anser värnpliktskommittén att det kan bli nödvändigt att med stöd av värnpliktslagen införa obligatorisk hemvärnsutbildning. Enligt min mening skulle det vara olyckligt om hemvärnets karaktär av en i fred helt frivillig försvarsorganisation på detta sätt ändrades. Man bör i ett sådant läge i första hand överväga att i ökad omfattning erbjuda värnpliktiga över 35 år att bli hemvärnsmän.

Jag har inte något att erinra mot värnpliktskommitténs förslag beträffande utbildningen inom hemvärnet utan anser liksom remissinstanserna att förslaget i stort är lämpligt som grund för den framtida hemvärnsutbildningen. De föreslagna kraven på viss föregående utbildning för antagning och förordnande inom hemvärnet bör med hänsyn till hemvärnets speciella karaktär ses som riktlinjer. Vid den slutliga utformningen av hemvärnets utbildningssystem bör möjligheterna till samordning med andra frivilliga försvarsorganisationer särskilt beaktas. Jag förutsätter vidare att frågan uppmärksammas vid pågående försök att samordna verksamheten vid försvarsområden och förband.

Värnpliktskommittén anser att det värnpliktiga hemvärnet, dvs. de uppskovsvärnpliktiga som vid beredskap och krig är skyldiga att tjänstgöra i hemvärnet, f. n. inte har tillräcklig utbildning för att lösa sina uppgifter i krig. Jag delar helt kommitténs och remissinstansernas uppfattning om behovet av ökad utbildning för denna kategori och anser i likhet med kommittén att de uppskovsvärnpliktiga bör stimuleras till ökat deltagande i den frivilliga hemvärnsutbildningen. Om önskat resultat inte uppnås kan det bli nödvändigt att överväga om särskilda åtgärder behöver vidtas för att tillgodose detta utbildningsbehov.

Beträffande ungdomsverksamheten inom hemvärnet delar jag i stort värnpliktskommitténs uppfattning. Jag finner det också angeläget att slå fast att inga som helst rekryteringsåtgärder bör få riktas mot ungdomar som ännu inte har uppnått den ålder då rekrytering får ske — det är de fyller 15 år — och att stridsutbildning inte bör få förekomma förrän det år vederbörande fyller 16 år.

Jag kan i likhet med remissinstanserna helt ansluta mig till värnpliktskommitténs uppfattning att uppgifter inom frivilligt försvarsarbete bör tillmätas samma värde oberoende av ålder, kön eller ställning inom respektive

5 — *Bihang till riksdagens protokoll 1970. 1 saml. Nr 18*

organisation och biträder mot den bakgrunden i stort kommitténs synpunkter beträffande hemvärnets förmånssystem.

Till hemvärnsman i det allmänna hemvärdet bör under föreskriven tjänstgöring, som omfattar minst sex timmar för dag, utgå traktamente med tolv kr. för dag. Övrig tjänstgöring bör omfatta minst två dagar om sex timmars tjänstgöring varje dag för att rätt till traktamente skall uppstå. I likhet med värnpliktskommittén anser jag att de förmåner som utgår vid hemvärnsmans deltagande i efterspanings-, bevaknings- och handräcknings-tjänst i fortsättningen bör utgå oförändrade. Jag delar även kommitténs uppfattning om tjänstgöringspremie till hemvärnsmän i det allmänna hemvärdet. Premie bör sålunda utgå med 50 kr. till hemvärnsman som under året har fullgjort den föreskrivna utbildningen om 20 timmar. För hemvärnsbefäl som utöver dessa 20 timmar har fullgjort även särskild befälsutbildning bör tjänstgöringspremien utgöra 85 kr. Jag biträder också kommitténs förslag beträffande utbildningspremier. Till hemvärnsmän i det allmänna hemvärdet bör premie alltså utgå efter genomgångna kurser av de slag kommittén anger. Utbildningspremie bör utgå med 300 kr. vid en kurslängd av 40 timmar och 600 kr. vid en kurslängd av 80 timmar. Efter samråd med chefen för finansdepartementet finner jag, i likhet med kommittén att såväl tjänstgöringspremier som utbildningspremier bör vara undantagna från beskattning.

Jag tillstyrker kommitténs förslag att hemvärnsmän i det allmänna hemvärdet vid deltagande i utbildning som omfattar minst fem dagar i följd skall ha rätt till samma familjebidragsförmåner som de värnpliktiga och att de vid all tjänstgöring skall omfattas av den grupplivförsäkring som gäller för värnpliktiga m. fl. Avlider hemvärnsman under tjänstgöring bör hans efterlevande även ha rätt till den begravningshjälp som enligt värnpliktsavlöningskungörelsen kan utgå till efterlevande till värnpliktiga. Liksom kommittén anser jag vidare att reseförmåner för hemvärnsmän i princip bör utgå enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet.

Jag delar värnpliktskommitténs uppfattning att speciella förmåner inte bör utgå till driftvärdets personal eftersom denna personal i princip fullgör sin tjänstgöring under arbetstid. Däremot bör som kommittén föreslår traktamentsförmåner motsvarande dem som gäller för personal i det allmänna hemvärdet i princip utgå när tjänstgöringen fullgörs på fritid. Till driftvärnspersonal som genomgår introduktionskurs för befäl och instruktörskurs bör dessutom utbildningspremie kunna utgå.

Vissa remissinstanser har ifrågasatt om kostnaderna för driftvärdet även i fortsättningen bör bestridas av respektive verk eller företag. Jag kan inte finna annat än att den kostnadsfördelning som f. n. gäller och som i stort innebär att medel under hemvärdets riksstatsanslag utnyttjas för att bestrida kostnader för förplägnad, inkvartering och resor för driftvärdets personal bör gälla även i fortsättningen. Kostnaderna för utbildningspremier

och de traktamentsförmåner som enligt vad jag här har förordat i vissa fall skall kunna utgå vid tjänstgöring i driftvärnet bör alltså bekostas av respektive verk eller företag i likhet med vad som gäller beträffande andra kostnader av totalförsvarskaraktär.

Jag tillstyrker de av värnpliktskommittén föreslagna höjningarna av nuvarande årsarvoden till visst hemvärnsbefäl. Arvodet till kretshemvärnschef bör alltså höjas från 300 till 1 000 kr. för år och till hemvärnschef från 600 respektive 900 till 800 respektive 1 200 kr. för år. Jag tillstyrker vidare de nya arvoden om 300 kr. för år som föreslås för ställföreträdande hemvärnschef och ungdomsledare. Däremot bör ersättning till hemvärnsinstruktörer utgå enligt samma grunder som gäller övrig instruktörsverksamhet inom frivilligförsvaret. Något särskilt arvode till instruktörer bör därför inte utgå.

Värnpliktskommittén finner det anmärkningsvärt att hemvärnsmännen inte har någon form av olycksfallsförsäkring utöver det skydd som de får genom tillämpning av militärsättningsförfordningen, vilket enligt kommittén ofta är otillräckligt. De remissinstanser som har yttrat sig i frågan vitsordar behovet av ett ökat olycksfallsskydd och anser att detta bör utformas enligt samma riktlinjer som gäller för de värnpliktiga. Jag är väl medveten om behovet av ett ökat olycksfallsskydd för hemvärnets personal och anser därför att medel bör beräknas för att täcka kostnaden för en kollektiv olycksfallsförsäkring med i stort samma skydd som f. n. gäller för värnpliktig personal. Denna olycksfallsförsäkring bör samordnas med motsvarande försäkring beträffande personal i övriga frivilliga försvarsorganisationer och avse skadefall som inträffar under tjänstgöring i hemvärnet eller vid deltagande i kurser, övningar, sammankomster och tävlingar som anordnas i hemvärnets regi. Enligt vad jag har inhämtat torde årspremien för ett sådant kollektivt försäkringsskydd inte överstiga två kr. för person som omfattas av försäkringen.

De föreslagna förbättringarna i fråga om hemvärnspersonalens möjligheter att få familjebidrag och bättre grupplivförsäkringsskydd kräver ändringar i familjebidragskungörelsen (1946: 101) och kungörelsen (1963: 243) angående grupplivförsäkring åt värnpliktiga m. fl. medan förslaget att tjänstgörings- och utbildningspremierna skall vara undantagna från beskattning medför ändring av punkt 6 i anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen (1928: 370). Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t erforderliga ändringar i familjebidragskungörelsen och kungörelsen angående grupplivförsäkring åt värnpliktiga m. fl. Frågan om ändring i kommunalskattelagen kommer i annat sammanhang att anmälas av chefen för finansdepartementet.

Värnpliktskommittén förutsätter personalförstärkningar vid hemvärnsstaben, försvarsområdesstaberna och hemvärnets stridsskola. I vissa remisstytranden har förslag lagts fram bl. a. om dessa personalförstärkningar. En-

ligt min mening bör medel beräknas för två nya arvodestjänster för pensionerad officer vid hemvärnsstaben och för ytterligare en arvodestjänst för pensionerad officer vid hemvärnets stridsskola. Jag kan inte tillstyrka några nya tjänster vid arméstaben eller försvarsområdesstaberna. Det ökade behovet av hemvärnsinstruktörer bör tills vidare tillgodoses med frivilligt tjänstgörande personal, varvid dock chefen för armén bör kunna medge sådan anställning under längre tid än vad som f. n. är fallet. De möjligheter som en samordning mellan försvarsområde och förband ger bör också uppmärksammas.

De åtgärder som jag i det föregående har redogjort för bör genomföras successivt med början den 1 juli 1970. För utbildningssystemet och den intensifierade rekryteringen bör gälla en uppbyggnadsperiod om två år. De föreslagna förmånsförbättringarna bör från början tillämpas utan inskränkningar.

Med anledning av vad jag tidigare har förordat bör under hemvärnets anslag till förvaltningskostnader och övningar för budgetåret 1970/71 beräknas ytterligare 5,63 milj. kr. enligt följande sammanställning.

*Hemvärdet: Förvaltningskostnader*

|                                                       |   |         |            |
|-------------------------------------------------------|---|---------|------------|
| Höjda arvoden . . . . .                               | + | 345 000 |            |
| Nya arvoden . . . . .                                 | + | 345 000 |            |
| Nya tjänster . . . . .                                | + | 75 000  |            |
| Medel för rekryteringsstimulerande åtgärder . . . . . | + | 125 000 |            |
| Kollektiv olycksfallsförsäkring . . . . .             | + | 150 000 | +1 040 000 |

*Hemvärdet: Övningar*

|                                |   |           |                   |
|--------------------------------|---|-----------|-------------------|
| Ökad utbildning . . . . .      | + | 890 000   |                   |
| Traktamenten . . . . .         | + | 925 000   |                   |
| Resor . . . . .                | + | 275 000   |                   |
| Familjebidrag . . . . .        | + | 50 000    |                   |
| Utbildningspremier . . . . .   | + | 200 000   |                   |
| Tjänstgöringspremier . . . . . | + | 2 250 000 | +4 590 000        |
|                                |   |           | <b>+5 630 000</b> |

De föreslagna anslagsökningarna bör ske inom utgiftsramen för de militära försvaret.

Vilken effekt de av mig förordade åtgärderna för att förbättra rekryteringen till hemvärdet kan få är ännu osäkert. Med hänsyn härtill är jag inte f. n. beredd att uttala mig om hemvärnets medelsbehov när de föreslagna åtgärderna helt har genomförts.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

godkänna de riktlinjer som jag har angett för ökat statligt stöd till hemvärdet, m. m.

### Anslagsfrågor

I prop. 1970:1 (bil. 6) har vissa anslag inom försvarsdepartementets verksamhetsområde tagits upp med beräknade belopp. Av dessa anmäls i det följande anslagen till hemvärnet och bidragsanslagen för de frivilliga försvarsorganisationerna. Av sammanställningen framgår storleken av preliminärt beräknade belopp och slutligt begärda anslag.

| Anslag                                        | Belopp kr.        |                   |
|-----------------------------------------------|-------------------|-------------------|
|                                               | Prel. beräknat    | Slutligt beräknat |
| Hemvärnet: Förvaltningskostnader.....         | 3 015 000         | 3 920 000         |
| Hemvärnet: Övningar.....                      | 4 710 000         | 9 000 000         |
| Hemvärnet: Intendenturmateriel m. m. ....     | 2 000 000         | 2 400 000         |
| Hemvärnet: Tygmateriel m. m. ....             | 7 060 000         | 6 800 000         |
| Bidrag till sjövärnsskåren .....              | 665 000           | 725 000           |
| Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m.m..... | 5 721 000         | 9 005 000         |
| Lottaorganisationen .....                     | 2 472 000         | 3 820 000         |
| Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig.....      | 366 000           | 780 000           |
| Frivilliga djursjukvården i krig.....         | 55 000            | 109 000           |
|                                               | <b>26 064 000</b> | <b>36 559 000</b> |

## DRIFTBUDGETEN

### Fjärde huvudtiteln

#### B. Armén

#### B 30. Hemvärnet: Förvaltningskostnader

|                                   |                        |
|-----------------------------------|------------------------|
| 1968/69 Utgift <sup>1</sup> ..... | 3 017 644 <sup>2</sup> |
| 1969/70 Anslag .....              | 3 015 000              |
| 1970/71 Förslag .....             | 3 920 000              |

<sup>1</sup> Anslagen Hemvärnet: Avlöningar och Hemvärnet: Omkostnader

<sup>2</sup> Utbetalt retroaktivt tillägg som bokförs på budgetåret 1969/70 men hänför sig till budgetåret 1968/69 uppgår till 9 304 kr.

Från anslaget betalas avlöning till personal vid hemvärnsstaben och hemvärnets stridsskola samt ersättningar till kretshemvärnschefer, hemvärnschefer, hemvärnskompanichefer m. fl. Vidare bestrids utgifter för anskaffning, vård och underhåll av sjukvårdsmateriel för hemvärnet, resor och traktamenten enligt hemvärnskungörelsen (1947: 673, senast ändrad 1968: 400) samt expenser och publikationstryck m. m.

|                                         | 1969/70          | Beräknad ändring 1970/71 |                    |
|-----------------------------------------|------------------|--------------------------|--------------------|
|                                         |                  | Chefen för<br>armén      | Dep.chefen         |
| <i>Personal</i>                         |                  |                          |                    |
| Militär personal.....                   | 11               | —                        | + 3                |
| Civil personal.....                     | 14               | —                        | —                  |
|                                         | <b>25</b>        | <b>—</b>                 | <b>+ 3</b>         |
| <i>Anslag</i>                           |                  |                          |                    |
| Avlöningsförmåner m. m. ....            | 786 800          | + 89 200                 | + 135 000          |
| Arvoden och särskilda ersättningar....  | 1 121 200        | + 800                    | + 690 000          |
| Sjukvård m. m. ....                     | 83 000           | — 1 000                  | — 1 000            |
| Reseersättningar.....                   | 309 000          | —                        | —                  |
| Expenser .....                          | 611 000          | + 60 000                 | + 335 000          |
| Därav                                   |                  |                          |                    |
| a) representation.....                  | 1 000            | —                        | —                  |
| b) press- och upplysningsverksamhet     | 5 000            | + 24 000                 | + 24 000           |
| c) kollektiv olycksfallsförsäkring..... | —                | —                        | + 150 000          |
| Till Kungl. Maj:ts disposition .....    | 104 000          | — 104 000                | — 104 000          |
|                                         | <b>3 015 000</b> | <b>+ 45 000</b>          | <b>+ 1 055 000</b> |

*Chefen för armén*

1. Löne- och prisomräkning m. m. 106 000 kr.
2. För ökad press- och upplysningsverksamhet m. m. och ökat bidrag till anskaffning av vissa lokaler behövs 43 000 kr.
3. Avgår medel till Kungl. Maj:ts disposition 104 000 kr.

*Departementschefen*

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående och till sammanställningen beräknar jag anslaget till 3 920 000 kr. Därvid har jag beaktat att 150 000 kr. har beräknats under anslaget Armén: Förband med särskild budget för att täcka medelsbehovet för den utökning av försöken med verksamhetsplanering och resursbudgetering m. m. som jag har redovisat under Ramberäkningar m. m. i prop. 1970: 1 (bil. 6).

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Hemvärnet: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 3 920 000 kr.

**B 31. Hemvärnet: Övningar**

|                      |                        |                   |         |
|----------------------|------------------------|-------------------|---------|
| 1968/69 Utgift ..... | 4 994 780 <sup>1</sup> | Reservation ..... | 433 195 |
| 1969/70 Anslag ..... | 4 710 000              |                   |         |
| 1970/71 Förslag .... | 9 000 000              |                   |         |

<sup>1</sup> Härtill kommer utgift under anslaget Förband med särskild budget

Från anslaget bestrids utgifter som är direkt hänförliga till utbildning och till andra övningar inom hemvärnet än sådana som anordnas av militärbefälhavare eller högre myndighet.

#### *Försvarets materielverk*

Anslaget bör på grund av den ökade verksamheten inom hemvärnet föras upp med 5 425 000 (+ 715 000) kr.

#### *Departementschefen*

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående beräknar jag anslaget till 9 milj. kr. Därvid har jag beaktat att 350 000 kr. har beräknats under anslaget Armén: Förband med särskild budget för att täcka medelsbehovet för den utökning av försöken med verksamhetsplanering och resursbudgetering m. m. som jag har redovisat under Ramberäkningar m. m. i prop. 1970: 1 (bil. 6).

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Hemvärnet: Övningar* för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 9 000 000 kr.

#### **B 32. Hemvärnet: Intendenturmateriel m. m.**

|                 |       |           |             |       |   |
|-----------------|-------|-----------|-------------|-------|---|
| 1968/69 Utgift  | ..... | 2 000 000 | Reservation | ..... | — |
| 1969/70 Anslag  | ....  | 2 000 000 |             |       |   |
| 1970/71 Förslag | ....  | 2 400 000 |             |       |   |

Från anslaget betalas anskaffning, vård (inklusive tvätt) och transporter av intendenturmateriel för hemvärnet samt anskaffning av identitetsbrickor för hemvärnsmän. Från anslaget utgår enligt Kungl. Maj:ts bestämmande årligen visst bidrag till hemvärnsfonden för underhåll m. m. av hemvärnets stridsskola.

#### *Försvarets materielverk*

Anslaget bör föras upp med 2 400 000 (+ 400 000) kr. Ökningen avses i sin helhet för anskaffning av regnkappor och beräknas räcka till omkring 20 000 plagg.

#### *Departementschefen*

Med hänvisning till vad jag har anfört tidigare beräknar jag anslaget till 2,4 milj. kr. Därvid har jag beaktat att 20 000 kr. har beräknats under anslaget Armén: Förband med särskild budget för att täcka medelsbehovet för den utökning av försöken med verksamhetsplanering och resursbudgetering m. m. som jag har redovisat under Ramberäkningar m. m. i prop. 1970: 1 (bil. 6).

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Hemvärnet: Intendenturmateriel m. m.* för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 2 400 000 kr.

### B 33. Hemvärnet: Tygmateriel m. m.

|                 |       |           |             |       |         |
|-----------------|-------|-----------|-------------|-------|---------|
| 1968/69 Utgift  | ..... | 7 456 523 | Reservation | ..... | 276 676 |
| 1969/70 Anslag  | ..... | 7 060 000 |             |       |         |
| 1970/71 Förslag | ..... | 6 800 000 |             |       |         |

Från anslaget betalas underhåll av tygmateriel m. m. samt anskaffning av ammunition som förbrukas vid övningar.

### *Försvarets materielverk*

Anslaget bör föras upp med 7 320 000 (+ 260 000) kr. Härav behövs 1 milj. kr. för underhåll av vapen m. m. och 6 320 000 kr. för ammunition. Ökningen avser prisomräkning.

### *Departementschefen*

Med hänvisning till vad jag har anfört tidigare beräknar jag anslaget till 6,8 milj. kr. Därvid har jag beaktat att 540 000 kr. har beräknats under anslaget Armén: Förband med särskild budget för att täcka medelsbehovet för den utökning av försöken med verksamhetsplanering och resursbudgetering m. m. som jag har redovisat under Ramberäkningar m. m. i prop. 1970: 1 (bil. 6).

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Hemvärnet: Tygmateriel m. m.* för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 6 800 000 kr.

## C. Marinen

### C 26. Bidrag till sjövärnsskåren

|                 |       |         |             |       |        |
|-----------------|-------|---------|-------------|-------|--------|
| 1968/69 Utgift  | ..... | 664 270 | Reservation | ..... | 15 005 |
| 1969/70 Anslag  | ....  | 665 000 |             |       |        |
| 1970/71 Förslag | ....  | 725 000 |             |       |        |

Från anslaget utgår bidrag till sjövärnsskåren.

På grundval av tidigare gällande förhållanden har chefen för marinen föreslagit att anslaget förs upp med 700 000 (+ 35 000) kr. Med anledning av värnpliktskommitténs förslag har överbefälhavaren sedermera förordat att anslaget förs upp med 705 000 (+ 40 000) kr. i prisläge maj 1968. Detta belopp motsvarar efter omräkning till prisläge maj 1969 725 000 kr.

Jag biträder överbefälhavarens förslag. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bidrag till sjövärnskåren* för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 725 000 kr.

### K. Bidrag till frivilliga organisationer m. m.

#### K 1. Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m.

|                 |       |           |             |       |     |
|-----------------|-------|-----------|-------------|-------|-----|
| 1968/69 Utgift  | ..... | 5 757 900 | Reservation | ..... | 253 |
| 1969/70 Anslag  | ....  | 5 721 000 |             |       |     |
| 1970/71 Förslag | ....  | 9 005 000 |             |       |     |

Från anslaget utgår bidrag till Centralförbundet för befälsutbildning med därtill anslutna organisationer.

På grundval av tidigare gällande förhållanden har försvarets civilförvaltning föreslagit att anslaget förs upp med 5 943 000 (+ 222 000) kr. Med anledning av värnpliktskommitténs förslag har överbefälhavaren sedermera förordnat att anslaget förts upp med 8 743 000 (+3 022 000) kr. i prisläge maj 1968. Detta belopp motsvarar efter omräkning till prisläge maj 1969 8 960 000 kr.

Med hänsyn till vad jag har förordnat i det föregående bör anslaget föras upp med 9 005 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m.* för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 9 005 000 kr.

#### K 2. Lottaorganisationen

|                 |       |           |             |       |         |
|-----------------|-------|-----------|-------------|-------|---------|
| 1968/69 Utgift  | ..... | 2 791 000 | Reservation | ..... | 418 766 |
| 1969/70 Anslag  | ....  | 2 472 000 |             |       |         |
| 1970/71 Förslag | ....  | 3 820 000 |             |       |         |

Från anslaget utgår bidrag till Riksförbundet Sveriges lottakårer.

På grundval av tidigare gällande förhållanden har försvarets civilförvaltning föreslagit att anslaget förs upp med 2 515 000 (+ 43 000) kr. Med anledning av värnpliktskommitténs förslag har överbefälhavaren sedermera förordnat att anslaget förs upp med 3 697 000 (+ 1 225 000) kr. i prisläge maj 1968. Detta belopp motsvarar efter omräkning till prisläge maj 1969 3 790 000 kr.

Med hänsyn till vad jag har förordat i det föregående bör anslaget föras upp med 3 820 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till *Lottaorganisationen* för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 3 820 000 kr.

### K 3. Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig

|                 |       |         |             |       |        |
|-----------------|-------|---------|-------------|-------|--------|
| 1968/69 Utgift  | ..... | 354 000 | Reservation | ..... | 19 056 |
| 1969/70 Anslag  | ....  | 366 000 |             |       |        |
| 1970/71 Förslag | ....  | 780 000 |             |       |        |

Från anslaget utgår bidrag till Svenska röda korset.

På grundval av tidigare gällande förhållanden har försvarets civilförvaltning föreslagit att anslaget förs upp med 414 500 (+ 48 500) kr. Med anledning av värnpliktskommitténs förslag har överbefälhavaren sedermera förordat att anslaget förs upp med 740 000 (+ 374 000) kr. i prisläge maj 1968. Detta belopp motsvarar efter omräkning till prisläge maj 1969 760 000 kr.

Med hänsyn till vad jag har förordat i det föregående bör anslaget föras upp med 780 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till *Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig* för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 780 000 kr.

### K 4. Frivilliga djursjukvården i krig

|                 |       |         |             |       |       |
|-----------------|-------|---------|-------------|-------|-------|
| 1968/69 Utgift  | ..... | 49 836  | Reservation | ..... | 3 893 |
| 1969/70 Anslag  | ....  | 55 000  |             |       |       |
| 1970/71 Förslag | ....  | 109 000 |             |       |       |

Från anslaget utgår bidrag till Svenska blå stjärnan.

På grundval av tidigare gällande förhållanden har försvarets civilförvaltning föreslagit att anslaget förs upp med 59 500 (+ 4 500) kr. Med anledning av värnpliktskommitténs förslag har överbefälhavaren sedermera förordat att anslaget förs upp med 100 000 (+ 45 000) kr. i prisläge maj 1968. Detta belopp motsvarar omräknat till prisläge maj 1969 103 000 kr.

Med hänsyn till vad jag har förordat i det föregående bör anslaget föras upp med 109 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till *Frivilliga djursjukvården i krig* för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 109 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

*Britta Gyllensten*

## Innehållsförteckning

|                                                          |    |
|----------------------------------------------------------|----|
| Inledning.....                                           | 2  |
| Frivilligorganisationerna.....                           | 3  |
| Nuvarande ordning och värnpliktskommitténs förslag ..... | 3  |
| Remissyttranden.....                                     | 22 |
| Överbefälhavarens förslag till genomförande.....         | 31 |
| Departementschefen.....                                  | 31 |
| Hemvärnet .....                                          | 37 |
| Nuvarande ordning och värnpliktskommitténs förslag.....  | 37 |
| Remissyttranden.....                                     | 54 |
| Departementschefen.....                                  | 62 |
| Anslagsfrågor.....                                       | 69 |
| Hemvärnet: Förvaltningskostnader .....                   | 69 |
| Hemvärnet: Övningar.....                                 | 70 |
| Hemvärnet: Intendenturmateriel m. m. ....                | 71 |
| Hemvärnet: Tygmateriel m. m. ....                        | 72 |
| Bidrag till sjövärnsskåren.....                          | 72 |
| Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m.....           | 73 |
| Lottaorganisationen.....                                 | 73 |
| Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig.....                 | 74 |
| Frivilliga djursjukvården i krig.....                    | 74 |